

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1912.

Första kammaren.

Nr 3.

Onsdagen den 24 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Bergström* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående försäljning af lägenheten Petsarfverum på Gottland;

2:o) med förslag till lag om ändring i vissa delar af värnpliktslagen den 14 juni 1901;

3:o) angående upplåtande af ett område från förra kaptensbostället Kulla nr 1 i Östergötlands län;

4:o) angående försäljning af lägenheten Norseskären nr 1 i Älfsborgs län;

5:o) angående upplåtande af lägenheter från förra korpralsbostället Öfra Ljungby nr 1 med Kiddön nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

6:o) upplåtande af vissa områden från förra löjtnantsbostället Åkra nr 1 och 2 jämte Hvalsta nr 4, en utjord i Södermanlands län;

7:o) angående upplåtande af lägenheter från förra hospitals-hemmanet Näset nr 1 i Älfsborgs län;

8:o) angående upplåtande af vissa områden från förra häradshöfdingbostället Löfsta nr 1 i Södermanlands län;

9:o) angående upplåtande af en lägenhet från förra kronofogdebostället Slättåkra nr 6 Aspegården och nr 8 Månsagården i Jönköpings län;

10:o) angående eftergift å arrendeafgiften för arrendeåret 1910—1911 för en utarrenderad kronoegendom i Stockholms län; samt

11:o) angående upplåtande af lägenheter från förra häradshöfdingbostället Sunnegata nr 2 Uppgården i Skaraborgs län.

Justerades protokollen för den 16 och 17 i denna månad.

*Statsverks-
propositionen.*

Föredrogs ånyo Kungl. Maj:ts den 16 innevarande månad bordlagda nådiga proposition till Riksdagen angående statsverkets tillstånd och behof.

Herr vice talmannen: Herr talman! I politiskt hänseende var 1911 ett ovanligt upprördt år, detta äfven i vårt land. Minnena från 1911 års riksdag fortlefde ännu hos oss, då sommarens häftiga valstrider kommo, och när så de månader voro inne, då det brukar vara politiska ferier, upplefde man i politiskt afseende den ena öfverraskningen efter den andra, till dess öfverraskningarna blifvit så många, att man nästan upphörde att förvånas öfver dem.

Men oaktadt man är så van vid öfverraskningar, måste verklig förvåning uppstå, när man läser en sida i bilagan till statsverkspropositionen vid femte hufvudtiteln: den 63:dje sidan. Jag föreställer mig, att den sidan är en af de märkligaste, som förekommit i någon statsverksproposition. Statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet hemställer där, såsom det ordagrant heter »det täcktes Kungl. Maj:t besluta, att med vidare åtgärd i anledning af Riksdagens under punkt 20 i dess skrifvelse den 31 maj 1911 anmälda beslut om beviljande på extra stat för år 1912 af ett anslag till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel af 4,630,000 kronor skall, hvad angår påbörjandet af en 1:a klass pansarbåt, anstå i afbidan på de resultat, som kunna framgå af förut omförmälda utredning af frågan om försvarsväsendet.»

Sålunda hemställer statsrådet om — och regeringens medlemmar i öfrigt instämman med honom och ikläda sig ansvaret för — ett afgörande beslut angående suspenderande af ett af senaste Riksdag fattadt beslut och ett annullerande af detsamma, försåvidt nämligen detta beslut innehöll vidtagande af åtgärder under år 1912 i öfverensstämmelse med den kungl. propositionens motive-ring. Mot denna motivering hade hvarken statsutskottet eller Riksdagen gjort någon invändning.

Ser man nu på de grunder, som anföras för detta märkliga beslut, så finner man dem vara två. Först hänvisas till de tillsatta beredningar, som hafva att utreda försvarsfrågan i dess helhet. Men statsrådet erkänner själf, att detta motiv icke har tillräcklig bärkraft för hans hemställan. Han säger nämligen: »Jag skulle emellertid icke tillstyrka Eders Kungl. Maj:t att fatta ett afgörande i sist angifna riktning, därest jag icke vore öfvertygad, att jag i min uppfattning af en sådan åtgärds lämplighet befunne mig i öfverensstämmelse med den Riksdag, som inom få dagar kommer att sammanträda.»

Jag undrar icke öfver, att statsrådet icke ansett det första motivet tillräckligt bärande, ty det måste väl medgifvas, att för-

svar för en betänklig åtgärd från regeringens sida icke kan hämtas ur en af samma regering vidtagen åtgärd af betänklig art. Statsrådets försvarsbehof och försvarsskyldighet vid en kritik flyttas ju därigenom blott från den ena punkten till den andra.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Så skulle då det sist nämnda motivet äga tillräcklig bärkraft. Motivet är statsrådets öfvertygelse om att beslutet står i öfverensstämmelse med uppfattningen hos 1912 års riksdag. Statsrådets motivering är denna: »i den betydelse, som krafvet på en ingående utredning af frågan om försvarsväsendet haft på utgången på valen till Riksdagens båda kamrar gör det till en till visshet gränsande sannolikhet, att en riksdag med nuvarande sammansättning icke skulle hafva gifvit sitt bifall till byggandet af nu ifrågakommande pansarbåt.» Alltså skulle motivet vara det, att 1912 års riksdags ledamöter, om de varit i riksdagen år 1911, icke skulle hafva fattat det beslut, hvarom fråga är. Statsrådet säger, att till grund för denna uppfattning ligger »en till visshet gränsande sannolikhet». Alltså är motivet icke några nya sakförhållanden, utan med en älskvärd uppriktighet uttalar statsrådet, att det afgörande är partiförhållandena vid 1912 års riksdag. Jag undrar, om det icke skulle hafva ansetts såsom en förnärmelse, därest jag hade tillskrifvit regeringen ett sådant motiv, påbördat den en sådan hänsyn till partiförhållanden. Men låt mig nu ett ögonblick stanna vid detta statsrådets uttryck: »en till visshet gränsande sannolikhet».

Stor skillnad är mellan visshet och sannolikhet. Sannolikheten ligger på det ovissas område; och hur sannolik man än må anse en sak vara — där den icke är visshet, där är den ovisshet! Jag tror också, att det kan sättas i fråga icke blott om här föreligger »en till visshet gränsande sannolikhet», utan om här föreligger någon sannolikhet alls! Jag tillåter mig framställa ett par frågor! Hafva de nyvalda ledamöterna i Riksdagen besvarat frågan: »Hur skulle Ni, om Ni suttit i Riksdagen år 1911 hafva voterat i det berörda ärendet?» Den frågan har icke ställts till de nyvalda riksdagsmännen. Således är det åtminstone möjligt, att dessa skulle ha besvarat frågan annorlunda än statsrådet förutsätter. Dock, det lämnar jag därhän! Det är en mycket allvarligare fråga, som man haft att framställa till de nyvalda riksdagsmännen, nämligen denna: »Vill Ni vara med om att upprifva 1911 års Riksdags beslut?»

Åtminstone förr har det ansetts vara lojalt, förr har man ansett lojaliteten kräfva, att minoriteten inom Riksdagen, böjde sig för af majoriteten fattade beslut. Den respekten för fattade beslut har, såvidt jag vet, alltid funnits inom Riksdagen, både inom höger och vänster. Jag vågar därför säga, att ganska stor sannolikhet förefinnes eller åtminstone borde förefinnas för, att de nyvalda riksdagsmännen icke skulle vilja bryta med en inom Riksdagen fastslagen grundsats af denna viktiga innebörd. Men frågan

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

skärpes ytterligare, när man kommer till den tredje formulering, som är ännu mycket allvarligare. Har man ställt den frågan till dessa nya riksdagsmän: »Vill Ni vara med om att Kungl. Maj:t ensam skulle upphäva ett af Konung och Riksdag gemensamt fattadt beslut, således utan att Riksdagen höres i saken och lämnar sitt medgifvande?» Här vågar jag påstå, — och all sannolikhet talar härför — att man icke på den frågan skulle ha velat svara ja, och således velat begynna sin riksdagsmannabana med att på ett så märkligt sätt afskrifva en af Riksdagens allra främsta rättigheter. Jag antager såsom i högsta grad sannolikt, att de nyvalda riksdagsmännen åtminstone icke före Riksdagens början skulle ha velat vara med om detta, äfven om partimassagen blifvit än så stark!

Men om nu statsrådet är så öfvertygad om att regeringens riksdagsblock är till den grad lättstyrdt och pålitligt att det verkligen efter vederbörlig behandling ändock skulle kunnat förmås till att på angifvet sätt vara med om att afskrifva en Riksdagens främsta befogenhet, då frågar jag: Hvarför har då ärendet icke förelagts Riksdagen till pröfning? När man var så viss om svaret, hvarför drog man sig då undan att begära det? Jag väntade icke, att man skulle ha tagit någon hänsyn till oss, som nu skola representera oppositionen. Men det hade väl varit en ganska lätt eller åtminstone ej öofvervinneligt svår sak i alla fall att få det med »till visshet gränsande sannolikhet» gifna svaret. Det hade nämligen icke varit någon omöjlighet att framställa frågan i en sådan form, att svaret kunnat gifvas genom gemensam votering.

Hvarför har man då icke framlagt ärendet till Riksdagens pröfning? Är det icke ett för långt gående förmynderskap öfver de egna att förskona dem från att höra och värja sig emot motståndarnes argument? Är det icke ett för långt gående förmynderskap öfver de egna att så att säga: Votera i deras ställe. Jag förstår, att det kan ha varit vänligt mot dem att fritaga dem från det omedelbara ansvaret, så att de sedan inom och utom Riksdagen skulle kunna i framtiden säga: »Jag har icke voterat för det beslutet! Jag har ingen skuld i det!

Men, hvad som icke kan bortresoneras är, att vi här hafva ett hittills osedt exempel på ministerstyrelse.

Af hvad som förut förekommit, hade man kunnat vänta — ja, jag säger befara — att förslaget om inställandet af F-båtens byggande skulle föreläggas Riksdagen. Jag säger med flit »befara», ty redan en sådan åtgärd skulle jag ansett betänkelig. Man måste vara betänksam, ytterst försiktig, när det gäller att proponera, att en följande Riksdag skall upphäva eller förändra en föregåendes beslut. Det har någon gång händt, så i fjol i fråga om sträckningen af ett stycke järnväg vid Södertälje. Men då förelåg ett alldeles annat förhållande än nu i fyra afseenden, i formellt, i reallt, i politiskt-moraliskt och i konstitutionellt.

I formellt hänseende rådde den stora skillnaden mot nu, att då var det i det stora hela samma Riksdag som ändrade eller gjorde en modifikation i det beslut, den själf hade fattat. I reallt hänseende förelåg den olikheten, att då var det icke fråga om upphäfvande af ett beslut, icke ens om ett fördröjande af dess verkställande utan blott om att en närmare undersökning och utredning skulle göras för det fattade beslutets fullföljande.

Och en stor skillnad vidare i politiskt-moraliskt hänseende! Ty år 1911 var det icke tal om, icke den ringaste misstanke om, att frågan var en politisk fråga eller en partifråga, utan den var helt enkelt och klart ett hushållningsärende.

Slutligen var skillnaden stor i konstitutionellt hänseende, då det naturligtvis icke var Riksdagens mening att den ensam kunde ändra ett föregående beslut, utan att det jämväl berodde på Kungl. Maj:t, om han ville bifalla och sanktionera ändringen.

Här är det helt annorlunda! Här sitter nu icke en Riksdag, som i stort sedt är densamma som i fjol, utan en Riksdag, sammansatt efter nya allmänna val. Åtminstone inom Riksdagens utskott har det varit en fastslagen sats, att sedan ett beslut fattats och justerats, detsamma icke kunde eller finge ändras, försåvidt icke samma personer vore eniga om förändringen, hvilka varit med om beslutet.

Här är vidare fråga icke blott om en modifikation eller om bästa sättet att utföra ett Riksdagens beslut, utan om att undanskjuta det, och detta, såsom hvar man vet, i syfte att få beslutet i sak ändradt.

Vidare är här icke fråga om, att några nya sakförhållanden hafva inträdt, hvilka skulle kunnat motivera, att 1912 års Riksdag annullerade eller suspenderade ett beslut från år 1911.

Här har icke ens försök gjorts att anföra något sådant nytt sakförhållande, utan det enda motivet är, såsom jag redan sagt, att en ändring inträdt i Riksdagens partiförhållanden. Det är således partipolitiken, som är det afgörande. Det är på dess altare, som skall offras, och så ledes man då slutligen in på den allvarligaste sidan af saken, den konstitutionella. Här gäller det ett af ministären framdrifvet beslut af Kungl. Maj:t att ensam utan Riksdagens hörande och medgifvande suspendera och delvis upphäfva ett af Konung och Riksdag gemensamt fattadt beslut. Låtom oss ett ögonblick stanna vid själfva detta beslut. Det har kommit till på grund af en kungl. proposition. Riksdagen har bifallit den kungl. propositionen med någon ändring. Kungl. Maj:t har sanktionerat Riksdagens beslut och begynnt att effektuera detsamma. Det är således ett beslut, tillkommet och befastadt med så starka garantier som finnas. Vidare är det ett beslut, som icke tillkommit i hast, utan efter föregående noggrann utredning, så noggrann som kan begäras. Det kom fram i Riksdagen icke i en snabb vändning eller föga uppmärksamadt såsom somliga beslut kunna komma

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

fram, utan det var år 1911 det ärende, som tilldrog sig Riksdagens största uppmärksamhet från början till slut. Det har således i Riksdagen undergått den allvarligast möjliga granskning. Det undanskjutes icke nu på grund af att en ny utredning behöfves för dess effektuerande eller därför att fullföljandet af detsamma fordrar en del nya detaljutredningar. Jag undrar, om någonsin i vår svenska Riksdags historia, åtminstone efter år 1809, en sådan maktutöfning från Kungl. Maj:ts sida förekommit gent emot Riksdagen. Man kan icke undanhålla en förvåning öfver, att regeringen haft lust och mod att ikläda sig ansvaret för en sådan åtgärd. Af hvarje regering har man rätt att fordra ett bevakande af Riksdagens rättigheter och befogenheter, regeringen må sedan vara konservativ eller liberal. Af en liberal-radikal regering hade man kanske kunnat haft anledning att befara ett försök till utvidgning af Riksdagens makt gent emot kungamakten, men allra minst hade man anledning att af en sådan regering vänta ett försök till afskrifning af något, som åtminstone hittills ansetts som Riksdagens odisputabla befogenhet. Hvad som ligger emellan den 14 oktober och den 15 december (Boforsförhandlingarna) frisäger dock regeringen från allt för långt gående månhet om en utvidgad konungamakt. Här föreligger åter ett försök att införa ministerstyrelse.

Men må vi nu ett ögonblick stanna vid själfva beslutet. Jag vill här icke försöka att anställa någon ingående grundlagsgranskning rörande detsamma, ty en sådan behöfves icke. Omotsägligt är, att andan i grundlagen och all hittills varande konstitutionell praxis samt allt vanligt borgerligt rättsmedvetande gifver stöd åt två satser ifråga om statsregleringen. Den ena är att ett af Konung och Riksdag beslutadt anslag icke får användas för andra ändamål än de i regleringen bestämda och den andra att så beslutade anslag skola användas för de ändamål, till hvilka de blifvit i statsregleringen bestämda. Visserligen kunna inträffade förändrade sakförhållanden motivera och försvara, att Kungl. Maj:t uppskjuter verkställandet af ett Riksdagens beslut, men då icke längre än till närmaste riksdag, för hvilken ärendet bör framläggas. Ena parten i en öfverenskommelse kan icke få bryta öfverenskommelsen mellan två, och allra minst kan det väl vara berättigadt att den ena parten i stället för den gemensamma öfverenskommelsen sätter något, som den andra parten uttryckligen har afslagit och förkastat, såsom här ägt rum, då man i stället för Riksdagens beslut vidtagit åtgärder i öfverensstämmelse med herr Wijks motion år 1911, som då af Riksdagen afslogs. Det förekommer mig som om man knappast skulle kunna uttänka ett farligare prejudikat i konstitutionell praxis, ty, mina herrar, om sådant skall ske, som här skett, hvad står då fast, hvad kan man då lita på? Alla garantier, äfven de hittills såsom orubbliga ansedda, räcka icke till. Starkare garantier för ett orubbligt beslut finnas icke än ett af Konung och Riksdag gemensamt fattadt beslut. Om en sådan praxis skall införas,

huru kommer det då att bli med kontinuiteten i den svenska Riksdagens verksamhet? Kan man bryta sönder en statsreglering, af Konung och Riksdag fastställd på *en* punkt, kan man naturligtvis göra det på flera, och vill man vara konsekvent, på alla punkter. Så mycket om den 63:dje sidan i 5:te hufvudtiteln.

Det minskar förvåningen, men det ökar och stärker misstämningen och farhågorna för framtiden, att det här omtalade beslutet icke står ensamt utan har haft en föregångare. Regeringen har redan förut en gång visat sig hafva lust och mod att påtaga sig ansvaret för upphäfvandet af ett i laga ordning fattadt Riksdagsbeslut, af Konungen sanktionerat. Så skedde den 19 oktober förlidet år, då det förordnades om nya val till Riksdagens Första kammare. Naturligtvis vill jag icke bestrida Kungl. Maj:ts grundlagsenliga rätt att upplösa en Riksdagens kammare, men lika obestriddigt är, att andan i grundlagens bestämmelse härom är, att någon af kammaren vidtagen eller underlåten åtgärd skall motivera upplösningen. Något sådant är icke antydt, än mindre påstått och allra minst ådagalagdt. Såvidt jag förstår är själfva kärnan i 19-oktober-förordnandet icke heller upplösning af Första kammaren, utan ett upphäfvande af 1909 års Riksdags beslut. Med full uppriktighet angifves detta i herr statsministerns motivering till beslutet, hvilken delgifvits genom de officiella tidningarna. Två skäl anföras för åtgärden. Det ena är att inom Riksdagen, d. v. s. inom en viss grupp i Riksdagen, förefunnits ett missnöje med detta Riksdagens beslut och en önskan om dess upphäfvande. Det andra skälet som anføres och säges vara hufvudskälet är, att den nuvarande regeringen hade en önskan och ett behof af flera partivänner i Första kammaren för att därigenom vinna pluralitet i Riksdagens utskott. Motivet är således uteslutande partihänsyn, eller hänsyn till partiförhållandena. I förbigående må det tillåtas mig att gent emot herr statsministerns anförande säga, att detta röjer en ny uppfattning af utskottens arbete, och, enligt min erfarenhet — och den är ganska långvarig — ett omotiveradt underkännande af utskottsarbetet inom vår svenska Riksdag. Jag har trott — och jag har mer än 20 års erfarenhet att stödja mig på, särskildt inom det utskott jag så många år tillhört — att utskotten böra — och verkligen också göra det — från olika synpunkter sakligt och opartiskt granska föreliggande förslag. Herr statsministerns diktamen synes vilja reducera utskottens arbete till ett slags voteringsarbete, göra utskotten till ett slags voteringsmaskiner. Kan på ett mer oförblommeradt sätt angifvas, att regeringen vill vara en partiregering och såsom sådan ämnar äfven med anlitande af långt gående åtgärder leda svenska folkets öden? Kanske vill man kalla detta för parlamentariskt, svenskt parlamentariskt är det åtminstone icke. Är detta det beprisade genombrottet eller hvad man med ett nytt namn kallar den fruktbärande flodväg, som svämmar öfver Sverige? Ingen må förtänka den som icke

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

kunnat glädjas öfver en så förändrad situation i svenska folkets politiska lif. På flera sätt har regeringen visat, huru den ämnar gå till väga såsom partiregering. Jag lägger tonvikten på båda sammansättningsdelarne i detta ord. Såsom *partiregering*, d. v. s. icke taga hänsyn till andra än det egna partiet och såsom *regering* regera sitt eget parti. Den har visat detta genom åtskilliga åtgärder före Riksdagens begynnelse och sedan nu vid Riksdagens början.

Mycket kunde vara att säga härom, men jag skall nu blott ett enda ögonblick stanna vid det betydelsefullaste, nämligen att regeringen sätter fosterlandets försvar icke i första rummet utan i något senare, och att den undanskjuter eller uppskjuter nödiga försvarsåtgärder. Detta har, jag säger lyckligtvis, verkligen upprört sinnena inom djupa leder af vårt folk. Man tröstar oss icke med, att här blott är fråga om ett uppskof. Det kan icke vara tal om blott uppskof, ty ett uppskof med försvarsåtgärder är på samma gång en fortskridande försvagning af det man har. Vi låta icke heller trösta oss med påståendet, att ett uppskof icke skulle vara farligt och allra minst räcker det till att fria oss från farhågorna i dessa tider, då man vet och från alla håll får bekräftadt, att faror kunna inställa sig, när som helst, något som andra länder också visat sig känna och därför vidtagit nödiga försvarsåtgärder.

Mina herrar! det är sannerligen icke tid att sjunga: Sof i ro, sof i ro, du svenska folk! och en sådan visa stämmer sannerligen icke samman med svenska folksången, sådan den ljud i äldre tider och ännu ljuder ur svenska hjärtans djup, djupast ned.

Herr talman! svenska folket, därom är jag öfvertygad, vill icke ha ministerstyrelse. Svenska folket vill ha en själfständig och stark kungamakt, från alla håll oförkränkt. Det vill icke vara med om afskrifning af minsta smula af Riksdagens befogenheter och rättigheter. Det vill att Sverige skall försvaras, kosta hvad det kosta vill.

Herr statsrådet Larsson: Då den första och största delen af herr vice talmannens anförande var riktadt mot en regeringsåtgärd, för hvilken jag har att i första hand bära det konstitutionella ansvaret, finner jag det vara min plikt att omedelbart inför denna kammare redogöra för de skäl, som föranledt vidtagande af denna åtgärd.

Det var ju att vänta, att vid 1912 års riksdag, vid det första tillfälle som därtill gafs, frågan om regeringens åtgärd med anledning af beslutet om den så kallade F-båtens byggande skulle förekomma; så har ju också nu skett. Jag kan till en början icke annat än betyga min tillfredsställelse däröfver, att i herr vice talmannens domedagspredikan öfver den nu sittande regeringen och enkannerligen öfver mig såsom föredragande af detta regeringsärende en helt annan anda gjorde sig gällande än den, som alltsedan den nuvarande regeringens bildande kommit till synes i det partis press, i spetsen för hvilket herr vice talmannen nu står. Jag har särskildt för min personliga

del fått vänja mig vid att allt från den dag, jag gjorde mitt inträde i regeringen, blifva föremål för förföljelser, kan jag gärna kalla det, därvid högerpressen tagit till hjälp språkets starkaste uttryck för äreröriga beskyllningar och invektiv. Det tillfredsställer mig att åtminstone i herr vice talmannens anförande det icke fanns spår till något sådant.

Herr vice talmannen var både hör- och synbarligen synnerligen upprörd öfver den regeringsåtgärd, som det här är fråga om, och jag kan icke neka till, att herr vice talmannen med sin vanliga klarhet och vanliga logiska skärpa fullföljde den anklagelse, han riktade mot mig, men jag tillåter mig dock påstå, att utgångspunkten för hela denna anklagelseakt är fullkomligt felaktig, och om utgångspunkten är felaktig, så torde anklagelseakten, hur starkt den än må vara formulerad, ändock komma att falla till marken.

Herr vice talmannen erinrade i sitt anförande om en episod vid sistlidet års riksdag, då särskildt i denna kammare det stod en ganska stark meningsbrytning ifråga om den s. k. Glasbergalinjen. Jag är alldeles ense med herr vice talmannen om, att denna fråga icke i allt erbjuder jämförliga moment, men det var, särskildt i hvad som förekom under debatten här i kammaren, något som jag skall tillåta mig bringa i herrarnas åtanke. Oppositionen mot statsutskottets i denna fråga aflättna betänkande stödde sig hufvudsakligen därpå, att statsutskottet antagits åsyfta ett upprifvande af en föregående riksdags beslut. Bland dem, som försvarade statsutskottet, stod i främsta linjen herr vice talmannen. Det betonades då med all styrka, att det ingalunda var fråga om att upprifva något Riksdagens beslut. Nu har herr vice talmannen icke en gång, utan flera gånger i sitt anförande framhäft och velat liksom med ett tjockt streck understryka dessa ord: *»upprifva ett Riksdagens beslut», »upphäfva ett af Konung och Riksdag fattadt beslut», »afskrifva en af Riksdagens allra främsta rättigheter»*. Jag påstår, att i alla dessa beskyllningar mot den nu sittande regeringen far herr vice talmannen fullständigt vill. Det har icke heller i detta fall varit fråga om att upprifva något riksdagsbeslut eller afskrifva någon Riksdagens rättighet. De skäl, som föranledt ifrågavarande regeringsåtgärd, hafva angifvits i statsverkspropositionen; herr vice talmannen har kritiserat dessa skäl och därvid tillåtit sig misstänka, att det första skälet, det reala skälet, icke skulle visat sig bärkraftigt nog, och att jag själf insett, att det icke vore tillräckligt bärande, eftersom jag hänvisat till det andra skälet, nämligen till de nuvarande partiförhållandena vid Riksdagen. Nej, herr vice talman, så ligger icke saken. Jag ansåg och anser än, att det anförda reala skälet i och för sig var fullkomligt bärande, men hänvisningen till de förändrade förhållandena i Riksdagen, hvilka, märk väl, icke äro något annat än en afspeglning af tidigare djupgående förändringar af politisk art inom det svenska folkets stora massa, innebär ingenting annat än ett skyldigt hänsynstagande till den Riksdag, som framgått ur den allmänna rösträtten.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Den allmänna rösträttens inskrifvande i Sveriges grundlag, huru bristfällig och otillräcklig denna allmänna rösträtt än må vara, är dock en svenska folkets myndighetsakt, som medfört en förändring så djupgående, att vi väl knappast förut bevittnat en sådan i Sveriges politiska historia. Det kan väl då icke vara annat än fullkomligt i sin ordning, att den regering, som förts fram just på grund af dessa förhållanden, tager skyldig hänsyn till den riksförsamling, som nu sammanträdt, och hvilken enligt uttalande i trontalet mer än någon föregående kan anses representera det svenska folket. Det reala skälet till den af herr vice talmannen nu klandrade regeringsåtgärden är ju tillsättandet af försvarsberedningarna. Om herr vice talmannen varit i tillfälle att under sistlidna sommars valrörelse aflyssna hvad som rörde sig inom de breda och djupa lagren i vårt svenska folk, skulle han säkert kunnat konstatera, att näppeligen något varit så afgörande för utgången af sistlidet års allmänna val, som just krafvet på en allsidig och efter fullständigt nya linjer anlagd utredning af frågan om vårt försvar, och att näppeligen något riksdagsbeslut, fattadt af den senaste Riksdagen, varit så ägnadt att samla valmännen kring detta kraf på en ny och djupgående utredning af vår försvarsfråga som just beslutet att bygga F-båten. Då den nuvarande regeringens ledamöter tillträdde sina ämbeten, var det väl helt naturligt, att jag inom det mig anförtrödda departementet allra först sökte taga kännedom om, i hvilket läge denna fråga befann sig. Och det kan väl icke förvåna någon, om jag därvid kände mig en smula öfverraskad att mötas af den upplysningen, att Kungl. Maj:t den 29 september, således ungefär samtidigt därmed, att den föregående regeringen inlämnade sin demission, bemyndigat marinförvaltningen att med aktiebolaget Bofors-Gullspång afsluta kontrakt om levererande dels af en 28-cm. profkanon, hvartill 1911 års riksdag beviljat särskildt anslag, och dels fyra stycken 28-cm. kanoner, som voro afsedda till F-båtens bestyckning. Herr vice talmannen påstod, att den af honom klandrade regeringsåtgärden väckt mycken förvåning och mycken förstämning i vida kretsar af vårt folk. Det är ju möjligt, men större kan denna förvåning icke hafva varit än den, som måste hafva gripit den nu sittande regeringen, då man fann, att den föregående just vid sitt afskedstagande fattat ett beslut, afsedt att om möjligt binda händerna på sin efterträdare, och dessutom ett beslut, som stod i den mest skärande motsats mot förutgåendet för beviljandet af det extra anslaget till anskaffning af en profkanon. Om herrarna — och jag antager att herr vice talmannen såsom statsutskottets ordförande icke underlätit att göra detta — tagit kännedom om motiveringen för detta anslag i fjolårets statsverksproposition, torde herrarna hafva funnit, att marinförvaltningen mycket starkt framhållit nödvändigheten af att anskaffa en profkanon och anställa försök med den, därför att det vore fråga om införande af en förut icke använd kanontyp, och att *innan* man kunde inlåta sig på att beställa de pjäser, som afsågos för bestyckning

af F-båten, man måste hafva erfarenhet både om kanonens konstruktion och ammunitionens sammansättning. Denna erfarenhet ansågs gifvetvis böra föreligga, innan beställningen af öfriga kanoner kunde komma ifråga. Detta var förutsättningen för beviljande af anslaget å 300,000 kronor för anskaffning af en profkanon. Nu fann man att denna förutsättning var alldeles såsom luft; man gjorde kontrakt på en gång om leverans af profkanonen och de fyra kanoner, som skulle ingå i F-båtens bestyckning. De åtgärder, regeringen med anledning häraf vidtagit, ville herr vice talmannen icke närmare yttra sig om, men han ansåg dem innebära bevis på försök att införa ministerstyrelse. Jag vill heller icke närmare inlåta mig på denna fråga. Jag antager, att konstitutionsutskottet icke skall underlåta att granska regeringens åtgärder och däröfver afgifva sitt omdöme, och jag motser med lugn hvad konstitutionsutskottet kan hafva att säga därom.

Jag återgår därför till frågan om F-båten. Hvad är det regeringen har gjort? Jag har med instämmande af mina kolleger i regeringen hemställt till Kungl. Maj:t att låta med vidare åtgärd i frågan anstå i afbidan på resultatet af den igångsatta försvarsberedningens arbete. Är detta upprifvande af Konungens och Riksdagens beslut? Nej, det är det icke. Det är icke ett sönderbrytande af statsregleringen på *en* punkt, hvilket såsom efterföljd skulle kunna få andra. Anslaget har beviljats till anskaffning af fartygsmateriel, och det lider intet tvifvel om, hvad slags fartygsmateriel för större delen af detta anslag skulle anskaffas. Anslaget står fortfarande för detta ändamål. Det är ingalunda här någon själfrådlig åtgärd från regeringens sida, såsom herr vice talmannen menar, till effektuerande af det förslag, som väcktes under förra Riksdagen af herr Wijk, och som af Riksdagen afslogs. Det är här fråga om ett anslag, som beviljats för visst ändamål, detta *kan* icke till annat ändamål användas och sådant har icke heller nu varit ifrågasatt. Att Riksdagens beslut i denna del möjligen kan komma att bli ändradt, det är ju tydligt, men i så fall genom Konungens och Riksdagens gemensamma ja och samtycke. Herr vice talmannen frågade, hvarför icke regeringen nu satt Riksdagen i tillfälle att pröfva denna fråga, hvarför icke regeringen *nu* sökt att få visshet om, att det verkligen förhölle sig så, som jag tillåtit mig i mitt anförande till statsrådsprotokollet framhålla, att regeringen i denna fråga vore i öfverensstämmelse med nu församlade Riksdag, och herr vice talmannen menade, att man väl kunde hafva funnit en form, som möjliggjorde afgörande genom gemensam votering. Ja, naturligtvis hade en sådan form utan svårighet kunnat utfinnas, men jag tillåter mig fästa herrarnas uppmärksamhet på, att det här i själfva verket icke så mycket är tvist om den ena eller andra fartygstypen. Här ligger visserligen tyngdpunkten på frågan om den s. k. F-båten, men meningsskiljaktigheten är nog större än endast ifråga om fartygstypen. Det rör sig snarare här om en djupgående skiljaktighet i uppfattningen af det system,

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

som bör följas. Om herrarna ville företaga en ganska flyktig orienterande studie af de sista 20 årens flottbyggnadshistoria här i Sverige, så tviflar jag icke på, att hvarenda en af herrarna måste gifva mig rätt, då jag påstår, att flottans nybyggnad och anskaffning af fartygsmateriel här i landet varit stämplat af den mest totala brist på hvarje spår till planmässighet. Det har aldrig varit fråga om att inpassa de särskilda äskandena i ett visst system, så beskaffadt, att Riksdagen kunnat öfverblicka det hela. Den ena gången har man kommit med äskande af anslag till pansarfartyg, den andra gången har man begärt anslag till pansarkryssare, tredje gången till andra slags fartyg, men aldrig med en redogörelse för huru flottans fartygsmateriel i dess helhet ansågs böra vara sammansatt, och därpå ligger enligt min mening afgörande betydelse. Utvecklingen af vår svenska flotta har under den sista 20-års perioden egentligen skett i ett par stora ryck, utan något inbördes sammanhang. Det är två år, hvilka man kan säga bilda epok ifråga om flottbyggnandet. Det är åren 1896 och 1899. År 1896 beviljades ett belopp af 11,780,000 kronor till byggande af krigsfartyg; det var en regeringsproposition, som då bifölls. 1899 var det märkvärdiga år, då Kungl. Maj:t icke äskade annat än fortsättning på redan beviljade anslag, men då, på grund af en inom denna kammare väckt enskild motion, Riksdagen anvisade 13,200,000 kronor utöfver hvad Kungl. Maj:t begärt för byggande af krigsfartyg. Och vill man se huru dessa tvenne beslut tillkommit, som i verkligheten skapat den ram, som sedan åberopats, och inom hvilken man ju skulle hafva att hålla sig ifråga om fartygens anskaffande, så visar det sig, att dessa båda beslut framdrifvits af en så godt som enhällig Första kammare mot det mest kompakta motstånd i den kammare, som äfven efter då varande förhållanden kunde göra mera skäl för namnet den folkvalda. Detta framprässande af anslag har således skett icke *med utan mot* en ganska allmän folkvilja. Att nu fortsätta på denna 1896 och 1899 inslagna väg, alldeles samma väg, som den man var inne på år 1911 — då det sista tillfälle, då möjlighet därtill antagligen förelåg, begagnades att med den gemensamma voteringens hjälp, genomdrifva anslaget till byggande af en F-båt — skulle således vara att fortsätta på planlöshetens väg. För att råda bot på denna planlöshet är det som regeringen gått i författning om tillsättande af försvarsberedningarna, och det är att hoppas, att den också på denna väg skall nå målet. Det är en ny väg, men minnet af 1907 års stora försvarskommitté visar att den hittills följda metoden icke för till målet. Det enda synliga resultatet af denna försvarskommittés arbete föreligger just i den ur sitt sammanhang lösryckta F-båten.

Regeringen har hvarken velat eller kunnat taga sig något förmynderskap öfver sitt eget parti, lika litet som den velat genom detta parti utöfva något slags förmynderskap öfver svenska Riksdagen. Nej, regeringen har icke heller velat på något sätt kringskära Riksdagens befogenhet. Den föreliggande frågan skall nog komma till

Riksdagens pröfning, men jag har icke ansett det vara med min ansvarskänsla förenligt att icke sätta den svenska Riksdagen, då den skall pröfva denna fråga, i tillfälle att pröfva den i dess rätta och fulla sammanhang. Då denna tid kommer, och jag hoppas att den ligger oss ganska nära, då skall frågan framläggas för Riksdagen och då kan Riksdagen fatta sitt beslut, men skall därvid vara i tillfälle att icke blott bedöma frågan om F-båten, utan äfven öfverblicka försvarsfrågan i dess helhet. Det är således en ganska allvarlig realitet, som föranledt regeringen att tillstyrka Kungl. Maj:t att nu låta anstå med utförande af F-båten.

*Statsverks-
propositionen
(Forts.)*

Den konstitutionella sidan af saken tror jag icke är så invecklad, som man skulle kunna få för sig på grund af herr vice talmannens yttrande, den ligger ganska enkel. Det är ett extra anslag det här rör sig om, hvilket icke beviljats för ett visst år, utan till ett visst ändamål. Fastän det är uppfördt på statsregleringen för år 1912, följer dock icke däraf, att dessa medel med nödvändighet skola användas år 1912. Det måste vara Kungl. Maj:ts rätt att själf bestämma den tidpunkt, som med hänsyn till alla på frågan inverkan omständigheter kan anses vara lämpligast att verkställa det företag, till hvilket anslag på extra stat anvisats. Det har mig veterligen ännu aldrig satts ifråga, att icke Kungl. Maj:t skulle hafva denna rätt. Herr vice talmannen påstod, att hvad som nu skett vore något hittills oerhördt. Det är likväl märkvärdigt att historien stundom upprepar sig själf på ett sätt, som nästan kan förefalla slående. För femtio år sedan inträffade något, som till sitt yttre förlopp sammanfaller mycket nära med den frågas som nu är före. Riksdagens ständer beviljade år 1860 med anledning af en Kungl. Maj:ts proposition ett extra anslag på 400,000 riksdaler till »börjande nybyggnad af en ångfregatt af bästa modell». Omedelbart efter riksdagsskrifvelsens mottagande anbefalldes Kungl. Maj:t förvaltningen af sjöärendena att skyndsamt gå i författning om upphandling af det virke, som erfordrades för ångfregatten, samt att uppgöra ritningar och kostnadsförslag, hvilka så fort som möjligt borde underställas Kungl. Maj:ts pröfning. Denna skrifvelse afläts, om jag icke misstager mig, den 23 oktober 1860 och år 1861 tillsatte Kungl. Maj:t på förekommen anledning en kommitté med uppdrag att utreda och inkomma med förslag till ordnandet af vårt sjöförsvar på ett sätt, som kunde anses öfverensstämma »såväl med tidens fordringar som med rikets tillgångar och ställning i öfrigt». Den 22 november 1861 inkom denna kommitté till Kungl. Maj:t med en skrifvelse, däri kommittén meddelade, att under dess förhandlingar fråga uppkommit om att öfvergå till en fullkomligt ny cert för flottans största fartyg, och detta ansåg sig kommittén böra för Kungl. Maj:t anmäla, såsom det heter, »med afseende på det anslag af 400,000 riksdaler, som rikets senast församlade ständer anvisat till börjande nybyggnad af en ångfregatt af bästa modell». Denna skrifvelse föredrogs inför Kungl. Maj:t den 3 december, och dåvarande departementschefen fäste uppmärksam-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

heten på, att syftemålet med denna skrivelse måste vara »att tillvägabrinda uppskof med användandet af det till börjande nybyggnad af en ångfregatt beviljade extra anslag», samt hemställde, huruvida icke Kungl. Maj:t skulle finna lämpligt att förklara att med uppgörande af ritningar och kostnadsförslag för ifrågavarande ångfregatt samt öfriga åtgärder för dess byggande skulle anstå tills vidare och intill dess annorlunda kunde varda i nåder förordnad. Jag kan således icke finna annat än, att det yttre förloppet af detta regeringsärende sammanfaller så nära man gärna kan begära med förloppet af den regeringsåtgärd, som nu är i fråga. Under statsrådsprotokollet för den 3 december 1861 ser man såsom främsta namnet Louis De Geer, och jag undrar, om icke detta namn liksom namnen på de öfriga män, som utgjorde medlemmarna i den första De Geerska ministären kunna anses innebära en fullt tillräcklig borgen för att icke ett uppskjutande med användningen af ett för visst ändamål beviljad extra anslag kunde på något sätt anses inkonstitutionellt, att beslutet därom icke ansetts kunna leda till sönderbrytande af en statsreglering, att detta beslut ingalunda innebure ett kränkande af Riksdagens förnämsta rättighet eller ett sprängande af kontinuiteten i Riksdagens arbeten. Jag tror mig således med mycket lugn kunna bära den hårda dom, herr vice talmannen uttalat öfver mitt åtgörande med afseende på den nu ifrågavarande regeringsåtgärden.

Jag har aldrig väntat att få annat än klander från det parti, hvars främste målsman herr vice talmannen är. Jag tror mig dock fortfarande vara i ganska god öfverensstämmelse med meningen inom den Riksdag, som nu är samlad, och det är till denna Riksdag, som jag med fullt förtroende nu lämnar att bedöma min åtgärd med afseende på detta regeringsärende.

Hvad herr vice talmannen i öfrigt yttrade om regeringens allmänna politik tillkommer icke mig att besvara. Jag antager att herr vice talmannen kommer att därpå få svar. Men jag kan icke sluta utan att fästa herrarnas uppmärksamhet på, att den nu sittande regeringen ingalunda har för afsikt att tillbakasätta Sveriges försvar i någon undanskymd vrå. Nej, men försvarsfrågan är dock endast *en* fråga, låt vara en af de allra viktigaste, den är ock en fråga, som måste vägas vid sidan af andra, och vi komma icke ifrån, att försvarsfrågan är en ekonomisk fråga. Denna ekonomiska fråga måste bedömas vid jämförelse med andra statsbehof, och jag tror icke, att Sveriges försvar kan komma att på något sätt blifva lidande därpå, att det tillgodoses efter andra linjer än hittills, eller därpå att Sveriges försvar af regeringen lägges med fullt förtroende i svenska folkets egen hand. Detta är min uppfattning, och jag är öfvertygad att jag äfven i detta stycke har mina kolleger med mig. Försvaret blir bäst tillgodosedt därigenom att svenska folkets på allmänna rösträttens grund valda representation får pröfva försvarsfrågan i dess helhet och bestämma de riktlinjer, efter hvilka försvaret skall ordnas. Regeringen har vidtagit förberedande åtgärder för att sätta folkets represen-

tanter i stånd att göra detta och när denna utredning föreligger, tillkommer det Sveriges Riksdag att pröfva resultatet, och då kommer väl rätt dom att fällas öfver regeringens åtgärd.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Herr Ericson, Hans: Innan jag öfvergår till att för kam-maren framlägga den fråga, som hufvudsakligen uppkallat mig i dag, anhåller jag, att med anledning af herr statsrådets och chefens för sjöförvarsdepartementet uttalande få göra några erinringar.

Herr statsrådet sade, att i fråga om flottans nyanskaffande har det under 20 år rådt planlöshet, att man ibland skaffat pansarbåtar, ibland torpedbåtar och ibland andra fartyg. Det ligger nog i sakens natur, att man icke kan skaffa allt på en gång och att anskaffandet får ske successivt; och det torde icke vara herr statsrådet obekant, att det år 1880 tillsattes en parlamentarisk kommitté med uppdrag att framlägga plan för sjöförvarets ordnande. Denna kommitté afslutade sitt arbete år 1882, och den af kommittén framlagda planen har sedermera under en följd af år användts af marinförvaltningen vid dess förslag angående anskaffande af fartygsmateriel. Sedermera framlade 1901 års sjökrigsmaterielkommitté en plan. Den var väl hemlig, men det torde icke hafva hindrat marinförvaltningen att på densamma grunda sina framställningar till Kungl. Maj:t, hvarigenom således i själfva verket planer nog hafva legat till grund för anskaffningarna af krigsfartygsmateriel.

Vidare har herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet gjort erinringar emot att regeringen hos aktiebolaget Bofors-Gullspång beställt icke blott profkanonen utan äfven de fyra fartygskanonerna för F-båten. Därmed förhåller det sig så, att marinförvaltningen samtidigt från utländska firmor och från Bofors infordrade anbud på profkanonen. När anbuden inkommo, befanns det, att Bofors gjort ett villkor för tillverkningen af profkanonen. Bofors framhöll, att anläggningarna för tillverkningen af den stora profkanonen vore så dyrbara, att bolaget icke kunde åstadkomma den med mindre, än att det tillförsäkrades tillverkningen af samtliga kanoner, därest profkanonen utfölle till belåtenhet. Då marinförvaltningen ansåg, att det var af stor vikt, att kanonerna tillverkades inom landet, och då en godkänd utländsk profkanon icke innebar någon garanti för att Bofors skulle vara i stånd att göra likadana kanoner, var det tydligt, att det låg i marinförvaltningens intresse att föreslå Kungl. Maj:t de sedermera beslutade åtgärderna för kanonanskaffandet.

Det är med allvarliga farhågor för flottans framtid, som sjöförvarets män måste hälsa det beslut af Kungl. Maj:t, hvarigenom ett uppskof med det af 1911 års riksdag beslutade pansarbåtsbyggandet blifvit gjort; ty detta uppskof vållar icke blott stillastående utan ett successivt tillbakagående af pansarflottans stridsvärde, det ökar svårigheterna att sedermera ersätta den föråldrade pansarfartygsmaterielen, och — framförallt — det minskar utsikten för

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

flottan att med tillbörlig kraft kunna uppträda vid landets försvar. Så mycket större är förstämningen, som det får anses uppenbart, att alla försvarsvänner numera äro ense därom, att kustpansarfartyg äro oundgängligen nödvändiga stridsmedel för vår örlogsflotta. Att regeringen icke ansett sig hafva anledning att framlägga förslag till byggandet af en jagare, såsom marinförvaltningen föreslagit, är också att beklaga, icke allenast för flottans skull utan äfven för den inhemska varfsindustrien, som nu under en följd af år kunnat påräkna beställningar för statens räkning för sin verksamhet och för sina arbetares sysselsättande.

Då 1911 års riksdag beviljade medel till påbörjande af en pansarbåt, hade 8 år förflutit, sedan motsvarande anslag beviljades för Oscar II, vår senaste pansarbåt. Detta långa uppehåll i pansarbåtsbyggandet måste, redan det, i och för sig försvåra en planmässig ersättning af den föråldrade pansarfartygsmaterielen; ty det är lätt att räkna ut att, när den nya pansarbåten under normala förhållanden skulle blifvit färdig, eller omkring år 1915, våra tre äldsta pansarbåtar uppnått den ålder, då de bort vara förflyttade från kustflottan och ersatta af andra. Om än ytterligare uppskof skulle uppstå, är det tydligt, att det ökar svårigheterna att vidmakthålla den svenska flottan vid sådant stridsvärde, att den kan taga verksam och framgångsrik del i landets försvar. Nu har ett sådant uppskof emellertid inträdt, och det är antagligt, att detta uppskof kommer att räcka åtminstone så länge, som den förnyade försvarsutredningens arbeten pågå. Den som varit med om dylikt arbete vet för visso, att det materiel, som därvid skall granskas, genomgås och bearbetas, har mycket stor omfattning, och det arbetet kommer nog att blifva både långvarigt och svårt. Det torde därför icke vara förmätet att påstå, att resultatet af denna utredning icke lär kunna föreläggas Riksdagen förr än allra tidigast år 1914 eller, med andra ord, om denna utredning öfver hufvud taget kommer att resultera i ett skyndsamt pansarbåtsbyggande, lär påbörjandet af arbetena därmed icke kunna taga sin början förrän tidigast under senare hälften af år 1914, och vår nästa pansarbåt skulle då i lyckligaste fall kunna vara färdig under år 1918 eller måhända icke förrän år 1919. Ty man må väl betänka, att det tar tid att uppgöra detaljritningar och förslagskontrakt — det har för marinförvaltningen nog icke utan forceradt arbete tagit 9 månader att uppgöra detaljritningarna för F-båten, för hvilken dock skisser förut voro klara. Det tar tid för Kungl. Maj:t att pröfva och fastställa fartygsritningarna, det tar tid för verkstäderna att göra sina beräkningar för anbudet, det tar tid för marinförvaltningen att pröfva dem. Det varf, som så skall utföra arbetet, behöfver tid för att ordna verkstäder och stapelbäddar för en industri, som mer än ett decennium legat nere. Det tar vidare tid att göra profkanonen — Bofors har beräknat 22 månader för en 28-cms kanon — och verkställa sådana försök, som oundgängligen krävas, innan fartygs-

kanonerna kunna färdigställas. Det är därför påtagligt, att ett forceradt byggande af den första pansarbåten icke lär kunna ske. Om däremot den redan beslutade F-båten nu får byggas, är det antagligt, att man därigenom vinner så mycken erfarenhet, att, om försvarsutredningen skulle sluta därmed, att pansarbåtar skola skyndsamt byggas, det blir möjligt att då forcera arbetet.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Jag anhåller äfven få påpeka det förhållandet, att, om nämnda utredning skulle resultera i att pansarbåtar af annan beskaffenhet än F-båten böra byggas, det blir nödvändigt att göra en ny profkanon, ty kalibern måste vara exakt densamma på profkanonen som på fartygskanonerna. Profkanonen är nämligen afsedd dels att vid behof kunna ersätta någon af fartygskanonerna och dels att användas för profskjutningar af krut och projektiler, afsedda för fartygskanonerna.

Jag anhåller vidare att få erinra därom, att ett af hufvudvillkoren vid F-båtens konstruktion har varit, att fartyget skulle kunna användas i samverkan med de nuvarande pansarbåtarna inom våra skärgårdar. Om nu utredningens pansarbåt skulle skilja sig från F-båten, lærer skillnaden dock icke kunna blifva så stor, att samverkan mellan denna och vare sig F-båten eller de nuvarande pansarbåtarna på något sätt äfventyras.

Huru ser det emellertid ut med den nuvarande pansarflottan, när utredningens pansarbåt en gång blir färdig? Jo, i slutet af år 1919 hafva ytterligare tre af våra nuvarande pansarbåtar nått sådan ålder, att de borde vara ersatta med andra pansarfartyg i kustflottan; och det är alldeles påtagligt, att de då i kustflottan kvarvarande pansarbåtarna komma att besitta ett för dåvarande förhållanden vida mindre stridsvärde än de nu äga, ty de befinna sig då i en ålder af 13 till 19 år. Kustflottans nuvarande 12 pansarbåtar skulle sålunda i slutet af år 1919 vara reducerade till 6, hvartill kommer utredningens pansarbåt. Det är alldeles påtagligt, att vår pansarflotta under sådana omständigheter blir nödsakad att i första stridslinjen behålla äfven de fartyg, som enligt de sakkunniges samstämmiga utsago måste komma att sakna det härför erforderliga stridsvärdet. Den frågan kommer då oträngdt fram: Om ofärd kommer, är det då meningen, att dessa föråldrade fartyg skola sändas att möta våra motståndare, som förvisso hafva tidsenliga stridsverktyg? Låter man sig icke varna af erfarenheten från det ostasiatiska kriget, där en rysk eskader under amiral Njebogatoffs befäl fick stryka flagg, därför att däri ingingo föråldrade fartyg och därför att den utsattes för att blifva förstörd af elden från öfverlägsna motståndare på så långt håll, att de ryska kanonerna ej räckte fram? Är detta sättet att göra vårt försvar populärt, och stämmer det öfverens med den satsen: »Vi skola se till, att allt befinner sig i yppersta skick, och man måste tillgodogöra sig alla möjliga tekniska framsteg?»

Det väckte med rätta harm här i landet, då man kom under-

Statsverks-
propositionen.

(Forts.)

fund med, att fartyg af Hertiginnan Marias tvifvelaktiga sjövärdighet fått användas till sjöfart. Huru mycket kraftigare bör icke harmen blifva, då landet kommer till insikt därom, att svenska kustflottan om några år kan blifva nödsakad att uppträda med öfveråriga pansarbåtar, då stridens insats måhända är landets nationella oberoende. Riksdagen har därför också med öppen blick för verkligheten redan första gången Kungl. Maj:t efter flera års uppehåll därom gjort framställning anvisat medel för att ersättningsbyggandet genast måtte kunna taga sin början.

Huru gestalta sig förhållandena hos våra grannar i detta afseende? Jag skall härför lämna en helt kortfattad redogörelse.

Före ostasiatiska kriget var Ryssland otvifvelaktigt den starkaste sjömakten i Östersjön. Under år 1905 gick emellertid dess östersjöeskader förlorad vid Tsuschima. Då blef man i Ryssland villrådlig, huru man borde ordna med flottan. Man hade två vägar att välja; den ena att ordna enbart en kustförsvarsflotta, den andra att bygga en ny stormaktsflotta. Man började med att ordna stridskrafterna för *kustförsvaret* på sådant sätt, att man iståndsatte de kvarvarande 2 slagskeppen och 5 pansarkryssarna; man färdigbyggde 2 slagskepp och nybyggde 4 kryssare, 4 kanonbåtar och 2 minifartyg. Samtliga dessa fartyg skulle tjäna till stöd för två torpedflottiljer om tillsammans omkring 60 jagare, 50 torpedbåtar och 12 undervattensbåtar. Det försvaret är nu klart. Till den *nya stora flottan* lades grunden år 1909. Då stapelsattes 4 slagskepp om hvartera 23,000 ton. Den plan, som meddelats riksduman och som har all utsikt att vinna dess godkännande, innefattar en 20-års period från år 1911 med anslagsberäkningarna begränsade till en 5-års-period åt gången och omfattar för Östersjön anskaffande af 8 slagskepp, 4 pansarkryssare om 26,000 ton, 8 spanare om 4,000 ton, 36 jagare om 1,250 ton och 12 undervattensbåtar om 500 ton. Dessa fartyg skola vara färdiga år 1918.

Hvad Tyskland beträffar, har detta land genom sin flottlag af år 1900 med tillägg åren 1906 och 1908 samt därigenom, att i spetsen för flottan under en följd af år stått en målmedveten och fackbildad man, lyckats uppbringa sin flotta till nummer två af världens flottor. Enligt denna flottplan skall tyska flottan bestå af 38 slagskepp, 20 pansarkryssare, 38 pansardäckskryssare och 144 torpedbåtar, hvar och en af de nyare ungefär 50 procent större än våra nuvarande jagare. Utöfver planen komma undervattensbåtar med flera fartyg. Denna flotta är i det närmaste färdig. För närvarande befinna sig af densamma — såvidt af tillgängliga källor kan bedömas — på stapelbädden 5 slagskepp, 2 pansarkryssare, 2 pansardäckskryssare och 12 torpedbåtar och sannolikt äfven undervattensbåtar.

Danmark har sin försvarslag af år 1909. Enligt denna indelas flottan hufvudsakligen i linje och reserv. Linjen skall bestå af 4 kustpansarfartyg, 24 torpedbåtar + undervattensbåtar samt 2

minfartyg. Reserven utgöres för närvarande af 3 kustpansarfartyg, 2 kryssare och ett antal äldre torpedbåtar m. fl. fartyg. 1911—1912 års budgetförslag upptager omkring 3 miljoner kronor för påbörjande af ett nytt pansarfartyg och 6 torpedbåtar samt till fortsättande af arbetena å 6 torpedbåtar.

I Norge hafva den gångna sommarens förhållanden framkallat starka kraf på sjöförsvarets återupprättande. Flottan har nämligen under en lång följd af år blifvit försummad, och försvarsdepartementet tvekar icke att beteckna fartygsmaterielens tillstånd nära nog som förfallet. Regeringen föreslår därför extraordinära åtgärder för att stärka framför allt den sjögående delen af flottan. Sjöförsvaret skulle planläggas såsom den mobila eller rörliga delen i ett kust- och skärgårdsförsvar, och målet för fartygsmaterielens utveckling skulle vara, att flottan snarast möjligt uppbringas till i hufvudsak 1910 års försvarskommittés förslag, nämligen 8 kustpansarfartyg, 6 jagare, ett 40-tal torpedbåtar, 12 undervattensbåtar och 10 kanonbåtar jämte ett antal specialfartyg. Omedelbart skulle anskaffas två kustpansarfartyg för 15 miljoner kronor; utöfver detta skulle utgå den ordinarie budgetens 1,2 miljon kronor till nybyggnad af krigsfartygsmateriel. Därigenom komme den norska flottans stridsvärde att mer än fördubblas.

Det är underligt, att nu, när brandfaran i Europa är kanske större än på långliga tider förut, när rundt om oss den lifligaste verksamhet råder på skeppsvarfven för att stärka sjöförsvaret, icke minst pansarbåtsbygget, när vår östra granne vidtager åtgärder, som möjliggöra snabbare anskaffning af krigsmateriel än tillföre, när vår västra granne synes beredd att taga kraftiga mått och steg för att reorganisera sitt sjöförsvaret, då bereder man sig på vissa håll i Sverige på att få lefva i lugn och ro, icke allenast tills försvarsutredningarna äro färdiga, utan äfven under flera år därefter. Hur stämmer detta med den förlidet år under remissdebatten uttalade satsen, att försvarsväsendet icke kan lämnas åt sig själf, under det man öfverväger, hur man bör ställa med det?

Nu säger man: det är ju bara en pansarbåt det gäller, den kan väl icke göra så mycket till eller ifrån och det spelar väl icke stor roll, om den blir byggd nu eller icke. Men så ligger icke frågan.

För svenska flottan innebär det en mycket stor krafttillökning att få denna pansarbåt byggd, framför allt därför, att den är så mycket kraftigare än våra nuvarande pansarbåtar, och därför att den är afsedd att ersätta en del af vår nuvarande pansarfartygsmateriel, som icke kan utsträngas, med mindre ersättning kommer i stället. Denna pansarbåt är dessutom afsedd att utgöra inledningen och första steget till ett ersättningsbyggande, som väl får anses vara af alla erkändt såsom högeligen behöfligt.

Och hur bedömer man utomlands betydelsen af detta endafartyg? Man följer förvisso i de stora europeiska staterna med mycken uppmärksamhet och stort intresse alla de åtgärder, som de små sta-

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

terna vidtaga för att stärka sitt neutralitetsförsvar; och läser man facktidsskrifter och marinalmanackor, hvilka innehålla uttalanden om den svenska Riksdagens åtgärd att bevilja medel för den ifrågasvarande nya pansarbåten, finner man, att utlänningarna anse, att den skulle innebära ett stort krafttillskott för vår flotta.

Jag begagnar tillfället att uttryckligen betona, att det aldrig varit meningen, att våra sjödugliga kustpansarfartyg skola bilda en sjögående slagskeppsflotta, utan att de äro afsedda att bilda kärnan i det rörliga kustförsvaret och där samverka med våra jagare, torpedbåtar och undervattensbåtar samt med minförsvaret.

Andra säga: vi vilja visserligen ha pansarbåtar, men frågan härom får icke utbrytas från sitt sammanhang med den stora plan, som omfattar ordnandet af hela landets försvar; därför skola vi dröja, tills den planen kommer. Huru förhåller det sig med den saken?

Den gemensamma försvarsplanen finns, som alla veta, sedan år 1906, och att i någon större omfattning förändra den planens huvudgrunder lär väl bli ganska svårt. 1907 års försvarskommitté har granskat och afgifvit utlåtande öfver de förslag, som afgifvits med anledning af denna försvarsplan, och därvid, hvad flottan beträffar, uppgjort en nybyggnadsplan för 8-års-perioden 1912—1919. Denna plan anger sättet icke blott för pansarbåtsflottans förnyelse under sagda tid, utan äfven för den öfriga fartygsmaterielens utveckling och omsättning, och detta med anslag, icke öfverstigande hvad förut i medeltal under en lång följd af år af Riksdagen anvisats till motsvarande ändamål. För de fem år, som förflutit närmast efter försvarsplanens upprättande, har Riksdagen för nybyggnad af krigsfartygsmateriel anvisat icke mindre än i rundt tal tillsammans 22 miljoner kronor. Af dessa miljoner har dock icke ett öre gått till anskaffning af pansarfartyg; allt har användts för att stärka vårt torped- och minförsvar, som därigenom, i synnerhet det förstnämnda, förvisso erhållit en högst värdefull utveckling.

Hade nu Oscar II:s typ varit så kraftig, att den kunnat fortfarande ligga till grund för våra nybyggnader, då hade möjligen talet om utbrytning och fordran på typens kombination med den nya försvarsutredningen icke kommit fram. Men det enkla sakförhållandet, att till följd af den tekniska utvecklingen rundt omkring oss en kraftigare typ måst framställas vid vårt ersättningsbyggande, en typ, af hvilken ett mindre antal fartyg kan i stridsvärde uppväga den nuvarande flottan, har nu framkallat krafvet på frågans uppskjutande i afvaktan på den nya försvarsutredningen.

Frågan är emellertid efter mitt förmenande alldeles för viktig för att böra falla på enbart detta kraf. Ty i själfva verket gäller det vida mer än denna enda pansarbåt. Det gäller, såvidt jag förstår, om vår flotta fortfarande skall vidmakthållas, så att den kan häfda sin plats vid försvaret af vårt hafomgårdade land, det gäller, om Sverige fortfarande skall kunna upprätthålla sitt an-

seende utåt såsom en målmedveten, lifskraftig och framsynt nation. Och det är därför, som det är af så stor vikt, att något vidare uppskof i pansarbåtsbygget ej kommer till stånd.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Herr Steffen: Det synes mig vara nödvändigt att vid detta tillfälle i denna kammare framhålla, att så stora försvarsbördor, som statsverkspropositionen för närvarande uppvisar, ovillkorligen kräfvat, att de balanseras af ett synnerligen kraftigt socialt reformarbete. Jag gör naturligtvis icke den nu sittande regeringen ansvarig för de oerhördt uppskrufvade försvarsutgifterna, ty dessa äro ju nedärfda från föregående regeringar.

Först vill jag betona, att det svenska folkets försvarsfråga icke är och icke kan vara en partifråga. Ett politiskt parti ensamt lär icke kunna försvara vårt land. I denna fråga måste alla partier, oberoende af sina politiska motsättningar, stå solidariska med hvarandra; och denna solidaritet öfver partinivån får aldrig glömmas, om vi mena allvar med vårt försvarsarbete. Det sätt, hvarpå försvarsfrågan i regel behandlas — särskildt, vill jag säga, inom högerpartiet — innebär dels ett neddragande af denna absolut nationella fråga till partikampens nivå, hvarigenom frågan göres tvistigare än nödigt och hvarigenom frön till bitterhet och motsättning insås i densamma, som icke höra dit, icke få höra dit; och dels ett förbiseende af den omständigheten, att vår försvarsfråga icke blott har sina tekniska och rent ekonomiska sidor, sådana dessa framträda i statsverkspropositionen, utan att den äfven är en fråga af social, af folkpsykologisk art, och att den slutligen botten i den stora sociala frågan, d. v. s. i frågan: huru har vårt folk i sin stora massa det ställt i sitt dagliga lif i materiellt och andligt afseende?

Jag vill ett ögonblick dröja vid denna senare sida af försvarsfrågan, icke minst därför att den sammanhänger med spörsmålet om försvarslikgiltigheten, ja, försvarsnihilismen inom stora lager af det svenska folket, och med frågan om denna strömningsständiga tillväxande. Detta torde dock vara något, som hör till det svenska folkets försvarsfråga. Jag tror icke, att den, som verkligen noga undersöker det svenska folkets ekonomiska lefnadsförhållanden i våra dagar, skall kunna förneka, att det i förfärande utsträckning förefinnes ekonomiskt betryck, social vantrefnad, otillräcklig fostran af den från fattiga hem utgångna ungdomen och otillräckliga åtgärder för arbetarebefolkningens skyddande mot nöden och fattighuset, då sjukdom, arbetslöshet och ålderdom inställa sig. Det gäller att undersöka, huru de högsta medborgerliga dygderna — och dit räknar jag den rätta försvarsviljan, den rätta viljan till nationell självständighet — skola kunna erhålla sina oundgängliga materiella och andliga förutsättningar, sin näring och sitt oundgängliga stöd i själfva samhällsordningen. Den, som icke ser på frågan i detta ljus, hemfaller åt en samhällsfarlig politisk förblind-

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

delse. Han skall, såsom erfarenheten visar, uppnå raka motsatsen till det, som han eftersträfvat. Stora rustningskraft, utan djupgående sociala reformer, framkalla i vår tid försvarsnihilism inom de samhällslager, som icke kunna lefva ett sundt och värdigt lif, förrän djupgående samhällsreformer kommit till stånd, men däremot så mycket djupare nedtyngas af de växande försvarsbördorna. Det är ett stort misstag att tro, att en man kan värna ett dåligt hem med samma kraft som ett godt hem. Det dåliga hemmet gifver honom icke samma fysiska och själsliga värnkraft som det goda hemmet och är ej heller lika mycket värdt för honom som det senare.

Detta är försvarsfrågans allra innersta realitet. Den, som ej är realist här, är alldeles ingen duglig försvarspolitik, han må nu vara villig att, såsom herr vice talmannen yttrade i dag, offra hvilka ekonomiska värden som helst för landets självständighet. Den sociala reformviljan är därför för mig kriterium på den högsta försvarsviljan hos en svensk statsman, och det är till sist — må vi aldrig glömma det! — med män, icke med pansarplåtar och icke ens med F-båtskanoner af nyaste typ, som vi slutligen måste värna vår nationella självständighet.

Jag kunde endast önska, att såväl Kungl. Maj:ts tal på rikssalen som statsverkspropositionen på ett ännu mera djupgående sätt, än fallet är, ådagalade, att vi nu börja en ny tid i Sveriges inre politiska historia. Ett skede, hvars utmärkande kännetecken bör vara, att staten fullt och helt gör till sin viktigaste och främsta uppgift att utveckla och främja en högre organisering af samhällslifvet, särskildt det ekonomiska samhällslifvet, och att framför allt taga i ögonsikte det uppväxande släktets vård och fostran, oberoende af från hvad slags hem eller föräldrar dessa unga utgå. Arbetet på detta bättre ordnande af det svenska samhället måste omedelbart och klart hafva det målet att af vårt land göra det människovärdiga, det trygga och väl ordnade hemmet för hela nationen, för såväl fattigmans barn som rikemans, för såväl handens tjänande arbetare som för hjärnans ledande, organiserande arbetare. Jag menar, att vi måste fordra en samhällsordning, som innebär, att intet barn i Sveriges land får taga fattigdom i arf från sina föräldrar, att bästa vård och fostran, hög yrkesbildning, god ekonomisk start i lifvet skall gifvas åt hela det uppväxande släktet, att möjlighet skall beredas för hvarje pliktrogen och duglig arbetare att lefva i ett tryggt välstånd, om också ett blygsamt sådant, såväl under den tid han har sin arbetskraft, som sedan han slitit ut densamma i samhällets, i allas vår tjänst. Så länge vi icke äro hunna dit, är vår ekonomiska samhällsordning ingen verklig ordning. Så länge vår politik icke först och främst och direkt arbetar på förverkligandet af detta mål, är den ingen verkligt samhällsbevarande, nationali-

tetsbevarande, folkkraften värnande, stärkande och höjande politik. Och hvad skall politik annars vara? Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag fordrar af trontal och statsverksproposition, af hvarje regeringsprogram, att det skall högt och tydligt vittna om en djup socialpolitisk insikt. Emellertid måste jag tyvärr förutsätta, att man särskildt i denna kammare ingalunda har klar för sig den mycket betydelsefulla och för all modern statskonst absolut afgörande skillnaden mellan *socialpolitik* och den blott privatkapitalistiska *näringspolitiken*. Socialpolitiken innebär, att samhället som ett helt uppställer vissa minimifordringar, särskildt beträffande de mindre bemedlade klassernas ekonomiska, sociala och kulturella läge; den innebär, att hela näringslivet måste ordna sig, särskildt hvad konkurrensen beträffar, med gifna minimikraft på producenternas lifsuppehälle, på deras löner, på deras köpeförmåga, på hela deras lefnadsstandard, såsom oeftergifliga grundfordringar. Dessa socialpolitikens nationella minima få icke vara några fattigvårdsminima eller svältgräns- eller eländesminima, utan de måste vara minima för hälsa, kraft, duglighet, ekonomisk duglighet såväl som allmänt medborgerlig duglighet för hvarje producent; det är fråga om lefnadsnivåer af bildning, yrkesskicklighet, bostadsförhållanden och arbetsförhållanden, hvila och rekreation samt lefnadsnivåer af trygghet, då sjukdom, arbetsbrist och slutligen ålderdom tillstöta. Jag använder här ordet »*minima*» i den bemärkelse, att samhället som ett helt icke skall medgifva, att dessa lägsta, för samhället verkligen välgörande nivåer af lefnadsförhållanden underskridas, att samhället skall tvinga hela den privata förvärfverksamheten att inrätta sig med hänsyn till dessa lägsta tillätta ekonomiska lefnadsförhållanden, men att det ingalunda skall finnas något hinder för, att dessa minima öfverskridas. Tvärtom måste hvarje öfverskridande af dem harmonisera med den socialpolitiska principen, hvars grundtanke det är, att ett visst ekonomiskt minimum, ett visst materiellt välstånd är en oafvislig förutsättning för de själsliga krafternas utveckling, för duglighet i kulturens och samhällets tjänst.

Men socialpolitiken utgår från erfarenheten, att oinskränkt privategendom i de materiella produktionsmedlen och den oreglerade privata förvärfverksamheten, ehuru de kraftigt befordra vissa former af ekonomiskt framåtskridande, alldeles icke förmå sprida välstånd i alla samhällslager, utan i stället ofta nog lämna fattigdom, tryckande ekonomisk afhängighet och social förnedring kvar såsom de stora medborgarmassornas oföränderliga arvelott. Och socialpolitikens grundtanke är den, att fattigdomens förnedring *kan* och *måste* bekämpas. Den *kan* bekämpas, därför att våra ekonomiska tillgångar och den ekonomiska organisationen tydligt innebära möjlighet för ett större allmänt välstånd än det, som för närvarande är för handen. De behöfva blott rätt användas, d. v. s. användas med hela nationens välstånd såsom det tydliga och klara

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

målet. Detta mål har emellertid aldrig tydligt och klart uppställts för deras användning. För det andra *måste* fattigdomsförnedringen bekämpas, därför att, ju större folkmängden blir och ju mera utpräglade de moderna lefnadsförhållandena blifva, sammanpackningen af människor i stora städer, kropps- och själsansträngningen uti det dagliga arbetet o. s. v., desto större blir faran för folkkraften, för den andliga och lekamliga sundheten inom hela nationen, däraf att fattigdom får existera, får tära på människornas andliga och kroppsliga krafter, får draga ned dem i förnedringen.

Socialpolitiken fordrar sålunda, att vi skola inrikta näringspolitiken mot ett nationellt mål. Men vi finna, att våra ekonomiska stororganisatörer och öfverledare, dessa, som oansvarigt leda hela det ekonomiska samhällslifvet i våra dagar, om de öfver hufvud taget befatta sig med det problem, som jag nu vidrört, envist föreställa sig, att vi endast behöfva tänka på hvad de kalla »näringslifvets utveckling», för att allting skall blifva väl beställt, d. v. s. för att nationens stora massa skall uppnå det största välstånd, som öfver hufvud taget är möjligt. Därför är det en angelägen uppgift — och det är anledningen, hvarför jag har tagit ordet denna gång här i kammaren — att söka inskräpa i dessa våra ekonomiska ledares medvetande, att de visserligen ofta göra nationen stora tjänster genom sitt ledarskap och sin näringspolitik, men att de vid sidan af denna måste taga i ögonsikte hvad jag här kallat för »socialpolitiken», d. v. s. den medvetna sträfvan att lyfta upp nationens lägsta lager till en sund ekonomisk nivå och att göra denna nivå till grundval för all ekonomisk verksamhet inom landet. Det är endast då, som vi kunna få fram det sunda, kraftiga människomaterial, som ensamt i förbindelse med den här särskildt diskuterade frågan, försvarsfrågan, kan garantera åt oss en lycklig lösning af de nationella problemer, som tiden ställer för oss.

Då trontalet säger, att den genomförda förändringen af rösträtten till Andra kammaren har borttagit den skarpa skiljelinje, som hänför sig till medborgarnes olikhet i ekonomiska villkor, vill jag erinra därom, att de af en konservativ regering och en konservativ riksdagsmajoritet dekreterade villkoren för rösträttens utöfvande visat sig i praktiken utesluta en mycket stor del af valmanskåren från valrättens utöfvande, och detta just i sammanhang med dessa medborgares fattigdom, deras ytterst prekära ekonomiska läge under närvarande samhällsförhållanden.

Det är, herr talman, dessa reflexioner, hvartill den kungl. propositionen och debatten i dag hafva gifvit mig anledning.

Grefve Hamilton, Carl: Ett skarpt särskiljande drag i politiskt åskådningssätt just nu synes mig vara, att medan vänstern ej utan minskning af försvarskostnaderna tror sig i stånd att genomföra önskade sociala reformer, anser sig högern kunna utveckla

landets materiella resurser så, att ej endast erforderliga sociala reformer kunna genomföras, utan samtidigt vår försvarskraft vidmakthållas och utvecklas till en sådan effektivitet, att *ingen* må känna sig frestad af vår relativa värnlöshet att bemäktiga sig, hvad *vårt* är, d. v. s. upprätthålla en sådan försvarets effektivitet, att hvarje öfvergrepp skall synas kosta mera än det smakar.

En sådan *relativ* försvarskraft kan hvarje land med god vilja upprätthålla just därför, att i samma mån som landets ekonomiska välstånd tillväxer, i samma mån växer också förmågan att bära ökade försvarsbördor. Här af synes mig framgå, att hvarje land, som har att uppvisa ett ekonomiskt uppsving, samtidigt måste kunna påvisa ett försvar i uppblomstring, och att om det skulle inträffa, att ett land som vårt, hvilket ingen kan misstänka för anfallsplaner, går tillbaka i försvarsafseende, måste detta tyda på dekadans, och sådana dekadastecken, alltid sorgliga, skulle just nu innebära en bestämd fara för vårt land, hvars krigspolitiska läge snart sagdt för hvarje dag, som går, försämras.

Ett särdeles belysande dokument, när man vill studera vänsterns eller åtminstone den nuvarande ministärens ställning till vår försvarsfråga, är det offentliggjorda statsrådsprotokollet, i hvilket försvarsberedningarnas tillsättande motiveras, äfven om man studerar detta dokument utan tanke på den djupa innebörden af Hans Majestät Konungens därvid fogade ord. Såsom mål för dessa försvarsberedningar sattes visserligen »att söka åstadkomma ett försvar för vårt land, som, på samma gång det står i öfverensstämmelse med vårt folks bärkraft, till alla delar utmärkes af full planmässighet och tillfredsställande effektivitet» — ett mål, som väl knappast någon, åtminstone icke jag, vill motsätta sig. Men det är icke nog att *peka* på ett mål — man måste äfven följa de vägar, som leda dit, och enligt min åsikt pekar hans excellens statsministern åt ett håll och går, med respekt till sägandes, åt ett rakt motsatt. Det synes mig uppenbarligen framgå af hans anförande till sagda protokoll, att för honom försvarets billighet är hufvudsaken, och för att göra nödvändigheten af minskade försvarskostnader än mera påtaglig, framställer han det obevisade och i hvarje fall vilseledande påståendet, att Sverige »i närvarande stund är ett af de länder, som underkastat sig de största försvarsbördorna i förhållande till sina materiella förutsättningar». Detta påstående är vilseledande, äfven om det skulle kunna sägas vara sant, ungefärligen som om jag skulle säga, att Trelleborg är en af de folkrikaste städerna i Sverige. Ty detta är sant; Trelleborg hör nämligen i afseende å folkmängden till den öfre hälften af Sveriges städer, men ingen lär af det sakförhållandet låta imponera på sig i fråga om Trelleborgs storhet.

✻

Det är tydligt och många gånger påvisadt, att utgifterna för ett försvar af vårt land måste blifva drygare än i andra, i fråga om klimat och befolkningstäthet, gynnsammare ställda länder, men att på grund där af vilja söka förmå landet att reducera sitt försvar

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

borde vara lika resultatlöst som att förmå en norrlänning att afstå från sin päls under hänvisning till att miljontals människor kunna reda sig med en billigare beklädnad.

Men statsministerns påstående är vilseledande äfven i ett annat afseende. Hvad man beträffande försvarsbördorna i vårt land icke blott kan påstå, utan äfven bevisa vara sant, det är, att *få* länder hafva så små eller ens närmelsevis så små personliga uppoffringar att bära för sitt försvar som just Sverige. Såsom måttstock på dessa uppoffringar kan man använda den öfningstid, som inom olika värnpliktsarméer är lagstadgad för flertalet, infanteriet. I fjorton af Europas stater är denna öfningstid längre än i Sverige och i elfva stycken af dessa fjorton är öfningstiden två år eller därtöfver. Endast i fyra stater är öfningstiden ungefär densamma eller kortare än i Sverige. Dessa stater äro Danmark, Norge, Portugal och Schweiz, Det synes mig, att statsministern icke bort förbigå dettas akförhållande, då han talat om försvarsbördorna i Sverige, och att han däraf kunnat draga den slutsatsen, att en afsevärd minskning i de pekuniära uppoffringarna för försvaret måste medföra ökning i de personliga.

Därest statsministern med den igångsatta försvarsutredningen afsett att med bibehållande af den nuvarande försvarskraften endast nedbringa kostnaderna för försvaret — ett mål, till hvilket naturligtvis hvar och en skulle vilja medverka — synes det mig också hafva varit oafvisligt, att han sökt största möjliga garanti mot hvarje ned sättning af försvarets effektivitet genom att låta denna effektivitet bedömas af *jackmän*. Försvarsberedningarnas sammansättning medgifver emellertid icke detta. Som bekant, äro fyra beredningar tillsatta, af hvilka den första har en uppgift af hufvudsakligen finansiell och de tre öfriga uppgifter af hufvudsakligen militär natur. Sammansättningen af de tre sistnämnda beredningarna kan möjligen sägas vara originell, men knappast genial. Helt visst äro de män, som anlåtats, kunniga och erfarna på *sina* områden, och helt säkert äro de flesta af dem icke främmande för en hel del militära spörsmål, men — äro de särskildt insiktsfulla för den uppgift, som *nu* är dem förelagd? Jag tror icke, att någon, med blicken ogrumlad af partihänsyn, vill påstå, att i vårt land inga lämpligare personer kunnat erhållas, då det gäller till exempel att uppgöra landets försvarsplan, att afväga betydelsen af här och flotta, att bedöma olika fartygstyper och deras bestyckning, att bedöma betydelsen af vinter- och sommarutbildning i vårt land, öfningstidens längd o. s. v., att med ett ord bedöma alla dessa mångfaldiga och växlande faktorer beträffande försvarsväsendet, på hvilkas riktiga afvägande dess effektivitet dock i så hög grad är beroende. Men då man sammansätter en kommitté eller något dylikt, söker man ju få den sammansättning, hvilken bäst motsvarar det syfte man vill nå, och jag kan icke värja mig från den tanken att syftet härvidlag är att få fram ett *billigt* försvar, ty om så är, kan just saknaden af speciell fack-

kunskap gagna syftet. Men härigenom omöjliggöres det att erhålla största effektivitet för den nedlagda kostnaden.

Det kanske betänkligaste i statsministerns ifrågavarande yttrande är dock, förefaller det mig, att han därvid jämställer vårt försvar med andra statsintressen genom bestämmelsen, att kostnaderna för detta skola fastställas »under jämförelse med och behörigt tillgodoseende af andra statsändamål». Det kan tyckas, som om man väl skulle kunna diskutera, *huru mycket* som erfordras för att nå en sådan försvarskraft, att vårt land kan hoppas att få leva i fred samt i hvarje fall åtminstone kunna värna sin självständighet. Men man borde icke, synes det mig, behöfva diskutera, *huruvida* eller *i hvilken utsträckning* de här för erforderliga medlen behöfva stå tillbaka för *något som helst* annat statsändamål. Ty hvartill tjäna de bästa sociala reformer och det högsta välstånd, därest man icke är öfvertygad om, att äganderätten till landet är betryggad? Och mot våldet skyddar i sista hand intet annat än ett väpnadt försvar; därom vittnar historien från urminnes tid, och därom vittnar tydligare än någonsin händelserna från den dag som i dag är. Företräder den nuvarande statsministern i fråga om försvarets plats jämsides med öfriga statsinrättningar verkligen *hela* vänsterns mening, ja, då finnes det en klyfta mellan höger- och vänsteråskådning i vårt land så djup, att man knappast skall finna dess make i något annat land, ty *i så fall*, är vänsterns lösen icke blott »partiet framför fosterlandet», utan äfven »köttgrytan framför friheten». Att svenska folket, om det upplyses, skall lystra till den parollen, vågar jag betvifla; någon fullmakt in blanco hafva valresultaten icke gifvit ministären.

I själfva verket lämnar statsministerns utredningsprogram åt den finansiella gruppens män att så godt som godtyckligt bestämma vår försvarsbudget. Dessa skola, som bekant, uppgöra förslagsbudgeter för ett antal år framåt, huru många vet man ännu icke. Antag nu, att den först uppgjorda förslagsbudgeten lämnar ett öfverskott till försvaret af endast 10 miljoner kronor per år. Är det väl då någon, som betviflar, att icke den finansiella utredningens män eller åtminstone dess flertal då skulle anse, att de öfriga statsändamålen blifvit *för väl* tillgodosedda, men om däremot öfverskottet hade blifvit 100 miljoner, att de öfriga statsändamålen blifvit för knappt tillgodosedda? Men hvar manne mellan 10 och 100 miljoner skall man väl stanna för att öfriga statsändamål skola kunna anses »behörigt» tillgodosedda? Ja, den saken kan väl näppeligen förståndigt afgöras, med mindre än att man bedömer den valuta, som för den fastslagna summan kan erhållas. Men den finansiella gruppens män skola bestämma denna summa, utan att de veta eller ens kunna veta, hvad man för den i försvarsväg kan erhålla, men vid den summan skall dock sedermera, enligt statsministerns förklarande, *ovägerligen* fasthållas; försvaret må sedan blifva onödigt starkt eller otillräckligt, fylla sitt ändamål eller ej. Den väg, som statsministern

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

anvisat den finansiella beredningens män, är helt säkert, som herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet yttrade, ny, och den är äfven möjligen gångbar, men lång och knagglig blifver den förvisso, och när man slutligen trasslat sig fram till målet, skall man finna, att detta mål är beläget alldeles invid utgångspunkten.

I statsministerns yttrande saknar man en synpunkt, som man minst af alla hade väntat blifva förbisedd af chefen för den ministär och chefen för det parti, som hissat de sociala reformernas vimpel högst i topp; jag syftar på den betydelse för hela vår nations uppfostran och hälsa, som de militära skolorna hafva eller åtminstone böra hafva. Att dessa skolors befruktande inverkan i vårt land icke blifvit så uppmärksammas och måhända icke heller så påtagligt kunnat framträda, har i öfvervägande grad berott därpå, att öfnings-tiden varit så kort, att de rent militärtekniska färdigheternas öf-vande måst upptaga en dominerande plats i utbildningsprogrammet. I andra länder med längre öfnings-tid är denna välgörande inverkan så mycket synbarare; jag behöfver endast hänvisa till det lysande uppsving, som det tyska folket har att uppvisa under det sista half-seklet; och hvilka bördor har dock icke detta folk, särskildt under periodens förra hälft, måst underkasta sig för sin militära och där-med sammanhängande sociala uppfostran. Mången *här* torde in-vända, att detta uppsving icke skett som en följd af, utan trots de militära skolorna. Nåväl, äfven detta erkännande är af värde, ty det visar ju, att uppsvinget icke kunnat hindras af försvarsbördor-nas tryck. Men jag tror icke, att man skall kunna uppleta någon omdömesgill tysk man, som icke erkänner, att den kraftigast ver-kande faktorn till det lyckliga resultatet just är att söka i den upp-fostran under fanorna, som den tyska nationen under ett par gene-rationer erhållit, en uppfostran till gudsfruktan och fosterlands-kärlek, till plikt- och ansvarskänsla, till aktning för lag och rätt, till ordning och arbetsamhet samt till förmåga att kunna lyda såväl som att kunna leda. I Tyskland erkänner man numera allmänt san-ningen af Moltkes ord, att armén är en nödvändig statsinstitution enbart ur folkuppfostrans synpunkt.

Det synes mig mycket beklagligt, att Sveriges statsminister med så närliggande exempel från ett folk af samma stam som vårt visat sig så oförstående för fälthögskolans stora, enande betydelse, att han påbjuder, att vid bedömandet af öfnings-tidens längd »orubb-ligt bör fasthållas, att endast det, som är af verklig nytta för striden, bör göras till föremål för undervisning», — såsom hans ord falla, äfven i ett annat afseende olyckligt.

För att kunna fylla sitt ändamål att dana goda medborgare kräfver fälthögskolan, om jag får begagna denna kanske väl stolta benämning, en varaktighet, som enligt min personliga mening icke obetydligt öfverstiger den, som ur enbart militär synpunkt kan anses nödvändig. Men med den längre öfnings-tiden följer möjlighet till ferier, under hvilka jordbruket, som ovedersägligen mest tynges

af en lång skoltid, skulle under den brådaste tiden återfå sina söner, möjligen förstärkta med billiga arbetskrafter från industriens söner, för hvilka den landtliga gärningen kunde blifva både uppfriskande och uppfostrande. Genom den längre öfningstiden lösas dessutom enkelt och billigt en del andra, annars synnerligen svårlösta militära organisationsfrågor. Fälthögskolan kommer att kosta pengar, men dessa pengar kunna icke anses vara bortkastade för improduktivt ändamål, lika litet som anslagen till andra undervisningsanstalter. De komma att väl förränta sig, och fälthögskolan skänker fosterlandet på köpet soldater, icke blott väl utbildade, utan, hvad som kan vara af lika stort värde, af relativt hög moralisk halt.

Jag inser mer än väl, att dessa mina tankar skola möta invändningar från många håll och af många slag. Särskildt förutser jag *en*, som jag på förhand vill söka bemöta. Man skall säga, att vi sakna lämpliga lärarkrafter för en sådan fälthögskola. Jag svarar: Om så är, gör dem då lämpliga! Helt säkert skola Sveriges plikttrogna officerare, därest nationen vill hedra dem med uppdraget att lägga den sista handen vid den för alla samhällsklasser gemensamma uppfostran, med allvar vinnlägga sig om att motsvara detta förtroende, tacksamma för den vidgade uppgiften att fostra icke blott goda soldater för krigets dagar, utan äfven goda medborgare för fredens.

Jag är icke nog optimist för att våga hoppas, att en så lång öfningstid, som fälthögskoletankens fulla genomförande kräfver, inom den närmaste framtiden skall kunna vinnas; men jag är tillräckligt optimist för att vara öfvertygad därom, att den tanken en gång skall tränga igenom — måhända först efter hårda pröfningar för det svenska folket — lika öfvertygad som jag är därom, att ingen genomförbar social reform kan vara af så genomgripande betydelse för hela nationens lycka och välstånd, emedan den bygger på alla individers ökade duglighet och förvärfsförmåga, äfvensom därom, att ingen social reform skall kunna verka så mildrande på klassmotsättningarna och så nationellt samlande, emedan den bör bibringa all landets ungdom den öfvertygelsen, att de såsom medborgare främst äro *svenskar*, hvilka, trots olika åsikter om vägarne, dock arbeta på samma mål: ett lyckligt Sverige och dess bevarande.

* Herr Cavalli: Då jag nu begärt ordet, har det icke skett för att tala politik. Den fråga, öfver hvilken jag vill yttra mig, är alldeles opolitisk. Den är af ekonomisk art, viktig för enhvar, utan hänsyn till politisk åskådning; en fråga af det slag, att hvarje regering, hvarje parti icke kan undgå att ägna den uppmärksamhet och intresse med hänsyn till dess betydelse för hela landet och oss alla.

Jag har varit tveksam, när jag skulle upptaga denna fråga. Till en början tänkte jag beröra den vid pröfning af ett särskildt anslag, men då den gäller en mångfald af anslag samt det vid sådant förhållande ej är lätt att afgöra, vid hvilket anslag den bör föras fram,

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

torde det vara lämpligast, att den tages upp i en debatt, som får beröra budgeten i dess helhet, d. v. s. landets finansiella ställning i allmänhet.

Såsom jag redan sagt, förekommer den fråga jag går att något beröra på många ställen på budgetens utgiftssida, men endast en gång på inkomstsidan. Där väcker den dock så mycket större uppmärksamhet, som den, sedan riksstaten från och med år 1911 erhållit en klar och öfverskådlig uppställning, genast faller i ögonen till och med på den, som endast kastar en flyktig blick på riksstaten. Det kan ju icke råda tvekan, hvarhän jag syftar: det är på sista ordet och sista siffran såväl i specifikationen af statsverkets inkomster som ock riksstaten för 1913. Ordet och siffran lyda: Lånemedel 45,448,300 kronor. Innan jag går vidare, vill jag erinra om, att motsvarande siffra i förslaget till 1912 års riksstat är 44,077,400 kronor, alltså ungefärligen lika stor.

Till en början vill jag starkt betona det faktum, väl bekant och dess bättre obestriddt, att *all svenska statens hittills gjorda skuldsättning verkstälts endast och allenast för produktiva ändamål* — jag stryker under dessa ord — och jag förutsätter som gifvet, att samma goda princip skall fortfarande oryggligen vidhållas. Det är vidare med tillfredsställelse jag kan konstatera, dels att de upplånade medlen i stort sedt och såvidt jag vet blifvit utan nämnvärda undantag väl använda, dels ock att afkastningen af de produktiva företag, i hvilka lånemedlen nedlagts, i allmänhet är god.

Den objektiva skildring, jag nu i korthet framlagt öfver svenska statens låneprinciper, synes möjligen för mången vara af beskaffenhet, att man borde stanna här, ty allt synes då vara väl beställt. Javäl, men en fråga bör dock, måste dock förr eller senare tränga sig fram, och den lyder: Kunna vi verkligen utan olägenhet i lika hastig fart som de senare åren fortgå på skuldsättningens väg?

En ledning för besvarandet af den frågan vinnes genom en öfversikt öfver statsskuldens ökning samt öfver årliga utgifter för statsskulden (kapitalafbetalningar, afsättningar och ränteutgifter). En sådan öfversikt har jag här för åren 1899—1911. Enligt denna utgjorde statsskulden vid slutet af år 1899 317,489,000 kronor, vid slutet af år 1900 337,898,000 kronor, år 1901 349,132,000 kronor, år 1902 346,693,000 kronor, år 1903 345,214,000 kronor, år 1904 383,944,000 kronor, år 1905 380,818,000 kronor, år 1906 420,852,000 kronor, år 1907 464,359,000 kronor, år 1908 515,375,000 kronor, år 1909 526,430,000 kronor, år 1910 537,426,000 kronor och år 1911 606,096,000 kronor. Kapitalafbetalningar, afsättningar och ränteutgifter utgjorde tillhopa år 1899 13,380,900 kronor, år 1900 13,696,400 kronor, år 1901 14,926,300 kronor, år 1902 14,898,300 kronor, år 1903 15,674,300 kronor, år 1904 15,321,300 kronor, år 1905 16,949,600 kronor, år 1906 16,865,600 kronor, år 1907 18,526,600 kronor, år 1908 21,138,600 kronor, år 1909 26,569,800 kronor, år 1910 24,647,000 kronor och år 1911 24,705,000 kronor.

Jag erinrar om hvad jag redan förut sagt, nämligen att en ökning af skuldsumman med 45,6 miljoner kronor är föreslagen i 1913 års budget. Om frammarschen fortgår lika hastigt som de senare åren, äro vi år 1921 eller 1922, d. v. s. om 9 å 10 år, uppe å en skuldsumma af 1 miljard kronor.

Hvilken slutsats bör nu dragas af dessa siffror? Jo, mina herrar, följande: Antingen måste den synnerligen stora hastighet, med hvilken nyanläggningar, nyanskaffningar och utvidgningar förts fram under de senare åren, minskas eller ock för dessa ändamål, åtminstone delvis, användas statsinkomster. Båda utvägarna kunna användas, och det är så lyckligt, att de kunna brukas antingen hvar för sig eller ock samtidigt, med gifvet företräde för det senare förfarings sättet.

Jag behöfver icke säga, att jag härmed icke afser något som helst klander eller någon anmärkning mot någon regering, vare sig den nuvarande eller någon förutvarande. Jag har endast betraktat det såsom en helt visst icke alltför angenäm plikt åt fästa regeringens och Riksdagens uppmärksamhet på en sak af betydlig vikt, väl värd eftersinnande och ägnad att ingifva betänksamhet.

Jag anhåller, herr talman, att detta mitt yttrande måtte få åtfölja Kungl. Maj:ts proposition till statsutskottet, under hemställan att utskottet någon gång vid behandling af frågor om anslag, som föreslås att »anvisas att utgå af lånemedel», ville ägna en tanke åt mina randanteckningar i detta afseende vid 1912 års statsverksproposition.

Herr Kjellén: Ur det öfverflöd af anmärkningsvärda handlingar, som de senaste hundra dagarnas regemente tillfört oss, skall jag här endast uttaga ett ärende och en synpunkt. Ärendet har redan förut i dag flera gånger berörts från denna plats, men synpunkten är jämförelsevis ny. Och den bör, såvidt jag förstår, allra minst saknas vid detta tillfälle.

Ärendet står på femte hufvudtiteln under rubriken: »Nyanskaffning af krigsfartygsmateriel». Denna »nyanskaffning» består, som känt är, för det första i inställande af ett redan beslutadt pansarbåtsbygge, för det andra i afslag å begäran om jagare och för det tredje i bifall till förslag om undervattensbåtar. Man får vara herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet tacksam för detta uns af kraft, som han direkt vill tillföra flottan, men man måste fästa mera uppmärksamhet vid det pund af kraft, som han vill taga från den. Detta pund har af föregående regering och Riksdag åt honom öfverlämnats att förvaltats, och det gräfver han nu ned i en utrednings ännu icke pejlade djup. Han finner det, enligt motiveringen i statsrådsprotokollet, »synnerligen angeläget» att icke föregripa den allmänna undersökning, som regeringen lagt i händerna på »kunniga och erfarna män». Att de verkligen äro kunniga och erfarna, är jag desto mera villig att tro, som jag hörde detsamma yttras i trontalet. Dessa alltså väl och flitigt vitsordade män spela för herr statsrådet rollen af

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

en »ganska allvarlig realitet». De angifva det »verkliga skälet», hvarför det redan beslutade pansarbåtsbygget skall inställas. Jag vill endast i förbigående anmärka, att det är samma regering, som således skapat orsak och verkan, men vill tillika framhålla, att dessa kunniga och erfarna män synas dominera perspektivet i så oroväckande grad, att regeringen icke efter min mening rätt uppskattat räckvidden af sin egen gärning.

Hvad har skett? Man säger, att pundet är icke borta, man raljerar om F-båten såsom Sveriges enda räddning, ehuru den icke finnes mera än på papperet. Man framhåller, att anslaget är reserveradt, n. b. i den mån det icke kommer att uppätas af det skadestånd, som regeringen åsamkat staten. Man anser, med ett ord, att ingen skada skett. Jag tillåter mig då att uppvisa två synpunkter, från hvilka man måste erkänna, att stor skada skett.

Den ena är redan framhållen, det är *uppskofvet*, något som man aldrig kan komma ifrån. Hvad det betyder skall jag belysa med ett praktiskt exempel. Om det kommer ett stort allvarligt afgörande år 1914, kan det vara en fråga på lif och död för vårt folk, om vi äga ett förstklassigt krigsinstrument år 1914 eller 1915. Detta enda års uppskof kan betyda ett sista: för sent. Att detta tänkta fall icke alldeles är gripet ur luften, skall jag senare söka leda i bevis.

Men det är icke på denna påtagliga och handgripliga sida af saken jag nu främst vill fästa uppmärksamheten, utan på något annat, som är mycket värre. Det är icke angenämt att säga, men det synes mig nödvändigt, då man på vissa håll synes vara behäftad med färgblindhet eller ett slags röd starr i ögonen, så att man icke förmår se det. Det är nämligen inverkan på hvad jag kallar nationens *affektionsvärde*. Vi ha ett materiellt värde och dessutom ett affektionsvärde, beroende på det sätt, hvarpå man utifrån betraktar oss. Jag vädjar till allmändaglig erfarenhet. Vi människor bli behandlade icke såsom vi uppskatta oss själfva, utan såsom andra uppskatta oss. Det är icke annorlunda med folken. Inför sig själfva kunna de öfverskyla sina fel och brister med mycket vackra ord, men utlandet går förbi orden och ser på handlingarna. Utlandet fäller efter hvad det sett i handlingarna sin dom och handlar sedan därefter. Vill man stå väl inför utlandet, måste man följaktligen vinnlägga sig om dygder, som imponera på utlandet. Och där räknar man naturligtvis med kulturella dygder, men i denna hårda tid räknar man mera med själfva *kraften*. Men denna kraft — däri öfverensstämmer jag fullkomligt med den socialdemokratiska talare, som förut berört denna sak — består icke bara i kanoner, hästar och pansarbåtar, utan framför allt i människoviljan. Det är det svenska järnet i karaktären, icke bara i kanonen, som utlandet respekterar.

Förstår man nu, att ett *beslut* kan ha värde i sig själf, oberoende af en fullbordad handling? Ett beslut vittnar om en dygd, som kallas *beslutsamhet*, och följer man hela skalan af offentliga dygder efter, så finner man icke någon så allmänt respekterad. Med den växer ett

folk långt utöfver sina yttre mått. Ett litet folk, som biter ihop tänderna i en svår tid för att gå igenom, det går igenom. Ett klart historiskt exempel härpå har Bulgarien gifvit oss under senare tid. Ett sådant folk riskerar nämligen — för att nu öfvergå till praktiska realiteter — icke att i otid få den frågan af en stormakt, som vi frukta mest af alla, nämligen: *är ni med eller mot oss?* Ty stormakten drager sig för att därmed eventuellt drifva det folket öfver till motparten. Beslutsamheten är alltså i och för sig ett neutralitetsskydd och ett stärkt försvar. Men får utlandet anledning att tvifla på nationens beslutsamhet — då har den nationen förlorat mer än en pansarbåt.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag ber få tillägga, att det gör ingenting, att man grälar före beslutets fattande, det kan uppfattas som utslag af jäsande kraft. Men när man kommit till ett beslut, då skall det sedan vara *slut* på grälet, om man utåt vill gifva intryck af energi och kraft.

Tillämpningen på den aktuella frågan gör sig nu själf. Beslutet i maj angående den nya båttypen var af sådan art, som imponerar på utlandet. Jag har beviset i min hand, en bekant och berömd publikation angående världens krigsflottor, däri denna nyhet, pansarbåten, upptages med honnör, och Sverige åtnjuter därför, jämte blott två andra länder, äran af att observeras vid sidan af stormakterna. Det är, mina herrar, icke utan en kväljande känsla af nedstämning som man tänker sig, hvad som skall stå i nästa årgång af denna bok. Det kan icke hjälpas, vårt *anseende för beslutsamhet* har i hög grad sjunkit. Vår ställning är sämre än om vi icke fattat beslutet i våras. Genom att fatta detta beslutet först och sedan rygga det, gör man först den materiella förlusten — uppskofvet med själfva båten — och därtill kommer sedan den *ideella förlusten i affektionsvärde*, som ligger i återgångsbeslutet själf och det dåliga intryck, som det måste göra i utlandet.

Det är detta, som skett. Det är detta, som herr sjöministern funnit »synnerligen angeläget». Men härtill komma, enligt min uppfattning, här synnerligen försvårande omständigheter. Här har talats om försvaret från ett håll såsom en ekonomisk fråga, från ett annat håll såsom en social fråga. Ännu har man icke fäst uppmärksamheten på försvarsfrågan såsom en utrikespolitisk fråga. Jag vill först åter en gång påminna om — jag har redan en gång gjort det från denna plats — att några stater finnas, som ha anledning att följa vårt försvar med större uppmärksamhet än andra, därför att vi med dem äro förenade i en viss folkrättslig solidaritet. Jag menar de makter, med hvilka vi slutit Nordsjö- och Östersjöaftalen i april 1908. Naturligtvis är här icke tal om någon folkrättslig förbindelse, men jag anser, att dessa aftal älägga oss *moraliska* förpliktelser. Dessa aftal innebära icke ensidiga garantier för våra stränder, såsom Norges integritetstraktat, utan de motsvaras af en viss garanti från vår sida rörande medkontraherenternas stränder, de äro ömsesidighetstraktater. Det måste väcka uppmärksamhet hos dessa makter, om vi

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

i skydd af dessa aftal försvaga den kraft, som man rimligen kan begära af oss. Jag vill icke yttra mig om, i hvilken mån majbeslutet i fjol står i direkt sammanhang med dessa aftal, men säkert är, att en återgång af beslutet måste göra särskildt intryck på dessa kontrahenter. De känna icke de finesser, med hvilka man här hemma utsirar den politiken; de mäta kanske med en annan måttstock. Men en politik, som utsätter oss för risken af om icke en påtryckning, så dock en undrande fråga från andra makter, kan jag icke anse vara »synnerligen angelägen», icke ens ländande till rikets sannskyldiga nytta.

Emellertid är det klart, att ansvaret för en sådan politik är större eller mindre i samma mån som tiden själf är mindre eller mera fredlig. Är det så, att man lefver i djupaste fred, och ingen kan se skuggan af ett moln på himmelen, då kan man naturligtvis ordna om sina försvarsmedel med större frihet, än om sådana moln synas. Det är alldeles tydligt, att man i vida kretsar af vårt folk anser den förstnämnda eventualiteten föreligga. Man finner den internationella horisonten solig och klar. Om det har visat sig symptom till bristande försvarsvilja hos vårt folk, behöfver och får det icke tolkas på annat sätt, än att man icke vill göra offer för en fara, som man icke riktigt tror på. Man är invaggad i säkerhet. Denna ståndpunkt är riktigt uttryckt i den socialistiska afväpningsmotionen i våras, där det heter: »Man måste anse den största sannolikhet föreligga, att vår snart hundraåriga fred ostörd skall fortfara». Hundra år — det är alltså 900 år kvar på det tusenåriga riket — och hvarför skall man då använda penningar på improduktiva försvarsändamål, då det finns så mycken annan användning för dem?

Detta glada hopp om evig fred motiveras i den citerade motionen speciellt med »den tilltagande fredsstämningen i världen». Är det någon *nu*, som vill underskrifva ett sådant uttalande? Är det någon, som kan vara blind för huru kraftigt historien dementerat det påståendet? Vi ha sedan förra riksdagen knappt läst om annat än uppror och krig och krigsfara, och lejonen spisa kiden med en alldeles påfallande aptit. Jag kan dock till nöds förstå, att äfven dessa onda tids-tecken icke förmått rubba de breda lagrens säkerhet. Man kan med någon rätt säga, att Marockos, Turkiets, Persiens och Kinas affärer bekymra icke oss, vi på vårt urberg böra icke bli rädda därför att jorden darrar och vulkaner ryka i mera känsliga trakter. Alltså, mot den allmänna erfarenheten af krig ställer man vår speciella erfarenhet af fred, och så drager man nattmössan öfver örönen och sofver lugnt vidare.

Jag anser det därför vara af allra yttersta vikt att i detta sammanhang påvisa, att tidens oro gäller *äfven oss, just oss och just nu*. Vi ha visserligen icke längre att omedelbart räkna med sådana faror, som då och då stucko upp hufvudet under förra århundradet, faror på grund af unionen eller för skandinavismens skull, öfverhufvud icke så mycket att göra med primära och direkta faror, riktade på

oss — äfven om vi aldrig böra underlåta att följa anvisningen af Karl XII:s utsträckta arm, där han står i Kungsträdgården. Men en större fara består i vårt mellanläge mellan stora brandhärdar, och det är den jag nu vill särskildt rikta uppmärksamheten på. Ty om de föregående molnen gått bort, och horisonten därför är öppen i de väderstrecken, så se vi dock på ett annat håll moln, som icke vilja försvinna från horisonten.

Det kan icke hjälpas, vi ha länge saknat utrikespolitik, intresse för utrikespolitik, men nu måste vi ha det. Vår ställning är förändrad sedan år 1905, hela världen har förändrats, äfven inom småstaterna måste man med uppmärksamhet följa storpolitikens gång. Det må därför icke väcka någon undran, om äfven här i dag beröras storpolitiska synpunkter.

Det är ett drag, som genast faller i ögonen inom dagens situation i det statssystem, hvaraf vi äro medlemmar, och det är att stormakterna äro fördelade på två läger, som stå i spänning mot hvarandra. Man brukar kalla dem *trippelalliansen* och *trippelententen*. De visa en påfallande likhet med förhållandena på 1720-talet då lägren hette den Wienska och den Hannoveranska alliansen. Det är dock den skillnaden, att då voro Europas makter uttröttade af långvariga krig, medan nu dessa makter länge nog hvilat sig från sådana stora pröfningar. I trippelalliansen är Tyskland kärnan, i trippelententen England. Hvarje politiker vet, att denna motsats mellan våra grannländer, Tyskland och England, i våra dagar vuxit ut till en sådan storhet, att alla andra bli små i jämförelse därmed. Jag vågar säga, att hvar man plockar bort slöjan från ett större utrikespolitiskt mellanhafvande i våra dagar, finner man innerst inne Tysklands och Englands ansikten hotfullt stirrande mot hvarandra. Men emellan dem ligger vårt svenska rike i ett geografiskt mellanläge, som vi icke kunna resonera bort eller komma ifrån.

Den föregående uppställningen på 1720-talet gick förbi utan någon krigisk utlösning. Huru skall det gå med denna? Därom kan ingen dödlig profetera. Man bör icke räkna med kriget såsom något absolut oundvikligt; men man bör gifva akt på tidens tecken, och i samma mån som man varsnar något ondt göra sig beredd på att taga risken.

Hvilka äro då tidens tecken? På denna plats kunde jag i våras framhålla två ytterst oroväckande tillbud. Det *första* kom i juni 1905 från Marockokonflikten, sedan England året förut lagt första grunden till trippelententen genom förbundet med Frankrike; det *andra* vid årsskiftet 1908—1909 i bosniska frågan, sedan England en tid förut fullbordat trippelententen genom öfverenskommelsen med Ryssland. Men sedan förra riksdagen har nu det *tredje* tillbudet kommit, mer olycksbådande än något förut, som vi alla veta, med kritiska dagar i juli, augusti och september. Från olika håll har det vittnats om full krigsberedskap i Nordsjön, om skepp, som

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

hållit öppna sjön af fruktan för instängning i hamn, om fartyg, som gått ut i natten med torpednäten utsatta, om en stor engelsk armé, redo att utskeppas öfver Kanalen. Dessa äro rykten, och de kunna taga fel. Men en stor sak står dock kvar såsom känd och vittnad: i denna sommar och höst har Västeuropa, till hvilket vi höra, varit *närmare krigets afgrund än på fyrtio år*. Och denna afgrund har öppnat sig invid Sveriges husknutar. Först i november drogo molnen förbi, i det att öfverenskommelse träffades mellan de närmast intresserade. I december är Sveriges nya regering färdig att *inhibera* eller åtminstone *uppskjuta* en säkerhetsåtgärd, som den förra regeringen och riksdagen funnit nödig att vidtaga i maj före de sista stora olycksbådande tecknen.

Man säger naturligtvis, att nu är himlen åter klar, så att vi icke behöfva bekymra oss längre. Frånsedt det rena lättsinnet i en sådan politik, som icke ens fattar en misstanke, när tillbuden följa så tätt efter hvarandra, må det märkas, att ingen vederhäftig man inom de stater, som saken direkt gäller, säger så. I England heter det, att förhållandena äro bragta på en punkt där de »måste blifva antingen bättre eller sämre». I Frankrike säger man, att den nya öfverenskommelsen »mindre är slutet på en gammal konflikt än början till en ny». I Tyskland är stämningen så allvarlig som den icke varit sedan 1870-talet. Man har icke kunnat läsa så dystra nyårsbetraktelser på långa tider. Och det kan ju icke vara annorlunda, då misstämningen aldrig får utlopp. Ett gräl, som utgör svaret på diskussionen, gifver icke försoning. Nya konflikter uppstå, och då ligger kvar obehaget från förra gången, och så staplas misstämning och onda tankar på hög, så att det till slut kanske icke längre står i mänsklig makt att hindra katastrofen.

Men huru allvarlig situationen i verkligheten är, det förstår man först, när man tänker på det som ligger *under* — på de krafter, som uppkallat en sådan spänning mellan två så stora folk. Då finner man, att ett världshistoriskt intresse verkligen står på spel. Det är Englands herravälde på hafven och världsmarknaden. För detta ändamål önskar England jämnvikt i Europa; ty skullø den rubbas af en öfvermakt, så kunde ju denna hota Englands öfvervikt på hafvet. Därför har det blifvit traditionell engelsk politik, att så fort någon makt vuxit för stark på kontinenten, ingå förbindelse med den näst starkaste emot densamma. Det var den politik, som fördes mot Ludvig XIV:s Frankrike för 200 år sedan, mot Napoleons Frankrike för 100 år sedan, mot Nicolaus I:s Ryssland för 50 år sedan; och det är densamma, som nu föres mot Wilhelm II:s Tyskland.

Här var jämnvikt i Europa vid förra århundradets slut, i det att de bägge maktgrupperna, trippelliansen och fransk-ryska alliansen, tämligen uppvägdde hvarandra. Men så skedde något: den vågskål, i hvilken Ryssland låg, lättades genom Rysslands nederlag i Östern; därmed måste den vågskål, där Tyskland låg, sjunka ned. Hvad hände nu? Vi se England träda ut ur sin isolering och börja

detta system af »ententer», om hvilket man icke behöfver ha mycken fantasi för att igenkänna en ny upplaga af »koalitionerna» mot Napoleon eller den »stora alliansen» mot Ludvig XIV. Ty England ser i Tyskland en makt stieka upp, farlig för sitt traditionella öfvervälde på hafvet och världsmarknaden, om den icke stäcker i tid.

Denna engelska politik har hittills alltid bragt Europa i krigiska förvecklingar. Det är sant, att en skillnad finnes mellan nuvarande och föregående situationer; vi ha numera ett annat freds- och humanitetsideal än förr. Vi böra icke underskatta detta; men vi böra ännu mindre låta det skymma för ögonen, så att vi icke se de allvarliga realiteter, som bestämma och måste bestämma stormakters politik. I det fallet har också den sista tiden gifvit oss ett exempel, som är lärorikt. Jag menar stormakten Italiens krigiska aktion mot Turkiet.

I själfva verket synes den enda effektiva garantien för världsfreden i nuvarande dagar vara, att balansen väger så jämt, att ingen maktgrupp kan anse sig obetingadt öfverlägsen. Ur den synpunkten har i våra dagar skett något, som måste komma fredsbarometern att sjunka ännu mer, och det är socialismens stora framrykning vid de tyska riksdagsvalen. Därigenom splittras tyska regeringens kraft, och Tysklands vågskål lättas något. Däri ligger en frestelse för England. Däri ligger tillika en eggelse för tyska regeringen att tillgripa en »afledande» politik efter gammalt recept.

Å andra sidan är det dock uppenbart, att Tyskland vinner på ett uppskof, i det att tiden arbetar för Tyskland. Salunda har det framhållits, att största faran för krig föreligger före 1915. Hvarför? Jo, därför att det året skall Tyskland ha den stora Nord-Östersjökanalen färdigrestaurerad, öppen och klar för de stora slag-skeppen; i samma stund växer Tysklands motståndskraft i hög grad; det behöfver icke splittra sin flotta på två håll. Det var icke svårt att förutse, att Japans angrepp på Ryssland skulle ske, innan Ryssland hade sin sibiriska järnväg färdig; det är nu icke heller svårt att förutse, att för England frestelsen måste vara större, innan motparten Tyskland har denna stora förmån, Nord-Östersjökanalen, i sin hand, än den senare blir. Allt detta är ju klart och uppenbart för enhver, som har uppmärksamheten riktad på dessa förhållanden. Behöfves något särskildt bevis därom, föreligger ett sådant i det yttrande, som nyss undsluppit en engelsk politiker: »*Inom tre eller fyra år måste hvarje europeiskt folk välja mellan Tyskland och England.*»

Om det således, mina herrar, i allmänhet är nyttigt att genom en beslutsam politik ingifva utlandet respekt, måste det vara af alldeles särskild vikt just nu, då risken för krig och därmed för neutraliteten är så stor. I anledning af sommarens händelser skref också den bekante norske militärskriftställaren *Nörregaard* för sitt lands vidkommande: »Vi måste göra det till en så allvarlig sak som möjligt till och med för en stormakt att kränka vår neutralitet och därigenom drifva oss öfver till hans fiende, så att den betänker sig både länge och väl, innan han inlåter sig på ett sådant företag.»

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Detta är ju den enkla klokhetens bud i en tid, då, enligt samma man, »hvarje genomgången kris betecknar blott ett nytt steg fram emot en katastrof, som synes mer och mer oundviklig». Vi veta också och hörde nyss, att vårt grannland lyssnat till detta bud och anslagit väldiga summor till ökadt försvar. Så gör man öfverallt i världen. Öfverallt bereder man sig i känslan af stundens allvar. Endast ett enda land gör undantag och presenterar just nu sjunkande militärtitlar. Detta enda land är vårt fosterland.

Således just i en tid, då horisonten ser *särskildt kritisk* ut, har man velat göra ett *uppskof* i nationens försvarsanstalter. I det ögonblick, då skuggan af ett världskrig kommit oss närmare än på en mansålder, har man funnit det »synnerligen angeläget» att sänka vårt försvars styrka! Och dessa ord »synnerligen angeläget» äro icke tomma ord i herr sjöministerns mun, han har icke sparat vare sig sin Konung eller staten eller grundlagen något obehag för att komma fram till detta resultat. Jag har dock en känsla af, att han trots sina ord känner sig stå på bräcklig grund i dessa *medel*. Naturligtvis borde sådana medel kunna förklaras och försvaras endast af ett stort och godt *ändamål*, enligt en gammal moral, som nu tyckes hålla på att bli ny. Jag har därför icke kunnat annat än från min synpunkt gifva några bidrag för att närmare karakterisera de ändamål, för hvilka dessa medel tillgripits.

Det är intet under, mina herrar, att ur vårt svenska folkhafs djup stigit upp en våg af oro, som tog sig uttryck först i kungliga diktamina, sedermera i försvarsmöten landet rundt, där man ur skilda partiläger samlats, sist i en varmhjärtad och trosviss, från ungdomligt och absolut opolitiskt håll utgången vädjan, ett nödropp till vårt folk att själf genom nationalinsamling taga försvaret i sin hand. Jag tror, att regeringen gjorde klokt i att icke allt för mycket misskänna motiven för denna rörelse eller underskatta dess styrka. Vi, som däri deltagit och öfver hufvud hafva någon erfarenhet i sådana saker, kunna vittna, att vi aldrig mött en sådan stämning bland folkets massor. Det är ock för dessa känslor af förstämning och oro i landet, som jag här, herr talman, främst velat göra mig till tolk.

Jag vet väl, att det inom det liberala partiet finnes män med lika varm och offervillig försvarsvilja som någonsin inom andra läger, och jag vet väl, att Sveriges regering icke ens får misstänkas att icke hafva ansvarskänsla för landets säkerhet i orostider. Jag skulle därför tro mig stå inför en ren gåta, då jag ser denna politik, om icke lösningen i själfva verket låge nära. Ser man *utåt*, då kan man icke föra en uppskofs- och nedsättningspolitik inom försvaret just nu; om nu regeringen i alla fall så gjort, så kan det endast förklaras däraf att den *icke sett utåt*. Den har icke anlitat ett utrikesperspektiv. Det föreligger här alltså mindre olikhet i viljor, än i perspektiv. Regeringen har velat lösa problemet om rikets försvar med utelämnande af den faktor, som heter utlandet! Den tyckes betrakta försvarsfrågan främst såsom en sak *mellan oss inbördes* här hemma. Vi åter

fatta den såsom en sak mellan oss alla här hemma och utlandet. Jag kan endast med beklagande konstatera, att icke ens herr utrikesministern funnit lämpligt att reagera mot detta exklusiva inrikesperspektiv på vårt försvar.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Nu säger man att försvarsfrågan måste lösas i enlighet med »folkviljan». Ingen förnekar heller betydelsen af ett folkligt försvar, såvidt möjligt anordnad i anknytning till de breda lagrens instinkter. Men hvad som under normala förhållanden kan vara god statskonst, det blir i onormala och oroliga tider ett straffvärdt klemmande med nationens svagheter. Det är, då åtminstone, icke folkviljans brist på upplysning, som skall bestämma regeringens handlande, utan regeringens vakna insikt, som skall utpeka vägarne för folkviljan.

Politiskt och psykologiskt kan jag därför icke förstå denna regeringspolitik annat än i sammanhang med den socialistiska motionen i våras, som skrefs under det angenäma intrycket af »den tilltagande fredsstämningen i världen». Herr sjöministern tyckes, trots sin demokratiska läggning, icke sakna frändskap med Bourbonerna: han har ingenting lärt sedan dess, och han har icke glömt någon af sina gamla fördomar. Sålunda har han, och regeringen med honom, förmått med denna hufvudtitel gifva oss, midt i en ond och farlig tid, idyllen af en kärleksphant från en »fruktbarande samverkan» . . . Det är detta, som framstått så »synnerligen angeläget». Vi skulle måhända icke heller, under andra förhållanden, ha förmenat sjöministern och regeringen denna husliga lycka; men så länge huset är allas vårt gemensamma hem, tror jag, att vi ha rätt fordra, att man åtminstone sparar dylik handel ochandel till en tid, då stormvarningar icke stå på alla knutar. Vi kunna verkligen icke med lugn och jämmod åse, att man sköter vårt rikets försvar så som tjädern spelar i skogen — blind och döf för världen utanför!

Hans excellens, herr ministern för utrikes ärendena, greve Ehrensvärd: Det har af den siste ärade talaren till mig riktats en fråga, huru jag kunnat vara med om det beslut, som i dag företrädesvis varit på tal. Ehuru det bjuder mig emot att, ovan som jag är vid parlamentariska förhandlingar, genast behöfva här uppträda i ett ämne, där jag måste med särskild omsorg välja mina ord, kan jag dock icke lämna hans yttrande fullkomligt obesvaradt.

Till en början skall jag något beröra hvad han yttrade om Östersjö- och Nordsjötraktaterna. Den ärade talaren sökte i dessa traktater finna förpliktelse för vårt land att hålla vårt försvar uppe vid en viss grad och såg en fara däri, att vi kunde från andra makter få en förfrågan ställd till oss, huruvida vi verkligen hade vårt försvar så väl skött, som våra underskrifter å dessa traktater betingade. Jag tror att börja med, att detta är en fullkomlig missuppfattning af dessa traktaters innebörd. Ty som vi väl veta, förpliktade dessa traktater till intet annat än att, därest en kontrahents integritet sattes i fara, de andra makterna skola träda i rådplägning

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

med hvarandra för att se till, hvilka åtgärder kunna vidtagas. Och från en sådan förberedande rådplägnings till ett aktivt ingripande är steget naturligtvis synnerligen långt.

Vidare vill jag säga, att, när den ärade talaren fann, att just ett uppskof med F-båten skulle innebära ett sådant sänkande af vår försvarskraft, som skulle kunna berättiga andra makter till en dylik, för oss kränkande förfrågan, detta uteslutande beror på en rent subjektiv uppfattning från hans sida, och att någon som helst objektiv grund härtill icke föreligger.

Jag kan icke följa den ärade talaren i hela hans mycket intressanta och om hans fångslande framställningskonst vittnande redogörelse för den europeiska politikens läge i detta ögonblick. Jag vill blott säga, att man måste här, såsom alltid, akta sig för två öfverdrifter, både optimismens och pessimismens. Det är sant, att det gångna året varit synnerligen oroande. Och det är sant, att det funnits en stark spänning mellan tre stormakter, till hvilka alla vi stå i samma vänskapsförhållande, tre stora nationer, till hvilka vi stå i lika stor tacksamhetsskuld. Men först och främst har det visat sig, att en af de svåraste intressekonflikter, som kunnat uppstå emellan två eller tre stormakter, har kunnat lösas på fredlig väg. Och vare sig den ärade talaren må gilla det eller icke, så ligger däri ett bevis för, att faran för freden icke varit så öfverhängande, som man emellanåt framställt saken, eller, med andra ord, att den allmänna fredsstämningen varit så stark, att den kunnat göra sig gällande. Jag tviflar på, att en sådan intressekonflikt för ett 30- eller 40-tal år sedan hade kunnat lösas utan hjälp af väpnade medel. Och detta innebär väl ett bevis på världens framsteg. Men naturligtvis kvarstår en viss oro efter en sådan fruktansvärd intressekonflikt. Och jag ber kammaren att åtminstone ha det förtroendet till mig, att jag skall söka med största vaksamhet följa utvecklingen af händelserna, så att, hvad som än må komma att ske, detsamma om möjligt icke skall komma oförberedt öfver våra hufvuden. Det ligger emellertid ett lugnande moment däri, att alla regeringars samfälliga önsknings och sträfvanden gå ut på att undvika en hotande katastrof, som i detta ögonblick skulle vara liktydig med Europas själfmord. Det ligger också ett lugnande moment i, att folkstämningen mer och mer inser, att äfven ett segrande krig innebär fruktansvärda faror för ett folk.

Jag hör ingalunda till dem, som tro, att de aktningvärda och ur alla synpunkter berömvärda sträfvandena att aflägsna våldet från den internationella sammanlefnaden redan vunnit sin lösning, utan jag är fullt och fast öfvertygad om, att hvarje nation måste vara beredd att sätta makt bakom sitt ord, särskildt när det gäller en sådan fråga, som den ärade talaren uppkastade: »Vill du vara med oss eller mot oss?» Jag är fullt öfvertygad, att vårt land måste hafva ett starkt försvar, icke för att, som det emellanåt heter, göra oss »alliansfäbig», utan för att vi skola kunna till det yttersta värja

vår självbestämingsrätt och vår neutralitet. Men på samma gång jag säger detta, vill jag i någon mån varna för de alltför töckniga fantasier, som emellanåt stiga upp och som göra, att man icke med kallt blod ser framtiden till mötes. Ty om en sak, herr talman, böra vi vara ense, nämligen den, att vår försvarsfrågas lösning måste ske med kallt blod och med lugna nerver.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Herr Ericsson, Aaby: Det är första gången, den svenska Riksdagen samlad ser cheferna för landt- och sjöförsvarsdepartementen utgöras af icke militära fackmän. Frågan om civila försvarsministrar kan ju diskuteras och måhända skulle jag själf icke hafva nekat ett förslag därom min röst, därest det förelegat, åtföljdt af bestämmelser om, att vid dessa statsråds sida eller närmast under dem skulle stå militärt sakkunniga fackmän. Men när en sådan ändring i vår grundlag ännu icke skett och den nuvarande regeringen icke heller sört för, att förslag till en sådan ändring inom den närmaste tiden framkommer, anser jag saken vara af den betydelse, att den icke utan vidare kan förbigås.

Grundlagens bestämmelse lyder, att statsråden skola vara »kunniga och erfarna män». Hvad menas då i detta sammanhang med »kunniga och erfarna»? Icke tror jag, att därmed menas erfarenhet på politikerns eller tidningsmannens eller juristens fält, då det såsom här är fråga om cheferna för landt- och sjöförsvarsdepartementen. Jag tror, att dessa ord måste tydas så: kunniga och erfarna på de områden, som tillhöra dessa departement. Jag är också alldeles förvissad om, att de ärade cheferna för landt- och sjöförsvarsdepartementen själfva skola vara de första att erkänna, att de icke besitta en sådan fackkunskap.

Vi ha litet hvar läst i historien från vår storhetstid och med ett visst medlidsamt löje sett, hurusom gamla krigsöfverstar kommit hem och bekläds med presidentvärdigheter i kollegier och hofrätter. Men, mina herrar, handen på hjärtat: Är det så stor skillnad mellan att göra en gammal krigsöfverste till president och att göra en vice härads höfding till sjöminister?

Jag skulle icke hafva framkommit med dessa förhållanden, därest jag icke ansett, att vådor kunde uppstå till följd af hvad som nu skett. Jag syftar icke på den tyngd i arbetet, som måste följa däraf, att departementscheferna måste informeras i hvarje nytt ärende. Jag syftar icke heller på, utan vill förbigå det mindre tilltalande i, att i hvarje yttrande af dessa herrar inför Konungen och Riksdagen måste återljuda en hviskning från bakom dem stående fackmän. Men jag tänker på den splittring, som skulle kunna inträffa, då Sveriges här och flotta skulle öfvergå från fredsbot till krigsbot, vid mobilisering. Det skulle då kunna inträffa, att, om dessa ärade departementschefer till följd af bristande sakkunskap eller politiska intressen skulle anse sig icke kunna stadfästa de förslag, som generalstabschefen och marinstabschefen framlägga, be-

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

tänkliga förvecklingar skulle kunna uppstå, och det mindre tilltalande skådespelet möta oss, att de, som först skulle behöfva slå till reträtt — och jag hoppas äfven de sista — skulle bli cheferna för landt- och sjöförvarsdepartementen.

Det är äfven andra vådor, som skulle kunna uppstå.

Jag har hämtat de följande orden ur ett anförande i krigsvetenskapsakademien och det har anförts redan förut här i dag under debatten. Tysklands flotta har under de sista 15 åren kostat 1,800 miljoner, under det att Frankrikes kostat 2,700 miljoner. Men samtidigt har Tysklands flotta stigit upp till andra rummet, under det att Frankrikes sjunkit ned till det fjärde. Inom fackmännens krets säger man, att detta har sin grund däri, att i Tyskland en målmedveten, sakkunnig ledning varit för handen, under det att i Frankrike någon sakkunnig ledning icke funnits.

Till sist, mina herrar, uppstår den frågan: huru skola armén och flottan uppfatta detta af mig omordade förhållande? Jag ber att, innan jag går vidare, få inflicka, att öfvergången här förmildrats — det erkänner jag — därigenom, att den föregående regeringen beträffande hvad som rörde landtförsvaret, fjärde hufvudditel, visade en, enligt min och mångas mening, beklaglig brist på initiativ, under det att den nuvarande chefens för landtförvarsdepartementet rykte för eminent arbetskraft kan båda godt för framtiden. Men huru skola armén och flottan uppfatta denna nya anordning? Måste de icke känna det så, som om inom deras krets icke funnes några män, som ägde Konungens och Riksdagens förtroende i sådan grad, att de kunde sättas i spetsen för respektive departement? Måste icke i följd häraf misstämning uppstå inom armén och flottan?

Och detta, mina herrar, är icke det enda förhållande, som väckt misstämning på detta område. Redan hans excellens statsministerns yttrande under föregående riksdag om inkallande af sakkunniga från utlandet för att yttra sig och taga hand om vissa med vårt försvar sammanhängande förhållanden var en sådan kränkning mot armén och flottan. Ytterligare har den nu tillsatta försvarsberedningen djupt sårat på detta håll. Hvar har den militära sakkunskapen ställts? Jo, utanför dörren, att inkallas, när den behöfves, att visas ut, när den icke längre behöfves, för att till sist dock få bära den tunga bördan af arbetet utan att få deltaga i beslutens fattande.

Och så, mina herrar, ha vi civilkommissionen, som den föregående regeringen inrättade. Jag, om någon, torde ha rätt att yttra mig om denna, ty icke många år ha förflutit, sedan jag uttryckte såsom min mening — och detta var i strid med uppfattningen hos det parti, jag tillhör —, att det icke fanns anledning för militärerna att motsätta sig en ytterligare kontroll öfver armén och flottan. Jag var nämligen öfvertygad om, att det icke fanns några mörka punkter att dölja. I spetsen för kommissionen sattes en militär som ordförande. Många, som ställde sig tveksamma emot denna

institution, sågo en viss trygghet däri, att militär sakkunskap och militär anda skulle få göra sig gällande inom institutionen. Men nu har den nuvarande regeringen skyndat sig att eliminera bort sakkunskapen äfven i denna kommission därigenom, att, då den föregående, militära ordföranden afgick, platsen besattes icke med en militärt sakkunnig, utan med en civil person.

Är det icke en egen företeelse, mina herrar, att i denna tid, då man eljest öfverallt vill med full sanning göra gällande, att kunskap är makt, dock på så många områden värdet af sakkunskap synes förbises? Jag har haft äran anföra exempel härpå i regeringens och i försvarsberedningens sammansättning. Öfverallt synes första villkoret för att vara sakkunnig hafva varit att vara absolut okunnig på dithörande områden.

Jag har till sist yttrat mig om civilkommissionen, men, mina herrar, jag kan icke lämna detta ämne utan att därtill lägga ännu några ord. Man har sagt, att då illviljan och fegheten förmälas, födas som deras barn de anonyma skrivelserna. Den redlige mannen, gentlemannen, befattar sig icke med dylika. Men civilkommissionen har med större eller mindre stöd af sin instruktion företagit sig att upptaga sådana skrivelser, om icke direkt, så indirekt därigenom, att någon ledamot af kommissionen anmäler sig såsom ansvarig för en dylik skriftelse. Jag tror, att jag icke säger för mycket, om jag påstår, att det gick en våg af harm öfver hela Sveriges land, då detta blef bekant. Jag tror, att just dessa förhållanden varit sådana, att hvarje man måste beklaga, att de ägt rum.

Jag har yttrat detta därför, att jag ansett saken vara af djup betydelse. Och jag har gjort det äfven därför, att jag tror, att inom stora breda lager af vårt folk de tankar, hvilka jag sökt kläda i ord, äro allmänna. Men jag har icke gjort det för att därmed från min sida inleda en serie af anfall mot den nu sittande regeringen. Ty jag anser det olyckligt, om den nuvarande oppositionen skulle genom åter och åter, i tid och otid framkommande anfall störa dess verksamhet. Jag skulle anse olyckligt, om nu upprepades hvad som under senare åren skett, nämligen att man i riksdagen tvistar om paragrafer och obetydligheter. Ja, jag går så långt, att jag ber att få uttala den åsikten, att, om från regeringen framkommer ett förslag, som jag anser godt, jag icke skall tveka att gifva detsamma min röst, oaktadt det är framlagdt af en regering, hvars politik jag icke gillar. Och jag är alldeles viss, att många inom mitt parti hysa samma åsikt. Jag vet väl, att detta skall framkalla ett leende hos mången i dessa den strama partidisciplinens tider. Men jag uttalar det, herr talman, därför, att det är min åsikt, och vid den vill jag förblifva.

Herr Swartz: Herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet uttalade i sitt för en stund sedan hållna anförande sin förvåning öfver en åtgärd, som den förutvarande regeringen hade vid-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tagit. Han uttalade sin förvåning dels däröfver, att regeringen strax före sin afgång hade ansett sig kunna fatta definitivt beslut angående beställandet af en profkanon, och därtill uttalade han sin förvåning däröfver, att denna åtgärd förknippats med beställning samtidigt vid Bofors bruk af ytterligare fyra kanoner, af alla de fyra för F-båten afsedda kanonerna. En föregående talare, herr Hans Ericson, har redan i viss mån bemött detta, särskildt senare delen däraf, men jag anser i alla fall, att från den föregående regeringens sida något ord i den saken bör uttalas, som möjligen kan vara ägnadt att om icke skingra den förvåning, hvaraf herr statsrådet gripits, så åtminstone klarlägga den uppfattning af saken, hvarifrån regeringen utgått vid fattandet af sina beslut.

Hvad då beträffar beställandet af profkanonen, vill jag först erinra om, att denna sak var af Kungl. Maj:t föreslagen för Riksdagen och af Riksdagen godkänd. Hela utredningen förelåg, det fanns absolut intet skäl för den dåvarande regeringen att vidare uppehålla saken — ty jag förmodar, att i allmänhet man icke kan vara benägen att antaga, att det är särskildt förmånligt att uppehålla besluts verkställighet längre, än hvad som därvidlag är nödvändigt. Och så var för regeringen alldeles klart, att förhållandet var med detta. Då det gällde en fråga, där efter den dåvarande regeringens uppfattning en mycket stor vikt låg just på skyndsamhet, tror jag icke det vid närmare besinnande kunde hafva ansetts vara riktigt, om den omständigheten, att regeringen några dagar efteråt skulle komma att aflösas af en annan, skulle på något sätt och vis hafva ingifvit regeringen den uppfattningen, att det varit orätt att bringa till verkställighet ett af regeringen och föregående Riksdag såsom synnerligen viktigt ansedt ärende, som var slutbehandladt. Snarare skulle jag för min del hafva funnit det vara ägnadt att utgöra ett *verkligt* föremål för förvåning, om den förutvarande regeringen hade fattat sin plikt på det sätt, att den icke hade vidtagit den åtgärd, som den gjorde.

Men, säger herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet, det var dock orätt att på samma gång beställa de fyra kanonerna. Det var en åtgärd, som stod i skärande motsats mot förutsättningarna för beslutet om beställandet af en profkanon. — Då gäller det att se efter hvilka förutsättningarna voro för profkanonen. Hvilka voro förutsättningarna för dess anskaffning? De återfinnas i ett uttalande å femte hufvudtiteln från sjöministerns sida i fjol och bestodo i följande af marinförvaltningen framhållna synpunkter: »Det vore därför af utomordentligt stor vikt, att en profkanon af den ifrågavarande kalibern blefve så snart ske kunde framställd och att försök med densamma komme till utförande för att bereda marinens artilleritekniciska myndighet äfvensom det kanonbruk inom landet, där kanoner af nämndt slag kunde komma att utföras, möjlighet att vinna erforderlig erfarenhet icke blott beträffande vapnets konstruktion, utan äfven i fråga om den sammansättning, som borde gifvas ammunitionen. Först härigenom blefve det möjligt att vid en första

leverans af flera kanoner kunna tillämpa de erfarenheter, som gifvetvis borde föreligga, innan aftal om en dylik tillverkning kunde göras. »

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Det skulle vara emot detta, som regeringens beslut om beställande af de fyra kanonerna skulle strida. Det har redan af herr Ericson framhållits här i dag såsom ett mycket naturligt villkor från Bofors' kanonbruks sida — det enda kanonbruk inom landet, som kunde komma i fråga vid beställningen och som för resten för profkanonen afgifvit den billigaste af alla inkomna offerter — att det på samma gång skulle kunna få beställningen på de fyra kanonerna, detta på grund af — såsom också herr Ericson framhöll — de dyrbara anordningar, hvilka voro nödvändiga för åstadkommandet redan af profkanonen och som naturligtvis skulle — för den händelse de afsågo endast profkanonen — hafva högst väsentligt fördyrat denna kanons ramställning.

Men det var icke nog med det. Ett skäl till var det, att, för att det skulle blifva möjligt att inom skälig tid leverera dessa fyra kanoner, det vore nödvändigt att redan samtidigt med beställningen af profkanonen få beställningen på de fyra kanonerna. Då är det klart, att man har att undersöka, huruvida det ändamål med profkanonens beställande, som jag nyss anförde, kunde ernås, om i alla fall de fyra kanonerna beställdes samtidigt med profkanonen. Och jag må säga, att jag förmodar det beror på ett förbiseende från herr statsrådets sida, då herr statsrådet uttalar sin förvåning öfver att vi kunde fatta det beslutet, ty bland handlingarna finns tydligt ådagalagd, hvarför vi ansågo oss kunna så göra, utan att på något sätt gå emot den förutsättning, som var uttalad.

I den föredragning, som ägde rum, framgick nämligen med fullkomlig tydlighet, att det icke var fråga om annat än konstruktionen af vissa delar på dessa kanoner; genom profkanonen skulle utrönas och fastställas det lämpligaste sättet för utförandet af dessa speciella delar. Detta kunde mycket väl ske, utan att man därigenom behöfde vänta med beställandet af de fyra kanonerna, till dess detta var utexperimenteradt i afseende å profkanonen, ty det stora arbetet med afseende å kanonerna kunde utföras innan dess. Jag vill icke här anföra hvad det var för detaljer, som det gällde att fastställa; jag vill endast här åberopa, att enligt marinförvaltningens framställning kunde de öfriga fyra kanonerna framställas fullständigt hopsatta, men de och de detaljerna finge icke utföras, förrän genom profkanonen blifvit utrönt, hur de skulle bäst åstadkommas.

Genom det beslut, som är fattadt, är sålunda icke på något sätt en afvikelse gjord från den förutsättning, som uttalades. Den är endast mera noggrant utmejslad, så att säga, än som skedde i propositionen — och man må ju icke undra på att man icke där går in i dessa detaljer!

Då det därtill ju förhåller sig så, att ett belopp af 3,880,000 kronor var anslaget i 1912 års stat till pansarbåten F, och då gifvetvis de

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

fyra kanonerna ingingo i anskaffningskostnaden för pansarbåten och således mycket väl kunde bekostas af det för 1912 gifna anslaget, tror jag verkligen för min del, att den föregående regeringen väl och fullkomligt kan stå till svars för hvad vi gjort i känslan af nödvändigheten, från vår synpunkt sedt, att så mycket som möjligt påskynda utförandet af denna F-båt, hvilken var af Riksdagen beslutad. Där-
emot synes mig nämnda regering väl hafva varit värd klander, om den med hänsyn till andra omständigheter än de rent sakliga låtit förmå sig att handla på annat sätt, än som skett.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! Debatten har dragit ut så långt, att jag kanske är alltför djärf, då jag tager kam-
marens uppmärksamhet i anspråk, men jag anser mig vara berättigad att framlägga saken, sådan jag sett den, i sitt sammanhang.

När man går igenom den statsverksproposition, som nu föreligger, möter man enligt min mening med en viss tillfredsställelse sammanfattningen af de särskilda inkomst- och utgiftsposterna. Denna sammanfattning mynnar ut däri, att omkring 217 miljoner kronor verkliga statsinkomster äro tillräckliga icke blott för att täcka verkliga utgifter till ett belopp af cirka 202 miljoner kronor, utan jämväl för att jämte fond- och lånemedel ingå med ett belopp af 14,449,600 kronor till betalning af utgifter för kapitalökning.

Då man därefter kommer till de särskilda hufvudtitlarna, väntar man sig på grund af befintligheten utaf nämnda kapitalöfverskott, att å dessa blifvit rikligen tillfredsställda alla verkligt trängande statsbehof. Denna förmodan synes vara förverkligad i hög grad beträffande två hufvudtitlar: den åttonde, där ökningen utgör 2,976,500 kronor, samt den nionde hufvudtiteln, där ökningen utgör 1,709,900 kronor.

Utän att emellertid nu kunna ingå i någon pröfning af de ändamål, för hvilka anslag å dessa hufvudtitlar äskas, måste man dock lyckönska de viktiga statsintressen, som lyda under ekklesiastik-
departementet och jordbruksdepartementet, till den omsorg om deras tillgodoseende, som vederbörande departementschefer synas hafva ådagalagt. Huruvida de härvid öfverskridit hvad som vederbör-
lig hänsyn till andra statsintressen kräfver, är något, som jag naturligtvis icke nu kan vara i tillfälle att bedöma.

Hvad som däremot väckt min och många uppmärksamhet är, att försvarstitlarna, den fjärde och den femte hufvudtiteln, visa en minskning i summan af de begärda anslagen, den förra med ett belopp af 1,070,900 kronor och den senare med ett belopp af 746,100 kronor.

I fråga närmast om fjärde hufvudtiteln får minskningen visserligen delvis sin förklaring däraf, att reserverade medel användts till arets utgifter, såsom fallet är t. ex. med afseende å anslaget till reparation m. m., eller däraf att anslagen äro reservationsanslag och äga besparingar, hvilka eventuellt kunna användas, eller ock

att anslagen äro till lägre belopp upptagna förslagsanslag, hvilka tydligen i verkligheten komma att utgå med belopp, som af omständigheterna krävas. *Statsverkspropositionen.*
(Forts.)

Dessa nedsättningar äro följaktligen mera skenbara än verkliga och kunna alltså icke anses innebära någon olägenhet för vårt i närvarande tid — mer än någonsin — viktiga landtförsvaret. Med stort intresse har jag därjämte på fjärde hufvudtiteln mött det begärda anslaget för en flygmaskin, liksom anslaget å 500,000 kronor till en försöksmobilisering, hvilken jämväl synes vara afsedd att förskaffa försvarsberedningarna den komplettering i saklig insikt, hvaraf dessa, att döma af deras sammansättning, torde i hög grad vara i behof.

Gifver således icke fjärde hufvudtiteln särskild anledning till oro utöfver den, som i vida kretsar — såsom också här så kraftigt påpekats — uppstått genom försvarsberedningarnas sammansättning och det för dessa beredningar uppställda program, känner man sig däremot så mycket mera besviken, när man tagit del af femte hufvudtiteln, särskildt hvad angår den så kallade F-båten — och trots allt, som om den här yttrats, tillåter jag mig än en gång sammanfatta, hur jag för min del ser den saken.

Med denna F-båt förhåller det sig ju så, att den förra regeringen, trots dess obestriddiga, varma intresse för vårt försvar, dock lät frågan om flottans komplettering med nybyggnader undergå en rätt omständlig utredning, så att man först 1911 — alltså åtta år, efter det den sista nybyggnaden, Oscar II, beslöts, och fyra år, sedan den fullbordades — framlade förslag om en ny pansarbåt i enlighet med den ur de gamla typerna utvecklade, förbättrade F-typen. Då ifrågavarande båt, hvartill ritningarna, efter hvad vi sett, först nu lära vara färdiga att af Kungl. Maj:t fastställas, sannolikt icke förrän år 1915 skulle vara stridsfärdig, äfven ifall arbetet i enlighet med Riksdagens beslut med vederbörlig kraft bedrifvits, måste man anse, att uppskofet från Oscar II:s färdigställande till F-båtens fullbordan, eller cirka åtta år, varit så långt tilltaget, som rimligtvis kunde komma i fråga.

Såsom en förklaring af detta långsamma tempo för fartygsanskaffningen torde emellertid kunna anföras dels den förra regeringens önskan att afvakta försvarskommitténs utlåtande, hvilket dock i denna fråga separat afgafs redan år 1909, ehuru betänkandet i sin helhet aflämnades först år 1910, dels ock den ekonomiska depressionen efter 1907 års kris, dels slutligen en berättigad önskan hos den förra regeringen att noggrant förbereda ärendet, så att förslaget framkom till Riksdagen, stödt på all den sakkunskap och erfarenhet, som öfver hufvud taget voro möjliga att i en dylik fråga ävågabringa.

Man kan dock ifrågasätta, om icke den iakttagna omsorgen att väl förbereda detta ärende uppnådde gränsen af hvad som var förenligt med landets försvarsbehof på sjöförsvarets område. Under sådana förhållanden är det ju ganska naturligt, att de, som framför

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

alla andra statsintressen sätta landets förmåga att försvara sitt oberoende, skulle med bestörtning erfaras, huru som den nya regeringen, i stället för att på allt sätt påskynda arbetena på F-båten, vidtog åtgärder för att inhibera den verkställighet af Riksdagens beslut, som redan påbörjats.

Hvilka åtgärder regeringen till den ändan vidtagit, behöver jag nu icke upprepa. Jag vill icke heller ingå i något bedömande af dessa åtgärder från konstitutionell synpunkt, då den frågan hör under ett annat forum och nog i sinom tid kommer inför Riksdagen och denna kammare.

Jag vill för närvarande se frågan endast från synpunkten af landets försvarsbehof. Äfven om man skulle vara nog sangvinisk att antaga, att försvarsberedningarnas arbete vore fullbordadt vid början af år 1913, komme det nu beslutade uppskofvet — därest icke F-båtsförslaget i alla delar upprätthölles — att medföra, att den nya pansarbåten inginge som led i landets sjöförsvaret allra tidigast under år 1917 — alltså tio år efter närmast föregående pansarbåts färdigbyggande. Denna tidsförlust kan icke undgås, såvida man icke skulle vilja beställa den nya båten på utländskt varf och därigenom beröfva den svenska industrien och den svenska arbetaren den förtjänst, som båtens byggande inom landet skulle skänka dem. Den svenska flottan lär alltså komma att kvarstå på samma ståndpunkt som för närvarande ända till år 1917 — hvad antalet pansarfartyg beträffar — och i stridsvärde, ifall man följer de sakkunnigas uttalanden, skulle flottan, innan någon ny båt tillkommer, hinna att blifva försämrade med en fjärdedel.

Herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet och den kungl. regeringens öfriga ledamöter må vid detta förhållande icke taga illa upp, att jag å egna och andra svenska medborgares vägnar, för hvilka vårt fosterlands oberoende och själfständighet utgör all politiks viktigaste uppgift, finner mig pliktig framställa den vördsamma frågan, om regeringen genom underhandlingar med främmande makter eller eljest skaffat sig den förvisning, att vår själfständighet ej kan under tiden blifva äfventyrad, som flottans bristfälliga skick måste anses med nödvändighet påkalla. Emellertid, att döma af hans excellens utrikesministerns uttalande, har regeringen nog icke skaffat sig någon *dylik* förvisning, utan det föreföll, som om hans excellens ansåge den nuvarande situationen i själfva verket icke innebära någon större fara.

Vid sitt upptagande af en anmärkning från herr Kjellén yttrade hans excellens utrikesministern, att det vore en felaktig uppfattning från herr Kjelléns sida beträffande Östersjö- och Nordsjötrakterna, att Sverige skulle vara förpliktadt att hålla uppe sitt försvar. Jag tror nu i förbigående sagdt, att hans excellens missuppfattade herr Kjellén. Herr Kjellén menade nog icke någon juridisk förpliktelse, utan han menade en förpliktelse, som för mången är af samma värde, kanske högre, en moralisk förpliktelse, och det är

väl alldeles otvifvelaktigt, att, när man uppträder som suverän stat och ingår traktater med främmande stater angående vissa förhållanden, man också bör ställa sitt försvar så, att man i händelse af konflikter kan gifva nödig kraft åt de ord man gifvit, åt de öfverenskommelser, hvilka man ingått.

Men det var icke detta, som särskildt slog mig i hans excellens yttrande, utan hans excellens tycktes slå sig till ro vid det förhållandet, att vi icke skulle kunna på grund af dessa traktater få någon förfrågan från främmande makter med anledning af den försummelse, som de möjligtvis ansåge, att vi gjort oss skyldiga till beträffande vårt försvar. Ja, det tror jag ej heller, att faran för Sverige skulle ligga däri, om vi försummade vårt försvar. Nej, faran komme nog icke att ligga däri, att någon främmande makt komme att stöta på oss och fråga: skola Ni verkligen ställa er alldeles försvarslösa? utan jag föreställer mig, att faran komme att bestå däri, att man komme att handla med oss så, som man handlade med en försvarslös: d. v. s. i händelse af konflikter komme vår ställning att blifva synnerligen farlig just därför, att man visste, att man från vår sida ej kunde möta något allvarligt motstånd. Emellertid tycktes hans excellens utrikesministern anse, att åtminstone för närvarande faran för konflikter icke skulle vara så synnerligen stor. Den omständigheten, att det i somras och i höstas icke blef något krig af, var för honom visserligen icke någon absolut borgen, men i alla fall ett indicium för, att faran icke heller nu skulle vara så stor. Och utrikesministern påpekade särskildt, att han ägde stöd för en sådan uppfattning däri, att, fastän det var en verkligt stor och viktig konflikthanledning, som förelåg, det dock icke blef något krig. Ja, det får jag säga, att detta är en uppfattning, som, ifall den finns bland diplomaterna, sannolikt icke finns hos folk i allmänhet. Jag tror, att man i allmänhet var förvånad öfver, att världsfreden — märk väl att frågan gällde ett världskrig — skulle äfventyras på en sådan struntfråga som Marockofrågan. Det var sålunda ingen i sig stor anledning, utan det var en relativt liten orsak till denna förfärliga spänning. Och hvad gifver detta anledning till för antagande? Jo, det gifver skäl till det antagandet, att Marockofrågan blott var den formella anledningen, bakom hvilken lågo konfliktorsaker af *vital* betydelse, och att följaktligen den omständigheten, att denna yttre anledning undanröjdes, icke kan berättiga oss att slå oss till ro, då dessa öfriga stora konfliktämnen fortfarande äro kvar. Jag vill alltså säga: allt hvad som skedde under förra året ådagalägger, att här finnas vitala intresse motsatser, som ligga på bottnen och som kunna framkalla konflikter hvilket ögonblick som helst.

Emellertid är det klart, att man icke kan handla så, som Kungl. Maj:ts regering har gjort i fråga om vårt försvar, om man icke hyser den uppfattningen, att faran i själfva verket icke är så synnerligen stor för närvarande. Men då kan det vara af en viss vikt att se, huru

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

andra uppfatta ställningen, och jag vill särskildt hos herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet anbefalla ett uttalande, som det norska försvarsdepartementet gjort i denna fråga och som bestämt departementet att framlägga ett förslag angående en betydlig utvidgning af norska flottan. Det heter däri: »Man har nog emellertid allt för mycket hoppats på, att internationell rättskänsla i samband med bestående internationella aftal skulle i våra dagar göra det omöjligt, att en fredsälskande nation skulle mot sin vilja kunna tvingas in i krig. Den senaste tidens händelser ha emellertid i flera hänseenden ställt dessa frågor i en annan belysning, samtidigt med att den krigspolitiska tyngdpunkten i Europa på visst sätt kan sägas ha flyttats norrut, så att vi icke längre kunna räkna med vårt afsides läge, när stormakterna gripa sig an med att göra upp sina intressekonflikter med vapenmakt.» Den norska fosterlandskänslan har plötsligt funnit sig stå inför försvarslöshet på det sjömilitära området, och utan betänkande, utan advokatyr — som ju dock alltid varit normmännens styrka — har man skyndat att tillropa folket ett *gift akt* inför den afgrund, i hvilken dess själfständighet hotade att störta. Kan icke detta föredöme från Norge, som af herrar radikaler och socialister städse framhållits som ett föregångsland, åtminstone ge regeringen anledning till att ånyo upptaga till pröfning den frågan, om Sveriges redan förut bristfälliga sjöförsvär utan risk för landet kan tillåtas ytterligare försämrans under så lång tid, som motsvarar de af regeringen tillsatta beredningarnas icke-sakkunniga utredningsverksamhet. Den makt, som kan finna med sitt intresse förenligt att skrida till angrepp mot oss eller kränka vår neutralitet, lär icke taga större hänsyn till hans excellens statsministern, de båda försvarsministrarne, finansministern och de inkallade försvarsberedningarna i deras pappersarbete till stärkande af Sveriges försvar, än till norska folkets garanterade neutralitet och de dokument, som äro afsedda att skydda densamma. Och min öfvertygelse är, att, ifall herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet vid denna riksdag skulle inrättat sina förslag i öfverensstämmelse med den mening, som »med en till visshet gränsande sannolikhet» — för att använda hans egna ord — komme att göra sig gällande hos den svenska Riksdag, som finge den tunga lotten att underskrifva en fredstraktat, hvarigenom någon del af Sveriges område afträdde, sedan fienden, tack vare vår flottas otidsenliga beskaffenhet lyckats taga sig öfver hafvet in i landet, han skulle kommit till ett annat resultat än det, som nu föreligger i statsverkspropositionen.

Till stöd för detta sistnämnda har herr sjöministern åberopat, att det enligt hans åsikt behöfdes utredning, men framför allt, att han under valrörelsen lyssnat till svenska folkets tydliga kraf på en allsidig utredning på det militära området. Det där påminner mig om en historia, som jag hörde, när jag var student i Upsala. Studentkåren hade uppvaktat en gammal professor, som var så där medelmåttig, duktig karl, men icke något märkvärdig, och studentkårens

ordförande hade sagt: Er, herr professor, som är den mest framstående i Europa på edert område, er vill nu studentkåren ägna sin hyllning. Ja, det gjorde studentkåren, och efter hyllningen kom professorn till ordföranden och frågade: »hvem är det, som sagt, att jag skulle vara så framstående?» »Men», svarades det, »det har ju professorn själf sagt.» Så är det också här. Herr statsrådet har lyssnat till folkets begäran om utredning, men hvem annan är det, som sagt till svenska folket, att det är så illa ställt med organisationen af vårt försvar, än just herrarna själfva?

Vidare har herr statsrådet som ytterligare skäl anfört, att ett parlamentariskt hänsynstagande till meningen hos denna Riksdag, som är den första, som sammanträdt, efter det Riksdagens sammansättning grundats på allmänna val, fordrat, att regeringen skulle handla som den gjort, ty Riksdagens mening vore mot F-båten. Jag får då hänvisa till hvad som så kraftigt påpekats af herr Kjellén. Det kunde vara bra att icke blott se inom landet, utan äfven rikta blicken något utom landet. Är det icke regeringens plikt att leda folket, att sålunda på grund af sin erfarenhet och sina insikter om den politiska situationen säga folket, om det är någon fara i uppskof eller icke? Icke skall regeringen kasta ansvaret på det stackars folket, som omöjligan kan bedöma saken. Det sist anförda skälet är således enligt min mening ett ganska svagt skäl.

För öfrigt tror jag, att herr statsrådet själf icke var riktigt konsekvent, när det var fråga om att lyssna till hvad han kallar folkets kraf. Ty känner jag situationen rätt, undrar jag, om icke stora skador bland dem, som just stödde herr statsrådet, verkligen hade den uppfattning, att någon utredning icke behöfdes, enär det för dem var alldeles klart, att vi kunde utan vidare minska styrkan i vårt försvar. Man har så ofta, och enligt min mening med rätta, från liberalt håll påpekat, att vårt försvarsväsende måste uppbäras af folkets förtroende för att kunna skänka landet erforderlig trygghet, men jag frågar herr sjöministern och hans meningsfränder: huru skall försvaret någonsin vinna ett dylikt förtroende, när en ständigt agitation bedrifves icke blott från nidskrifvares sida, utan från ansvariga politikere för att undergräfvat folkets tillit till försvaret och dess förtroende till dem, som för försvarets vidmakthållande offra sitt lifs möda och hela sitt intresse? Vägen till folkets förtroende för försvaret går öfver dess ledande personers sanningsenliga fastslående af försvarets nödvändighet för landets oberoende och därmed för dess lif samt öfver deras opartiska erkännande af allt det plikttrogna arbete, som göres i försvarets tjänst. Den vägen är emellertid synbarligen rätt främmande för statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet, om man får taga på allvar hvad han vid skilda tillfällen yttrat i försvarsfrågan.

Å andra sidan tror jag, att det stöd, som regeringens öfriga medlemmar skänkt sjöministerns i statsverkspropositionen gjorda uttalanden, är ägnadt att hos den del af vårt folk, som verkligen kan

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tänka och som har nog själfständighet att göra det, skapa en känsla af oro och bekymmer för Sveriges yttre säkerhet, för dess oberoende och själfständighet, så länge regeringen icke — hvilket jag dock hoppas, att den må göra — uttryckligen tager afstånd från den uppfattningen, att något viktigare finnes för Sveriges folk än att till hvarje pris skydda och upprätthålla sin ställning som en från främmande inflytelser oberoende, suverän stat.

Gifver regeringens ställning till frågan om landets försvar anledning till farhågor för Sveriges yttre säkerhet, kan man icke heller undgå att hysa allvarliga bekymmer för vår inre säkerhet, när man iakttager regeringens hållning i vissa viktiga lagfrågor. Särskildt har uttalandet i trontalet, att man hade ett på civillagstiftningens område vänta förslag till häfvande för viss tid, såvidt angår kronans rätt, af nu gällande föreskrifter om tjuguarig häfd, icke kunnat undgå att i vida kretsar väcka en djup förstämning. Denna fråga är af en enormt stor principiell betydelse och jämväl praktiskt sedt synnerligen viktig, hvarför jag anser det vara min plikt att redan vid detta tillfälle fästa kammarens blickar på densamma. Jag skall söka göra det så kortfattadt, som är förenligt med erforderlig fullständighet.

Herrarna veta för visso, att häfd är ett rättsinstitut, som, huru olika det än må vara ordnad, har till uppgift att garantera rätts-säkerheten inom samhället. En sakrätt, särskildt äganderätten, hvaraf någon med skäl anser sig vara rätt innehafvare, blir efter viss tid under vissa villkor orubblig, den må ursprungligen hafva förefunnits eller ej. Häfden har icke till hufvuduppgift att under vissa förutsättningar förvandla olagliga fång till lagliga, utan dess hufvudsyfte är att undanröja all ovisshet med afseende på ett fångs laglighet genom att göra det oangripligt, hvarigenom visserligen det olaga fångtet får en styrka, som från början icke tillkommit detsamma. Vår svenska rätt, som i fråga om lösa saker icke känner till häfdeinstitutet, utan med afseende på dem rent praktiskt åstadkommer en liknande verkan genom den förre ägarens skyldighet att till godtrosvärfvaren gifva lösen, har alltsedan landskapslagarnes tid i fråga om fastighet gifvit häfden den karaktär, att ett blott och bart besittningsförhållande af en fastighet efter viss tid öfvergår till äganderätt, äfven om det icke redan från början varit ett utflöde ur äganderätten. Tre år var den vanliga häfdetiden, räknad från den tid, då fångtet lagfarits, och förvärfvarens goda tro synes hafva varit förutsättning för häfdens inträdande. Liknande bestämmelser gälla i landslagarne och stadslagen. Så småningom i slutet af 1600-talet, gjorde sig under inflytande från romersk rättsuppfattning den åsikt gällande, att häfd ej skulle gälla mot kronan. Det stöd härför, som somliga hämtat från landslagarnes konungabalk, är icke stort mera berättigadt, än det antagande, att stadgandet i 77 § regeringsformen medförde, att häfd icke gällde i fråga om de i nämnda grundlagsstadgande upptagna kronoegendomar. Undantaget från häfden beträffande kronoegendom torde alltså få anses såsom en på den ro-

merska rätten stödd uppfinning från enväldets tid, ty enväldet ville icke erkänna några gränser för staten och statsmakten.

I 1734-års lag ingick häfdeinstitutet i själfva verket ej. Somliga ansågo emellertid klander uteslutet redan då fasta meddelats på fång-
get, andra betraktade häfden såsom bortglömd vid lagens redigering, och därvid fick det bero, tills 1805 års förklaring närmare fixerade villkoren och tiden för häfden, men samtidigt i likhet med föregående enväldsperiod från häfd undantog statens och därmed likställd egen-
dom. Man hade sålunda i formen af en lagförklaring återkommit till den urgamla svenska rättsuppfattningen, enligt hvilken till vin-
nande »af en af lagstiftaren», såsom det heter, »i alla tider såsom oundgänglig ansedd säkerhet i besittningen», en viss häfdetid in-
fördes, efter hvars förlopp klander mot besittaren icke vidare finge äga rum. Men, som sagdt, för allmän egendom hade man gjort undantag från häfdebestämmelsernas tillämpning.

Först genom 1881 års häfdeförordning ströks denna begränsning, och man återvände principiellt till våra landskapslagars rena, klara rättsståndpunkt, att den, som i god tro förvärfvat och viss tid — numera bestämd till 20 år från lagfartens meddelande — utan afbrott besuttit fast egendom, är fri från klander, äfven om förre äga-
ren, det må hafva varit staten eller enskild man, från början olagligen fränhändts fastigheten. Häfden blir alltså, på samma gång den innebär ett skydd för ett lagligt förvärf, själf ett laga fång. Detta fång utmärker sig till skillnad från andra däri, att det sträcker sig öfver en längre tidsperiod och liksom bit för bit skapar den äganderätt, som vid häfdens fullbordan ersätter den, som däremot kan stå i strid. Så snart häfdetiden börjat löpa, föreligger följaktligen icke blott en utsikt till ett rättsförvärf för besittaren, utan en verkligt uppspirande äganderätt, hvilken äger lika berättigadt kraf på att respekteras som andra välförvärfvade rättigheter. Ett uttryck för denna tanke har varit, att vid häfdelagens förändring år 1881 man genom uttrycklig bestämmelse fastslagit, att, om häfdetiden enligt den tidigare lagstiftningen redan börjat löpa och skulle medföra frihet från klander tidigare än enligt 1881 års förordning, den förut gällande lagen skulle tillämpas. Samma ståndpunkt har för öfrigt iakttagits af lagberedningen i dess år 1907 afgifna förslag till jordabalk.

Med denna såsom berättigad allt mer och mer erkända ståndpunkt är det, som det i trontalet omförmälda lagförslaget om häfdelagens häfdande för viss tid bryter. Skulle detta förslag antagas, komme följaktligen en i sin utveckling redan stadd äganderätt att bringas till stillastående och således att till sitt värde väsentligen föring-
ringas. Detta vore ett betänkligt ingrepp i det nuvarande rättstillståndet, icke mindre farligt därför, att det träffar äganderätten i dess spåda brodd, och å andra sidan desto nödvändigare att kraftigt bekämpa, som det så lätt kan undgå den i rättens väsen mindre förfar-
nes uppmärksamhet. Detta attentat mot rättssäkerheten blir icke

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

mindre hotande, utan tvärt om så mycket samhällsfarligare, som det skulle äga rum icke till fördel för alla tidigare anspråk på fastigheter, utan blott såvidt angår kronans fastigheter. Man kan förstå, att under ett visst kulturtillstånd statens rätt till fast egendom — under gångna tider en bland de förnämsta källorna till statens inkomster — ansågs vara af så stor betydelse för samhället, att man med afseende på dylik egendom uteslöt häfdeinstitutet, men hvad som aldrig låter sig försvaras är, att man först stiftar en lag, hvarigenom statens och annan allmän egendom likställes med enskild egendom, och sedermera, när enskilda därefter inrättat sig och t. ex. i god tro gjort sina förvärf utan att anställa särskilda efterforskningar angående egendomens möjliga beskaffenhet af statsegendom, helt enkelt dekreterar, att trots förvärfvarens goda tro häfdelagen suspenderas beträffande egendom, som förut tillhört kronan. Detta är enligt min mening att förvandla vårt nuvarande rättssamhälle från en rättsstat till ett rättslöst samhälle, ty hvar och en torde lätt inse, att godtycke, blir godtycke äfven om det utöfvas af staten mot enskilda till förment gagn för staten.

Mot den föreslagna åtgärden att till kronans fördel tills vidare klippa af all häfdebesittning kunna emellertid anföras äfven andra tungt vägande skäl. Först och främst det skälet, att den moderna rättsutvecklingen, långt ifrån att göra den godtroende förvärfvarens ställning svagare, är på väg att göra häfdeinstitutet umbärligt genom att till förvärfvarens fördel låta redan det genom lagfarten publicerade rättsförvärfvet blifva allt mera oangripligt. I denna riktning, dock med bibehållande af häfdeinstitutet, ehuru med förkortad häfdetid och ökad betydelse för inskrifningen i fastighetsboken, går lagberedningen i sitt förut omförmälda förslag till jordabalk. Hvarför har nu den moderna rätten inslagit på denna väg och sålunda i högre grad än tillförene åvägabragt säkerhet och trygghet i fråga om de så betydelsefulla rättigheterna till fast egendom, särskildt äganderätten? Svaret är det, att det nuvarande samhället med alla dess mångskiftande rättsbildningar och särskildt dess alltmer invecklade kreditförhållanden i högre grad än tidigare samhällsperioder behöfver oangriplighet och därmed åstadkommen visshet i fråga om de privata rättigheterna och deras omfattning. Vid häfdeinstitutets anordning är det för samhället visserligen viktigt, om A. eller B. blir den, som tillerkännes äganderätten. Men af än större betydelse är det, att man klart kan se, huruvida det är A. eller B., som numera är den rätte ägaren. Och denna säkerhet rubbas icke blott, om hvarje fång, som ursprungligen icke var i sin fulla ordning, kan under förlängd tid angripas, utan säkerheten går förlorad, så snart *något slags* dylika fång kunna bli föremål för segrande angrepp oberoende af den stadgade häfdetiden.

Således, för att fästa oss vid hvad som nu är i fråga, genom suspendering af häfdelagen beträffande fång af kronogods, kommer man att åstadkomma samma osäkerhet, som om man suspenderade

lagen befräffande fång till all fast egendom, ty den, som skall förhandla med en jordägare, kan icke gärna veta, huruvida ej egendomen till äfventyrs någon gång fränhändts kronan, detta så mycket mindre, som statens egna myndigheter icke äga denna kännedom. Det är ju, för att de måtte få tid att förvärfva dylik insikt, som herr Lindhagen vid föregående riksdag motionerat om häfdelagens suspenderande. För att gifva staten en oberättigad fördel framför enskilda, tvekar man således ej att upphäfva rättssäkerheten beträffande all fast egendom. Då vi därjämte erinra oss, hurusom häfdelagens suspension tydligen komme att träffa jämväl den i 1881 års förordning stadgade häfd beträffande inteckningsrätt samt för öfrigt osäkerhet i fråga om äganderätten medför osäkerhet beträffande inteckningar i fastigheter, torde äfven den i ekonomiska ting föga förfarne lätt kunna inse, att häfdelagens suspension måste vara ägnad att undergräfvä den för vårt land så viktiga fastighetskrediten. Och då vi för våra kreditbehofs fyllande i nämnda hänseende jämväl i stor utsträckning anlita utlandet, torde man med skäl kunna befara, att, om det antyddä kungl. förslaget af Riksdagen antoges, Sveriges kredit i utlandet skulle däraf röna en olycksdiger inverkan. Hvad detta skulle innebära för vår industri och därmed för våra stora skaror industriarbetare, låter sig icke på förhand beräknas. Säkert är, att vår kredit i utlandet i närvarande stund sannerligen icke är större, än att den behöfver med den största omsorg vårdas. Vill den nuvarande regeringen icke öppna sina ögon för detta sakförhållande, lär det ej dröja länge, innan vi få en allvarlig påminnelse därom från utlandet. Regeringen må emellertid i detta afseende handla huru den lyster, af denna kammare hoppas jag emellertid, att den ej i sjuklig sentimentalitet för statens förmenta jordägandeintresse skall lägga en våldsam hand på vårt samhälles viktiga stödjelpelare, dess rättssäkerhet och dess ekonomiska arbete.

Hans excellens herr statsministern Staaft: En ärad talare, som sökte bemöta något af hvad sjöförvarsministern anförde, herr Swartz, sade till försvar för den förra regeringens åtgärd den 29 september nästlidet år bland annat, att den förra regeringen ansåge, att man icke skulle uppehålla ett besluts verkställighet mer än nödigt. Det fanns emellertid en omständighet i denna sak, som kanske borde hafva gjort det rent af nödvändigt att uppehålla beslutets verkställighet längre, än som skedde, och det var det, att den medkontraherande parten hade begärt att erhålla ett förskott som skulle utgå redan under år 1911. Äfven detta förskott ingick i det utkast till kontrakt, som regeringen godkände, men såvidt jag förstår och efter hittillsvarande uppfattning hade väl regeringen knappast någon befogenhet att utanordna medel, som voro beviljade på 1912 års stat och om hvilka hvarken regeringen begärt eller Riksdagen medgifvit, att de skulle kunna helt eller delvis få lyftas redan år 1911. Jag tror således, att denna omständighet kanske

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

framför allt var ägnad att grundlägga en viss förväning hos den nya regeringen, då den fick se beslutet om detta kontrakt.

Med afseende på den nuvarande regeringens åtgärd rörande F-båten, med afseende på Kungl. Maj:ts beslut beträffande F-båtsbyggandet skulle jag lifligt önska, att man nu måtte hafva kommit därhän, att låta *detta* vara *detta*. Och hvad är *detta*? Jo, det är helt enkelt, att Kungl. Maj:t har begagnat en befogenhet, som aldrig hittills bestridts Kungl. Maj:t, nämligen att uppskjuta användandet af ett extra anslag. Om herr vice talmannen, som uppehöll sig länge och med nog så talande ord vid regeringens handlingsätt i detta fall, behagar öfverväga innebörden af 1840—1841 års Riksdags tydliga och klara beslut, som ansetts allt fortfarande gällande och reglerande för de extra anslagen, skall han finna, att däri tydligt och klart utsäges, att Kungl. Maj:t kan disponera eller icke disponera för ett visst år ett sådant extra anslag, och att, om Kungl. Maj:t dröjer att disponera det, Kungl. Maj:t ett följande år kan disponera det till samma ändamål, för hvilket det är gifvet.

Vid sådant förhållande är det alldeles klart, att hvarje tal om att hittills ett *upprifvande* af F-båtsbeslutet skulle ägt rum och att Kungl. Maj:t företagit sig ett sådant *upprifvande* utan Riksdagens hörande, är fullkomligt oriktigt. Hvad Kungl. Maj:t gjort, jag upprepar det ännu en gång, är endast och allenast, att Kungl. Maj:t beslutit uppskof med verkställandet af detta beslut, medan den igångsatta försvarsutredningen pågår och tills resultatet i fråga om sjöförsvaret och flottplan föreligger. Att frågan då änyo måste upptagas är alldeles klart och att, ifall det då kommer att bli fråga om en verklig återgång af F-båtsbeslutet, en sådan icke kan ske utan Riksdagens medverkan, därom är regeringen lika fast öfvertygad som herr vice talmannen och andra ärade talare, det kan jag försäkra.

Hvad herr sjöförsvarsministern vid föredragning af detta ärende yttrat beträffande regeringens uppfattning af ställningen i den nya Riksdagen har varit föremål för mycken debatt. Men, mina herrar! det är ganska klart, att en regering, hvilken, såsom herr vice talmannen mycket riktigt icke underlät att betona, står på liberal grund och är framgången ur ett liberalt parti, icke kan tänka sig att ens vid ett sådant beslut som här varit fråga om, ett uppskofsbeslut, då det dock gäller så betydelsefulla angelägenheter, handla liksom af en Kungl. Maj:ts maktfullkomlighet, möjligen alldeles i strid mot Riksdagens önsknings. Det är därför som herr sjöförsvarsministern framhållit, att han finner det vara en till visshet gränsande sannolikhet för, att hans mening gillas af majoriteten i den nu sammanträdde Riksdagen. Men jag fäste herr vice talmannens uppmärksamhet på, att några meningar efteråt säges det, att en sådan uppfattning icke lär jäfvas af den nu sammanträdande Riksdagen. Häri ligger naturligtvis, att den *kan* jäfvas,

och det kan den också. Det förefaller mig som om herr vice talmannen menade, att Kungl. Maj:t genom sitt beslut undandragit Riksdagen möjlighet att uttala sig i detta ärende. Nej, herr vice talman, det finnes många möjligheter, och bland andra den, att eftersom ett fullföljande af F-båtsbeslutet ovillkorligen innebär anvisande af ytterligare anslag till detta ändamål, hvilken ledamot af Riksdagen som helst kan väcka motion om ett sådant anslag, och det kommer då att visa sig, om, såsom herr vice talmannen syntes förmoda, regeringen misstagit sig och Riksdagen vill bifalla en sådan motion. Om Riksdagen bifaller en motion om ytterligare anslag till F-båten vid denna Riksdag, är det tydligt, att de förutsättningar från hvilka den ansvariga regeringen uttryckligen utgått, förfalla, och vid sådant förhållande skall denna regering inse konsekvenserna däraf.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Herr vice talmannen berörde äfven frågan om Kungl. Maj:ts beslut att förordna om nya val till Första kammaren, och han tycktes anse, att denna åtgärd var obefogad af det skäl, att ett sådant beslut endast skulle kunna fattas, om en kammare hade vidtagit eller underlåtit någon viss åtgärd. Jag känner icke, hvarifrån herr vice talmannen har hämtat en sådan statsrättslig sats. För mig är den alldeles ny, jag har hvarken hört talas om den här i landet eller i något annat land. Det bör väl också, förefaller det mig, vara klart, att ifall en regering kan förordna om nya val till en kammare på den grund, att denna kammare har beslutit eller underlåtit en viss åtgärd, bör den med så mycket större fog kunna förordna om nya val, ifall kammaren under en lång följd af år vidtagit en ofantlig mängd åtgärder och underlåtit en mängd andra åtgärder, hvilka visa att kammarens hela politik står i så bestämd strid mot regeringens politik, att de två hafva svårt att trifvas tillsammans. Då är det naturligt och gifvet, att regeringen, för att åstadkomma en viss enhetlighet i statsstyrelsen, hvilket alltid är nödvändigt, bör och måste tillita en sådan åtgärd som nu blifvit vidtagen. Det är fullkomligt sant, att i motiveringen till denna åtgärd alldeles särskildt framhäfves utskottsväsendets synnerliga betydelse i vår Riksdag såsom exempel på, huru svårt tillståndet skulle komma att bli utan nya val, då i sådant fall samtliga utskotten skulle komma att besättas af en majoritet, som stode i strid med regeringens politik. Detta var endast ett antagande, men jag förmodar, att det är ganska riktigt, att, ifall inga nyval skett, majoriteten inom utskotten blifvit alltigenom riktad mot regeringen. Nu synes herr vice talmannen anse det vara egendomligt att lägga sådan vikt vid majoriteten inom utskotten. I detta fall hafva vi olika meningar, men jag är nästan öfvertygad om, att herr vice talmannen, hvad tiden lider, skall finna, att det är stor skillnad emellan att befinna sig i majoritet och i minoritet.

Herr vice talmannen framhöll icke en utan många gånger och i alla tänkbara sammansättningar ordet »parti», och slutade sitt

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

anförande med att på många grunder klandra den nuvarande regeringen för partipolitik. Jag vill då först och främst betona, att det är rätt egendomligt att höra just den framstående politiker, som gifvit det första uppslaget till det proportionella valsättet och därmed till partiernas upphöjande till officiella faktorer i det svenska statslifvet, använda just detta uttryck såsom ett så starkt klander. Men naturligtvis vet jag lika väl som herr vice talmannen, att man kan begagna detta uttryck, i synnerhet om man gör det på ett så skickligt sätt som herr vice talmannen gjorde, så, att det häftar något mycket obehagligt och motbjudande vid det-samma. Då vill jag be, att kort och godt få säga att, ifall man föreställer sig, att sedan denna regering på Konungens kallelse efter de skedda valen trädt till rådsbordet, den skulle i fortsättningen komma att icke fullfölja de linjer, för hvilka den stred, då den stod i opposition, att den skulle komma att underlåta uppfyllandet af de förbindelser, som den med full afsikt och fullt medvetande om sitt ansvar på den tiden iklädde sig, är det så godt att först som sist afstå från en dylik tankegång, ty det kommer icke att ske. Så till vida som regeringen är fullt och fast besluten att gå fram på de liberala linjer, för hvilka dess män förut verkat, är regeringen sålunda en »partiregering» — efter sin egen åsikt en partiregering i god mening. Men däremot, ifall man mot denna regering vill rikta en förebräelse för att vara en partiregering på ett dåligt och klandervärdt sätt, ifall man vill påstå, att den uti ett ensidigt partisyfte och icke i allmänt och fosterländskt syfte för sin politik och företager sina åtgärder, då är man skyldig att bevisa detta, och något bevis härför har jag ännu icke hört.

Herr vice talmannen slutade med några sammanfattande satsar och, om jag uppfattade honom rätt, inneburo de, att man här i landet icke vill ha någon ministerstyrelse utan en själfständig och stark regeringsmakt, att man icke vill veta af någon afskrifning af Riksdagens rättigheter och att landet skall försvaras, kostar hvad det vill. Någon ministerstyrelse i den mening detta ord plägar hafva, har icke under de s. k. hundra dagarna förekommit. Med ministerstyrelse, om jag uppfattat detta ord rätt, menar man, att den eller den ministern på egen hand vidtager bindande beslut och åtgärder. En sådan styrelse förekommer i flera länder och hufvudtypen för densamma är kanske den man möter i Frankrike. Men, som sagdt, någon sådan ministerstyrelse har icke förekommit. Det är icke ministerstyrelse att en regerings ledamöter på ett förberedande stadium vidtaga förberedande åtgärder, och jag vågar påstå, att det för hvarje regering skulle vara omöjligt att sköta sitt värf, ifall man till den grad åtdroge banden, att man icke tillåte någon som helst förbindelse på förhand uti förberedande åtgärder och underhandlingar. Det afgörande för ministerstyrelse är, huruvida en åtgärd kan definitivt vidtagas af en minister — således hvad angår svenska förhållanden, utan att alls komma

under den enda officiella regeringsbehandling, som grundlagen känner, nämligen den som inför Konungen i statsrådet ägnas ärendena. Den nuvarande regeringen har emellertid som sagt ingalunda gifvit sig in på någon ministerstyrelse, och konstitutionsutskottet kommer att finna alla dess åtgärder behörigen upptecknade i statsrådsprotokollen. En själfständig och stark regeringsmakt önskar äfven jag och mina kolleger, och det är ett bra stort misstag, om man föreställer sig, att det begreppet skulle strida mot det önskemål man från liberalt håll med sådan enträgenhet framfört, både i Riksdagen och ute i landet, nämligen att hvad man kallar parlamentariskt skick måtte bli rådande äfven hos oss. Det är icke riktigt att ett parlamentariskt statsskick på något sätt skulle utsluta en stark och själfständig regeringsmakt, och måhända skulle herr vice talmannen icke behöfva söka så långt tillbaka i sitt minne för att finna en regeringsmakt, som han på den tiden ansåg vara allt annat än stark och själfständig och som också var allt annat än parlamentarisk.

Ingen afskrifning af Riksdagens rättigheter! Nej, herr vice talman, någon sådan skall icke komma att äga rum genom den nuvarande regeringens åtgörande, och jag vågar påstå att, ifall man af hvad som i dag förekommit, af de förklaringar som från regeringsbänken afgifvits, skulle vilja godhetsfullt uppmärksamma dem, som vederlägga hvad som här sagts i syfte att påstå, att regeringen skulle velat komma åt Riksdagens rättigheter, så skall man finna, att af denna angreppspunkt återstår intet.

Landet skall försvaras, kosta hvad det vill, det var den sista punkten, och jag skall något längre uppehålla mig vid densamma. En annan talare har på det skarpaste uppträdt mot att regeringen ansett nödvändigt, att försvarsutgifter öfver hufvud skola jämföras med statsutgifter för andra statsändamål. I detta fall består en realskillnad emellan de ärade anmärkare, som här låtit höra sig, och mig och mina kolleger. Jag behöfver knappast säga, att tillfällena kunna komma, då allt får vika, alla hänsyn till andra statsändamål, alla hänsyn till ekonomisk soliditet för framtiden, kort sagdt allt får vika för fosterlandets värnande, och det är när en fara direkt hotar. När faran kommer öfver ett land måste ett sådant tillstånd inträda.

Må det tillåtas mig i detta sammanhang att, såsom en kanske icke alldeles ogrundad förhoppning, säga, att, då man talar om försvarsnihilister här i landet, man tyvärr har fullkomligt rätt så till vida, som det finnes många teoretiska sådana. Men jag tror icke man däraf bör draga den i sanning ohyggliga slutsatsen, att det skulle kunna finnas svenska män i något i minsta mån afsevärdt antal, som, när faran hotar, i praktiken skulle kunna vidhålla eller predika försvarsnihilism. Man har icke satt sig in i ett sådant tillstånd, man förstår icke, hvad det skulle betyda ifall infartsvägen till exempel till denna hufvudstad läge öppen. Man

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

förstår icke, huru otänkbart, huru absurdt det är att tänka sig ett sådant tillstånd, som att utan försök till väpnadt motstånd svenskarne skulle låta en fiende gå in i sitt land, in i sin hufvudstad och taga den svenska jorden i besittning. Nej, det är icke där som frågans kärnpunkt ligger. Någon försvarsnihilism i den mening att Sveriges invånare i något antal skulle vägra att bära vapen mot en inkräktare när det verkligen gäller, behöfva vi nog icke frukta. En annan sak är, huru vi skola väcka till lif en insikt om nödvändigheten att äfven under fredens dagar göra offer för försvaret, äfven på håll där denna insikt nu saknas. Jag återkommer till detta.

Mot herr vice talmannen och den andre talare jag nyss antydt vill jag emellertid nu erinra följande: Då det gäller att förbereda oss till kriget, är det för mig omöjligt att gå med på att man skulle kunna säga: det får icke ske någon jämförelse, det får icke ske något vägande emellan andra statsändamål och försvaret, och hvad mera är, det är icke möjligt att i praktiken uppehålla en sådan ståndpunkt hvarken för herr vice talmannen eller någon annan. Hela denna föreställning hvilat på den åsikten, att det vid hvarje särskild tidpunkt skulle finnas ett mått af offer för landets försvar, som man kunde kalla *tillräckligt*, att det skulle kunna finnas åtgärder, som samlade, skulle vara sådana, att man skulle kunna säga: detta är tillräckligt för att värna oss, och så skulle man då, om man hade något öfver till andra statsändamål, gifva det. Men det finnes ingen sådan gräns. Det är icke möjligt för ett litet land, det vågar jag påstå, att vid någon tidpunkt på allvar säga: nu är jag för ett antal år *tillräckligt* försvarad. Det finnes icke några gränser för de offer, som ett litet land bör göra för sitt försvar, om man blott ser saken ur den militära trygghetens synpunkt och icke tager hänsyn till öfriga statsändamål. Men hvar och en, och herr vice talmannen lika väl som jag, förstår fullkomligt och behjärtat, att det icke kan vara möjligt att på försvaret lägga så mycket, att man icke får någonting som i ringaste mån räcker t. ex. till folkundervisningen eller andra kulturändamål eller till uppmuntrande af näringar och andra materiella ändamål. Alltså vågar jag påstå, och jag har verkligen sökt tränga in i dessa saker, att om man går till botten är det egentligen en och samma uppfattning vi hysa. Vi handla alltid efter denna uppfattning, att man måste jämföra utgifterna för försvaret med dem, som kräfvat för andra ändamål. Men det är bara det att vi liberala fattat denna grundsats i noggrannt ögonsikte, att vi gjort den fullt klar för oss och att vi vilja söka utföra den på ett konsekvent sätt. Det är ur denna synpunkt som jag således icke kan ansluta mig till herr vice talmannens sats, att landet skall försvaras, kosta hvad det vill, ifall däruti skall ligga: rusta skola vi, så mycket som det ur militär synpunkt, ur försvarssynpunkt kan vara önskligt, utan afseende på andra ändamål; och jag

är som sagdt öfvertygad om, att herr vice talmannen själf knappast vill gå helt in på denna sats.

Då jag nämnde om en annan talare, som resonnerade om försvarskostnaderna, kanske jag ett ögonblick får uppehålla mig vid något annat, som han äfven sade. Det var herr Aaby Ericsson, som talade om det civila elementet, som alltmer och mer och särskildt med den nuvarande regeringens tillträde kommit att göra sig gällande äfven på försvarets område. Han frågade, huru armén och flottan skulle uppfatta detta med civila försvarsministrar, civilkommission och hvad mera han sade. Ja, därpå skall jag gifva ett klart och öppet svar. Armén och flottan skola i enlighet med sin plikt uppfatta den saken *lojalt*. Det tillhör en armés och flottas män att med plikttrohet sköta hvad dem är förelagdt, och dessutom äga de ju särskildt i vårt land en mycket stor frihet i allmänt medborgerligt hänseende. Men är det fråga om att armén och flottan, såsom alldeles särskildt intresserade, skulle kunna förhindra en utveckling, som folkets målsmän anse vara nyttig och ändamålsenlig, måste jag säga, att det är att gå alldeles för långt. Jag tror också, att sådana egenskaper, som jag nämnt, besjåla armén och flottan, och det är min förhoppning att detta skall fortfara. Men det kan ju möjligen hända att det vore lyckligt, om från riksdagstribunen iakttoges en viss försiktighet, på det att armén och flottan icke möjligtvis måtte finna något eggande i hvad som säkerligen icke är menadt såsom sådant.

I de små randanteckningar jag gjort har jag fäst mig vid ett yttrande i den sista ärade talarens anförande, och det var, då han var inne på utrikespolitiken och sökte bemöta hvad hans excellens ministern för utrikesärendena anført. Jag får säga att jag blef något förvånad och säkerligen många med mig, då herr Trygger förklarade, att Marockofrågan var en fullkomlig struntfråga. Det är dock egendomligt att gifva en sådan benämning åt en fråga, hvilken i nära sex år hållit den politiska världen i nästan oafbruten spänning. Jag vill icke bestrida att det från en högre ståndpunkt möjligtvis en gång kan komma att anses att, när man historiskt bedömer sakerna, äfven den frågan var jämförelsevis obetydlig. Men den har likväl varit den gnista, som satt i eld känslorna hos tre af världens största makter. I öfrigt, då jag nämner detta, ber jag att helt och hållet få ansluta mig till hvad min kollega, herr ministern för utrikesärendena, yttrade, och jag ber ytterligare, att kammaren måtte vara förvissad om att, oafsedt all den tid vi få ägna åt den politiska kampen, och den kommer väl att bli mycken, vi ändå alltid skola finna den nödiga tiden för att med fullständig omsorg och noggrannhet följa de händelser i världen, som för oss kunna ha betydelse och jämväl tillse, att vi efter våra möjligheter äro beredda att möta sådana händelser.

Det är ju icke angenämt att behöfva beröra det förhållandet,

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

att mot regeringen hafva riktats, utom Riksdagen, öppna beskyllningar och inom Riksdagen misstankar om bristande insikt om det väpnade försvarets nödvändighet och bristande nit för detsamma. Jag skall icke vidare tala om F-båten, ty därom är redan mycket taladt och åsikterna äro så olika, att det icke tjänar något till att ytterligare tillägga något, utan jag ber att få nämna något om regeringens uppfattning och ståndpunkt i stort sedt. Då man föreställer sig att regeringen icke skulle äga verkligt intresse för försvaret gör man densamma stor orätt. Men jag tror, att man åtminstone delvis gör detta på den grund, att man är så fjärran från de tankar och åsikter, som besjåla denna regering och dess meningsfränder, att man icke kan tänka sig in uti deras tankegång med afseende på försvaret. Vi tro icke, att när man i allt för hög grad möter brist på insikt och vilja för försvaret, man vinner så synnerligen mycket genom att med skarpa ord hugga in på detta. Vi tro, att man med absolut säkerhet vinner mera, ifall man kan lyckas att på några håll och så småningom kanske på allt flera håll låta en försvarsvilja naturligt framgå ur en allmän stämning hos de breda lagren af svenska folket, olika mot hvad den tyvärr i långliga tider varit. Vi mena, att intresset och sinnet för att offra för sitt lands försvar, mänskligt att se, helt naturligt hänga nära tillsammans med, huru medborgarne tycka, att det landet och dess styrelse vårda sig om dem. Vi hafva den uppfattningen, och det finnes ju däri en motsast mellan vår åskådning och deras, som hittills haft makten i landet, att det är nödvändigt att på ett helt annat sätt än hittills har skett sätta sig in uti de ringare medborgarnes behof, åskådningar, önsknningar och förhoppningar, att så småningom hos dem må ingjutas den öfvertygelsen, att riksdag och regering hålla sitt öga riktadt på dem, att man önskar och söker, i den mån det är möjligt, med ett ansvarsfullt fasthållande af andra uppgifter och synpunkter gå äfven deras önsknningar till mötes. För tio år sedan, efter hvad jag vill minnas, när Kungl. Maj:ts första rösträttsproposition framlades, en proposition, som egentligen, kan man tyvärr säga, i sin motivering utgick från misstroende och icke förtroende, tillät jag mig yttra uti Andra kammaren, att jag hade en helt annan uppfattning, att jag trodde, att det var på förtroende man skulle bygga och att jag ville göra till mitt det gamla ordet om svenska folket:

»det folket är godt i sin innersta rot,
och går man det till mötes kommer det en emot.»

Jag har under de tio år som sedan dess förflutit icke funnit anledning att frångå denna tro och förhoppning. Det är en tillmötesgåendets politik mot dem, som förut kanske varit alltför mycket tillbakasatta, alltför mycket ställda i skuggan, som det nu är meningen att slå in på och fullfölja. Och enligt min djupa öfver-

tygelse är det den vägen och endast den, som är den verkliga och rätta samlingsvägen för det svenska folket.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Clason: Herr talman, mina herrar! Jag har egentligen icke begärt ordet för att yttra mig i F-båtsfrågan, men jag har dock blifvit uppkallad af ett par yttranden af herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet och särskildt af hans så kallade prejudikat, så att jag skall be att något senare få återkomma därtill. Hvad jag däremot närmast hade tänkt fästa mig vid, var ett par andra uttalanden och åtgärder af den nuvarande regeringen från senare tiden, hvilka synas mig peka hän mot ganska betänkliga vägar. De hafva emellertid redan under debatten varit föremål för kritik, och jag skall därför icke länge uppehålla mig vid dem, utan jag skall endast be att få understryka ett par ord af hvad som därom uttalats.

Det ena var frågan om försvarsberedningarnas tillsättande och särskildt undanskjutandet därvid af den militära sakkunskapen. Om denna sak heter det i statsrådsprotokollet, att man hitills i fråga om försvaret låtit militärer och civile män samarbeta, men att man numera borde införa en annan ordning, därför att, såsom det heter »det säger sig själf, att militärer, intresserade af sitt yrke och besjälade af liflig önskan om utveckling af sina respektive vapen icke alltid kunna vara lämpliga att själfva mäta dessa önskingars genomförbarhet med de ekonomiska möjligheternas mått». Därför skulle de nu endast få höras upplysningsvis; men när man kommer till de afgörande besluten, få de icke längre vara med, då bli de ställda utanför dörren.

När man hör denna motivering, synes det mig, att man har rätt att betrakta saken ur två synpunkter. Dels tror jag man måste se den i samband med att i kommittén samtidigt insatts målsmän för den succesiva afväpningens program, personer som till och med i Riksdagen förklarar sig vara *principiella* motståndare till det nuvarande försvaret och därför vilja gå den succesiva afväpningens väg, tills de komma till slutmålet, som för dem är afrustning. Jag tillåter mig då säga, att om man utesluter militärerna därför, att man anser dem hafva förutfattade meningar, »besjälade som de måste vara af sina vapens utveckling», förefaller det bra inkonsekvent att man tillmäter så stor plats åt representanter för en annan åskådning, som till den grad markerat sin förutfattade mening, att de uppställt afväpningen såsom slutmål. Och när man nu icke varit konsekvent i det stycket, lär det icke vara underligt, om man måste fråga sig, om förklaringen måhända ligger däri, att man sätter afväpningstankarna högre än försvarstankarna. Så har man i alla fall handlat.

Men jag tror, att detta uteslutande af den militära sakkunskapen måste ses äfven ur en annan synpunkt, nämligen under jämförelse med hvad som är vanligt vid tillsättande af andra kommittéer, t. ex. en kommitté för låt oss säga folkskolefrågor. Jag undrar,

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

hvad man skulle säga, om det dekreterades, att i en sådan kommitté ingen enda lärare finge sitta, emedan de »intresserade som de äro af sitt yrke och besjälade af en liflig önskan att befordra skolväsendets utveckling», äro parter i målet. Eller huru skulle det ta sig ut om vid tillsättande af en kommitté för främjande af nykterhet den principen skulle tillämpas, att ingen enda, som gjort nykterhetsaken till sin lifsuppgift, skulle få sitta i densamma? Jag tycker mig höra, hvilket rop det i så fall skulle höjas i alla landsändar i Sverige. Vi veta också, att regeringen icke har tillämpat denna princip vid tillsättande af andra kommittéer. Men det är då detta som är så anmärkningsvärdt, att det endast är *en* kår som skall på det viset undanskjutas och misstänkliggöras. Med anledning häraf ville jag då säga två saker. För det första: om, såsom här antydts, i denna kår däraf skulle hafva väckts någon misstämning, så kan den dock räkna på, att denna uppfattning icke är allas, utan att det finnes många, som afvika från den, att det öfverallt i landet finnas medborgare, som, det vet jag, fullt känna sina förpliktelser mot dem, som gjort till sitt lifs uppgift att i farans stund träda i främsta ledet för fosterlandets försvar. Det andra jag ville säga är, att om man på det viset skjuter undan sakkunskapen på ett håll, medan man icke gör det på andra håll, synes detta vittna om en betänklig brist på känsla för opartisk och allsidig utredning. Det smakar för mycket af tryck på olika tänkande.

Därmed föres jag då in på den andra fråga, jag från början tänkt beröra. Det är densamma, som af herr vice talmannen redan berörts, nämligen det i statsrådsprotokollet den 19 oktober proklamerade sambandet mellan Första kammarens upplösning och utskottsarbetet. Hans excellens herr statsministern talade nys om de proportionella valens inverkan på partierna. Jag vill då erinra därom, att så sent som, då vi införde proportionella val till utskotten, betonades det uttryckligen, att den principiella grunden för denna åtgärd var, att man ville öka möjligheten för utskotten att kunna gifva en allsidig och opartisk utredning, att utjämna meningsskiljaktigheter och främja samarbetet mellan olika åskådningar. Sådan har hittills meningen varit med de svenska riksdagsutskottens verksamhet och den grund efter hvilken de arbetat. Det har varit så ända till den dag, då herr statsministern kom och dekretade, att hädanefter partipolitiken skall vara enväldig i utskottsarbetet. Jag tycker icke det är någon vidare afundsvärd ställning, som herr statsministern härigenom på förhand anvisat åt sina partivänner i utskotten. Tanken har emellertid tydligen icke varit främmande på det hållet. Det gafs uttryck för densamma en gång under en debatt vid fjolårets Riksdag af en af den nuvarande regeringens anhängare, och han hade då icke blott tanken, utan han gaf den också namn, i det att han talade om »*regeringens subalterner i utskotten*». Jag undrar, om det är trefligt att på förhand hafva fått den rollen markerad åt sig. Men gifvet är det, att en sådan metod är

ägnad att nedsätta riksdagsarbetets och utskottsarbetets värdighet. Den är dessutom, som i det förra fallet ett tecken till att, fastän man vill och söker gå fram under frisinnets namn, man i själfva verket har svårt att hålla sig fri från partiförtrycket.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Jag skall nu något öfvergå till herr statsrådet Larssons uttalanden. Han gick in på den konstitutionella sidan af beslutet om F-båten, men såvidt jag hörde, undvek han noga att citera några som helst grundlagsparagrafer då han ville försvara sin ställning. Han sökte göra det dels med några förklaringar om, hvad som skulle vara meningen, dels också med ett prejudikat. Jag vill då först säga, att det förefaller mig egendomligt, att »genombrottsregeringen» i stället för på grundlagens bud pekar på en regeringsåtgärd för 50 år tillbaka, från 1860-talet. Herr statsrådet Larsson, som ju tillhörde den skarpaste oppositionen mot fjolårets regering, kan säkerligen icke vara blind för att en regering kan begå misstag, och att för 50 år sedan måhända flera regeringsbeslut i vårt land kunde tillkomma som det icke vore skäl för oss att efterlikna.

Jag går så till själfva prejudikatet, och jag skall be att något få komplettera det, som herr statsrådet Larsson sade skulle hafva passerat under åren 1860 och 1861, jag tror nämligen, att, om man ser noga på saken och tager hänsyn till denna komplettering, prejudikatet icke låter sig användas såsom han gjort.

För det första: hvad innehöll det beslut, som modifierades? Jo, att en ångfregatt skulle byggas »af bästa modell». Går man emellertid till anförandena i de stånd, som voro för saken, finner man det uttryckligen pointeradt, att man icke på något sätt ville binda Kungl. Maj:t i fråga om modellen; och går man till oppositionen finner man äfven där uttryck för samma tanke; det talades nämligen bland annat om att då det här närmast vore fråga om en fregatt af trä, men det utomlands experimenterades med bepansrade fartyg, borde man se tiden an. Det beslut åter från i fjol, som statsrådet Larsson ville jämföra med detta, är icke ett beslut om krigsfartyg hvilka som helst, ej heller ett beslut, som lämnat regeringen fria händer att taga »efter bästa modell»; det är uttryckligen ett beslut om en F-båt, i sina hufvuddrag noga bestämd. Det kan ingen komma ifrån.

För det andra: beslutet från fjorårets Riksdag gällde påbörjandet af en pansarbåt under år 1912. Frågar jag åter, huru det förhöll sig med motsvarande sak år 1860, så är det märkliga med den saken, att anvisningen icke, som man skulle vänta skedde för statsregleringsperiodens början, för något af åren 1860—1861, utan för åren 1862—63. Det var ett framskjutande af saken alltså, och det framgår af debatten, att det ordnades så bland annat därför, att man visste att 1862 skulle man tidigare sluta ett fartygsbyggnadsarbete, och då tyckte man, att det var så godt att fortsätta med det nya arbetet, när man finge arbetskrafterna lediga. Så tillsatte Kungl. Maj:t omedelbart efter 1860 års Riksdag en kommitté för sjöförsvarets ordnande, på Riksdagens begäran, ehuru visserligen med uppdra-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

get utvidgad utöfver hvad Riksdagen tänkt, i det att Kungl Maj:t sade åt kommittén, att den skulle utarbete planer för sjöförsvaret i dess helhet. Kommittén kom då under 1861 till det resultat, att det fortfarande behöfdes ångfregatter, men att de borde vara pansrade. Såvidt jag kan förstå, stod denna tanke, att ångfregatten skulle vara pansrad, icke på något sätt i strid mot Riksdagens beslut om en fregatt af bästa modell.

Det var den andra olikheten. Men så kommer jag till den tredje och afgörande olikheten i denna fråga. Hvad var det som skedde, när beslutet modifierades, eller hur gick man då tillväga? Jo, vid första efter år 1860 sammanträdande Riksdag, den som sammanträdde år 1862, alltså under det år, då anslaget till ångfregatten först skulle börja användas, just vid den Riksdagen går Kungl. Maj:t in och anmäler frågan och vinner ett godkännande af Riksdagen för sina åtgärder. Det är detta, som är den stora väsentliga skillnaden, ty det är detta, som vi anmärkt, att regeringen icke gjort nu.

Försöket att med friherre Louis de Geers auktoritet jämföra beslutet den 13 januari 1912 med beslutet år 1864 är sålunda misslyckadt i flera än ett hänseende, och framför allt i den afgörande punkten. Ville man tillägga en sak, så kunde man tillägga, att det äfven var en olikhet i realfrågan. År 1862 gällde Kungl. Maj:ts förslag att *stärka och utvidga* ett försvarsbeslut, som Riksdagen förut fattat. Nu åter är det fråga om att upphäfva och försvaga ett beslut för försvarets stärkande, som fattades af den föregående Riksdagen. Hvad för öfrigt friherre de Geers ställning till liknande frågor angår, skulle jag nog kunna citera uttalanden af honom, som visa, att han stod på den klara ståndpunkten, att hvad Kungl. Maj:t och Riksdagen gemensamt beslutat i en anslagsfråga, kan endast Kungl. Maj:t och Riksdagen gemensamt ändra.

Det var prejudikatet. Nu måste jag också, på grund af hvad här yttrats, något gå in på sakens verkliga konstitutionella innebörd, såsom jag uppfattar den.

Herr statsrådet Larsson sade, att man beviljade i fjol »ett anslag till krigsfartygsmateriel», och att det icke vore meningen att använda det för något annat ändamål; ingen hade tänkt göra någon ändring i detta afseende. Nej, förlåt, herr statsråd! Det var *icke* ett anslag till krigsfartygsmateriel i *allmänhet*, som fjolårets Riksdag beviljade. Det var icke ett anslag, som fick användas till undervattensbåtar, jagare eller dylikt. Det var uttryckligen ett anslag till en F-båt, det kan icke resoneras bort. Går man till sommarens valta, finner man den saken alldeles tydligt uttalad, och man finner det äfven tydligt i herr statsrådet Larssons anförande till statsrådsprotokollet, då han hemställer om uppskof med Riksdagens beslut, »i hvad det angår påbörjandet af en F-båt». Så nog är den saken klar.

Detta anslag var vidare gifvet för att omedelbart användas. Statsutskottet vid 1911 års riksdag sade uttryckligen ifrån, att

frågan icke finge undanskjutas, icke ett enda år. Det framkom ett förslag, att man skulle uppskjuta frågan och i stället reservera medel, men detta förslag blef af Riksdagens båda kamrar afslaget. Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr statsrådet Larsson sade något om, att anslaget var icke beviljadt för något visst år, och utan att citera någon som helst grundlagsparagraf sade han, att Kungl. Maj:t hade rätt att bestämma tidpunkten, när beslutet skulle effektueras. Nej, herr statsråd, detta är något, som jag återigen måste bestrida. Jag bestrider, att anslaget var gifvet för att användas hvilket år som helst, exempelvis 1912, 1913, 1914, 1915 eller någon gång i framtiden. Riksdagen har aldrig gifvit Kungl. Maj:t rätt att använda anslaget på så lösa boliner. Riksdagen har uttryckligen sagt ifrån, att saken icke fick anstå. Kungl. Maj:t har också låtit beslutet träda i verkställighet. Alltså, oberoende af Riksdagens ställning till saken, träder äfven den betänkligheten emellan, att Kungl. Maj:t skulle själf rubba hvad Kungl. Maj:t beslutit.

Hans excellens statsministern ville styrka riktigheten af herr statsrådet Larssons ståndpunkt med en allmän hänvisning till en Riksdagens skrivelse 1840—41. Han sade, vill jag minnas, att där hade det bestämts, att då extra anslag icke användas ett år, finge de användas ett annat. Jag känner icke till denna skrivelse. Det är möjligt, att den gått förbi mig, men jag undrar, om icke här föreligger en förväxling med den bekanta skrifvelsen, som talar om användandet af besparingar. Jag bestrider emellertid alldeles bestämdt, att, äfven om en skrivelse skulle föreligga med den innebörd, som hans excellens statsministern framhöll, den finge tolkas så, att Kungl. Maj:t skulle hafva rätt att skjuta undan användandet af ett extra anslag, när vid dess gifvande uttryckligen bestämts, att det skulle användas under ett visst år. Jag tror, att hans excellens skulle taga miste på kynnet af 1840—1841 års Riksdag, om han tror, att den Riksdagen skulle beslutit en skrivelse af den innebörd, att ett anslag, som var beviljadt för ett visst år, finge undanskjutas till ett följande; det skulle sannerligen hafva varit alldeles i strid med den Riksdagens skaplynne.

Så skall jag be att få gå till något, som från regeringssidan icke anförts, nämligen grundlagen. Jag ber att få citera ett par paragrafer i regeringsformen. Först paragraf 62, som lyder: »Sedan statsverkets behof blifvit af Riksdagen pröfvade, ankommer det på Riksdagen, att *en däremot svarande bevillning* sig åtaga samt att tillika fastställa, *huru särskilda summor därpå skola till särskilda ändamål användas*, och dessa summor under sina bestämda hufvudtitlar uti riksstaten anslå.» Jag understryker orden: »— — — *en däremot svarande bevillning* sig åtaga.» Således en bevillning, som får påläggas blott för att utgå till de af Riksdagen pröfvade och fastställda behoven.

Så § 64: »Så väl rikets ordinarie statsmedel och inkomster som hvad, på sätt omförmäldt är, under namn af extra ordinarie

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

utlagor eller beviljningar till statsverket af Riksdagen anslås, vare under Konungens disposition, att till de af Riksdagen pröfvade behof och efter den upprättade staten anordnas.» Och så § 65: »Dessa medel må icke annorlunda användas än fastställt blifvit»; — — — Detta är grundlagsbestämmelserna på dessa punkter. Och det är nu en gång fastställt i riksstaten för år 1912, att ett anslag gifvits för *F-båtens påbörjande år 1912*. Använder man dessa medel så, att icke något göres, utan man lägger dem på hög under år 1912 för att använda dem någon gång i framtiden, då användas de »annorlunda, än hvad fastställt blifvit», och annorlunda än »efter den upprättade staten». Enligt den första grundlagsparagraf, som jag uppläste, få skatter blott utgå eller påläggas för att användas till af Riksdagen pröfvade behof. Skulle de nu år 1912 upptagas, icke för att användas till det af Riksdagen pröfvade och fastställda behovet, utan för att läggas till grund för en af Riksdagen vid statens upprättande aldrig beslutad och icke ens ifrågasatt fondbildning eller reservation, så tror jag, att det omöjligt går att komma ifrån, att detta är ett ingrepp i Riksdagens statsregleringsrätt. Jag har varit nödsakad att betona detta, på grund af hvad här yttrats.

En talare har här talat varmhjärtadt om de svenska hemmen och om reformarbetet och dettas samband med försvarsfrågan. Jag skulle vilja säga honom, att det är just, för att våra svenska hem fortfarande skola förblifva *svenska*, som vi af högern hafva intagit vår ståndpunkt i försvarsfrågan. Och jag vill fråga honom, om han tror, att det skulle vara någon större eller lika stor utsikt för honom att få sina sociala reformer genomförda i dessa hem, om de upphört att vara svenska. Jag kan icke underlåta, eftersom han gaf anledning därtill, att om försvarsfrågans ställning under tider af inre reformarbete erinra, att det just för reformernas skull är af vikt att bevara den fria själfbestämmningsrätt, som ensam ger oss möjlighet att *själfva* bestämma om reformerna efter *vår* önskan. Jag skall tillåta mig att med hänsyn därtill erinra om en socialistchefs ord. »Ett parti», sade han, »som ej hade mod att af nationen begära de för dess lif och frihet nödvändiga offren, vore ett ömkligt parti, som snart skulle gå under genom själfva sin ovärdighet». Och vidare: »Det vore barnsligt och löjligt att föreslå ett vidlyftigt arbetsprogram, ett långt och stort systematiskt reformverk, åt ett land, som icke rådde öfver sig själf, som oupphörligt vore på nåd och onåd utlämnadt antingen åt äfventyrare inifrån, sökande konflikter, eller angrifvare utifrån, och som alltid vore utsatt för krigshot eller krigsutbrott». Jag beklagar, att dessa ord icke äro en svensk socialistchefs ord. De äro i alla fall fällda af en socialist, nämligen de franske socialisternas väl förnämste målsman för närvarande, Jaurès.

Hans excellens statsministern sade i sitt anförande, att »det kan komma en tid, då *allt måste vika för fosterlandets försvar*», och jag ville säga, att det utan tvifvel är det mest hoppgifvande, som i dag från regeringsbanken yttrats. Men där vi nu stå, äro vi icke

försvarade med sådana hänvisningar till framtiden. Vi behöfva göra oss redo *i tid*, och vi kunna därför icke nöja oss med växlar på framtiden. Vi kunna icke nöja oss med en sådan försäkran, som hans excellens herr utrikesministern gaf oss i dag, då han förklarade, att han skall hafva ögonen öppna nu. Hvad hjälper det, att han har ögonen öppna *nu*, om en situation af fara inträder, det må nu vara 1914 eller 1915 eller något annat år, och vi stå utan det fartyg, som behöfver tre år att byggas?

Till sist äfven ett par ord om försvarsutgifterna i jämförelse med andra. Jag ville då säga, att jag skulle önska, att bland dessa många utredningar som göras, också sattes i gång en utredning om, hvad det kostat våra fäder att försvara vårt land, så att vi fått ärfva det fritt. Jag skulle önska, att man äfven ville utreda, huruvida vårt utrikespolitiska läge förbättrats eller huruvida tiderna humaniserats i sådan grad, att vi hafva rätt att taga riskerna mycket mindre allvarligt nu. Jag har något sysselsatt mig med dessa ekonomiska frågor, och jag kan försäkra, att om de, som gått före oss, icke varit villiga att åtaga sig sådana och långt större bördor än här är fråga om — exempelvis beträffande F-båten — så satte vi nu icke här som medlemmar af svenska Riksdagen, och jag kan också försäkra, att om vår generation vore lika villig att åtaga sig sådana bördor som de, hade vi råd till F-båtar flere gånger om.

Herr statsrådet Sandström: En ärad talare har med anledning utaf den bebådade propositionen om viss ändring, så vidt kronans rätt angår, af lagen om 20-årig häfd inlagt en gensaga mot den tilltänkta propositionen och på förhand bedt kammaren att intaga en stark »en-garde-ställning» emot densamma. Ehuru det naturligtvis är ganska ofruktbart att på förhand diskutera en kungl. proposition, som icke ännu är lagd på kammarens bord och om hvars blifvande innehåll ännu ingen annan än jag själf äger närmare kännedom, har jag ansett nödigt att med några ord belysa frågan, som genom den ärade talarens framställning kommit att framstå i en dager, som är i viss mån vilseledande.

Häfdens *syfte* är rättssäkerhet, det är alldeles riktigt. Men detta syfte ernås därigenom, att efter viss tid ett formellt eller materiellt olagligt fång får trygghet och blir oryggligt. Dess *verkan* är sålunda, att olagliga fång bli orubbliga, och att den verkliga ägaren går i mistning af sin egendom. Detta stämmer ju icke rätt bra öfverens med äganderättens princip, som kräfver, att en ägare icke skall kunna utan eget medgifvande gå sin egendom förlustig. Men praktiska hänsyn hafva dikterat den inskränkning i äganderätten som onekligen ligger i häfdeinstitutet.

Behovet att trygga rättssäkerheten är emellertid så viktigt, att man måste hafva synnerligen starka och goda skäl för att upphäfva eller suspendera gällande bestämmelser om häfden. Nu menar

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

regeringen, att sådana starka skäl föreligga, och detta är anledningen till framställningen.

Vi känna alla till, huru det förfarits med en stor mängd kronoegendomar. Med gifmild hand hafva de vanligen på lång tid upplåtits med nyttjanderätt till enskilda personer, och under tidernas lopp har så småningom gränsen mellan nyttjanderätt och äganderätt i många fall kommit att fördunklas. Statens myndigheter ha icke varit vaksamma nog, utan äganderättsanspråk hafva vuxit upp och i många fall har det sålunda inträffat att kronoegendom oriktigt lagfarits för enskildas räkning. När så kronan på senare åren vaknat upp och börjat göra sina anspråk gällande, då befinnes det, att den 20-åriga häfden i en mängd fall medfört klanderfri äganderätt för innehafvaren. Medan kammarkollegium verkställer utredning om kronans rätt för att därigenom förbereda dess rättegångar, om jordens återvinning, så vinner genom häfden det ena efter det andra af dessa olaga fång laga kraft gentemot kronan.

Inför denna situation måste ovillkorligen regeringen fråga sig, om det icke är dess plikt att med de medel, som kunna stå till buds, förebygga att kronan i stor skala går i mistning af sin egendom. Man kan icke gärna överksam iakttaga dessa kronans föregående rättsförluster. Och jag föreställer mig, att hvad som härvidlag är regeringens plikt också måste vara Riksdagens plikt, nämligen att hålla värd om kronans egendom.

Å andra sidan har man naturligtvis att fästa behörigt afseende vid den ökning i rättsosäkerheten, som till äfventyrs kan uppkomma genom en inskränkning i häfden. Denna får icke underskattas, men den får ej heller öfverskattas. Den har i själfva verket ingalunda den stora betydelse, som den ärade talaren synes föreställa sig, och hvad som är alldeles visst är, att den är utan all betydelse för vår statskredit. Innebörden i det tilltänkta förslaget är blott, att intet fång, som icke redan nu genom häfd vunnit laga kraft, skulle gentemot kronan taga åt sig laga kraft före den 1 maj 1922, d. v. s. tio år härefter. Det är nämligen så, att kammarkollegium har förklarat, att dess utredning kräfver så lång tid. Hvad innebär nu detta? Jo, att alla fång, som lagfarits före den 1 maj 1892 skulle förblifva orub-bade, ty de hafva redan vunnit laga kraft, och att likaledes alla fång, som äro lagfarna efter den 1 maj 1902, lämnas oberörda af lagändringen, ty de kunna icke under några förhållanden vinna laga kraft förrän efter den 1 maj 1922. Således gäller förändringen endast de fång, som skett mellan den 1 maj 1892 och den 1 maj 1902. Beträffande dessa fång har den tilltänkta inskränkningen i häfden ingen annan verkan än den, att de, som äro lagfarna t. ex. 1893 och således efter nu gällande lag skulle vinna orubblighet år 1913, komma att vinna sådan först den 1 maj 1922. Det blir för dem sålunda endast en större eller mindre förlängning af häfdetiden. Och hela förändringen innebär i själfva verket ingenting annat, än att de fång, som lagfarits under tiden 1 maj 1892—1 maj 1902, blifva i

afseende på tiden för häfdes inträdande likställda med de fång, som lagfarits under tiden 1 maj 1902—1 maj 1912, och hvilka af förändringen lämnas orubbade. Att detta svårligen kan medföra några vådor för fastighetskrediten och än mindre för statskrediten, synes mig uppenbart. Olägenheten och risken för dem, som förvärfvat kronojord, ligger icke i en förlängd häfdetid, utan i den brist på utredning om dylika fångs giltighet, som ännu förefinnes. Det är denna brist, som man under öfvergångstiden skall söka undanröja.

Låt oss å andra sidan betänka, hur det kommer att ställa sig med rättssäkerheten, om det *icke* göres någon inskränkning i häfdens verkan mot kronan. Ja, då nödgas kronan för häfdetidens afbrytande instämna ett mycket stort antal rättegångar, utan att dessförinnan kunna undersöka, huruvida dess instämnda anspråk äro befogade eller icke. Att detta skulle lända till skada både för kronan och de omstämda egendomarnes innehafvare lärer väl vara otvifvelaktigt. Mig synes det då äfven ur rättssäkerhetens synpunkt kloka att bereda kronan rådrum att i lugn och ro utreda, i hvilka fall en rättegång är nödvändig till skyddande af kronans rätt, så att ej flera egendomsinnehafvare behöfva besväras med rättegångar, än som är oundgängligen nödvändigt.

Jag har velat säga detta för att i någon mån motverka den ärade talarens uppfordran till kammaren att på förhand intaga ställning mot den blifvande kungl. propositionen i ärendet. Jag ber i stället, att kammaren icke på förhand fattar någon bestämd ståndpunkt i denna sak utan noggrannt pröfvar de grunder som Kungl. Maj:t kommer att anföra till stöd för den kungl. propositionen. Om så sker, vågar jag hysa den förhoppningen, att propositionen kommer att vinna kammarens bifall.

Friherre Åkerhielm: Mina herrar! Ni skola icke bli förskräckta, för att jag kommer med en hel del papper i handen. Diskussionen har dragit så långt ut på tiden, att mycket af hvad jag velat säga redan blifvit sagdt, och jag skulle kunnat stryka mig från listan, om icke från regeringsbanken kommit några uttalanden, som göra, att jag fortfarande velat begagna mig af tillfället att få ordet.

Det har här af herr statsministern gjorts ett allmänt uttalande om hans och regeringens försvarsvänlighet. Det var ju ett glädjande uttalande, om man också icke betviflat, att försvarsvänlighet fanns hos regeringen, men herr statsministern gjorde också ett uttalande om försvarsfrågans ställning gentemot andra frågor och om hvilken fråga, som borde gå före den ena eller andra, och hans excellens statsministern sade då, att naturligtvis skall, då fara hotar, försvaret gå framför allt annat. Utrikesministern utlofvade — ett löfte som också bekräftades af hans excellens statsministern — att han skulle med all vaksamhet följa de allmänna politiska händelserna, så att icke någon ofrid komme öfver oss, utan att vi blefve varskodda.

Statsverks-
propositionen.
☛ (Forts.)

Jag kan naturligtvis icke fullt exakt återgifva orden, men jag tror, att syftet med anförandet var detta. De uttalandena äro i någon mån besläktade med dem, som man så ofta får höra, att vi visst icke äro emot offer för försvaret, vi äro beredda att göra allt, hvad möjligt är, när fara hotar, och vi vilja offra lif och egendom, om det gäller. Olyckan är endast att man icke lär kunna i tid få veta, när faran hotar, och göra sig beredd om man ej är det förut. När man får en gifven anledning tro, att en bestämd fara föreligger, så skall det alltid i regel blifva för sent att göra sig i ordning att möta den.

Hvad först och främst beträffar vår beredskap på det landtmilitära området så skulle man ju kunna tänka sig, att man skulle kunna varsko faran, så att, om man öfverhufvud taget är något så när väl rustad, man kunde på det området hinna göra sig fullt beredd att möta densamma. Men äfven det har sina stora svårigheter, och skulle man gå ut ifrån, att man hade en otillfredsställande härordning, lär man icke hinna reparera den mellan den stund, då man får veta faran, och den stund, då armén måste begagnas. Det är icke så, såsom man tänkt sig, att soldaten genast är fix och färdig.

Jag vet icke, om herrarna hafva läst en bok med titeln »Väld och våld» af Laurin. Den är ganska intressant och mycket lärorik. Den omtalar bland annat, huru Gambetta förklarade, att han för att försvara Frankrike skulle stampa härar ur jorden, hvilka skulle bli långt bättre »än de genom drill och disciplin förslöade tyska härarne». Han fick svar på det yttrandet, när den franska regeringen utanför Paris underhandlade om stillestånd. Bismarck sade då: »Man gör icke en soldat genom att sätta en bössa i handen på en medborgare. Vore det så, skulle naturligtvis alla utgifter för härar vara onödiga. Det är den sanningen, som ni ha förbisett, och det är det, som gör, att ni nu befinna er i det läge, hvori ni äro.»

Men om man också kan tänka sig, att, när det gäller det landtmilitära området, man skulle hinna få tid att göra sig i ordning, så är det något helt annat, när det gäller frågan om krigsmateriel och särskildt sjökrigsmaterielen. Den skapas icke på en stund, och vi hafva nyss hört, huru lång tid det i själfva verket åtgår för att skaffa sig ett fartyg färdigt. Man måste se till, att man på det området är beredd, långt innan faran verkligen hotar. Nu är emellertid förhållandet, att man — utan att några vissa händelser ytterligare inträffa, som gifve utrikesministern anledning till att säga: »Nu hotar faran» — borde finna, att det f. n. är så mycket orosanledningar i världen, att faran kan vara öfver oss när som helst. Om man utgår från den synpunkten, skulle regeringen hafva haft god anledning att, i stället för att, som den gjort nu, uppskjuta byggandet af ett beslutadt pansarfartyg, göra allt hvad som i dess förmåga stått för att påskynda utförandet och begära Riksdagens medverkan därtill. Jag är öfvertygad, att regeringen därigenom allmänt skulle hafva vunnit i aktning och förtroende för egen del och att den skulle hafva bidragit att lugna den oro för våra försvarsanstalter, som öfverallt

i landet gjort sig gällande, icke allenast bland högern, utan äfven bland regeringens egna partifränder. Den skulle slutligen, hvilket jag anser icke vara det minst viktiga, hafva åstadkommit, såsom det redan framhållits här i dag, mera tilltro i utlandet till svenska folkets vilja och kraft att göra uppoffringar för försvaret. Jag vågar för min del säga, att öfvertygelse härom behöfver bibringas utlandet, och att det beslut, som fattats om uppskof med den föregående året beslutade pansarbåten kommer att verka i fullständigt motsatt riktning. Huru viktigt det är att ha tillräcklig sjökrigsmateriel och huru långsamt det går att ersätta de försummelser, som kunnat blifva begångna i fråga om denna materiel, framgar utaf en fransk militärförfattare, ifrån hvilken jag skulle vilja citera några ord. Han talar om den tid, då Pelletan var sjöminister, och att under hans tid inleddes en tid af åtgärder för flottans försvagande. Så hade det år 1902 lyckats Pelletan upprifva besluten af en hel del viktiga fartygsbyggen, han inställde flottans stora öfningar och vidtog åtgärder, som sedermera skarpt kritiserats och visat sig för landets försvar fördärflika. Slutligen säger författaren: »Särskildt har åtgärden att inställa nybyggnaden af pansarfartyg visat sig vara ett oförlåtligt missgrepp. Svårigheten att på en gång någorlunda tillfredsställande godtgöra många års försummelser beträffande dylik nybyggnad har varit oerhördt stor».

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Det kanske icke tillerkännes från de liberalas sida särdeles stor betydelse, att ett sådant uttalande blifvit gjordt af en militärförfattare, men om jag nämner, att uttalandet är af en fransk *underofficer*, då kanske man vill skänka det mera tilltro.

Som sagdt, min öfvertygelse är, att regeringen hade handlat klokt och för landet gagneligt, om den hade gjort, hvad den kunnat, för att bringa beslutet om pansarbåten till ett så hastigt utförande som möjligt. Jag skall icke inlåta mig alls på frågan, huruvida regeringen varit konstitutionellt berättigad att handla som den gjort, men jag är öfvertygad, att det hade varit ett statsmannadrag af regeringen, om den gått så tillväga, som jag nu antydt.

Hvad jag omöjligen kan förstå är, hvarför regeringen icke framlagt förslag om en jagare. Det hade begärts af marinförvaltningen, och statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet uttalade till statsrådsprotokollet alldeles bestämdt, att mot den antagna typen för våra jagare finnes icke något att erinra, och att ingen anledning finnes att tro, att en annan typ kommer till stånd. Det föreligger således icke samma skäl till uppskof ifråga om den båten som ifråga om pansarfartygen, men man hade genom att begära anslag för en sådan båt åtminstone gjort något för att stärka försvaret, och man hade visat sin goda vilja. Att vänta tills faran är öfver oss, det är att handla för sent, och ur den synpunkten är det, som detta aktstycke, vi nu ha framför oss, Kungl. Maj:ts proposition om statsverkets tillstånd och behof, har gjort på mig och många andra ett så sorgligt intryck. Jag tror, att de djupa bekymmer,

Statsverkspropositionen. som vi hysa i anledning af denna proposition, delas i vida kretsar i vårt land, äfven af anhängare af regeringens politik.
(Forts.)

Herr Beckman, Ernst: I ett mycket ofta på sista tiden anfördt uttalande yttrar en gammal politiker, att »den regering, som icke insätter sin fulla kraft på skyddandet af statens lif, begår en dödssynd mot sitt folk.»

I detta tror jag, att hvar och en kan instämma.

Så mycket mera förundrar man sig då öfver, att icke blott i högerpressen, utan äfven i denna kammare få höra yttranden, som antyda, att regeringen »ställer partiet öfver fosterlandet», som det nyss här sades och att den ledes mera af önskan att gagna partiet än fosterlandet.

I det uttalande, jag inledningsvis anförde, innehålles naturligtvis icke endast tanken på det yttre försvaret. Det är där uppenbarligen meningen, att regeringen skall insätta sin kraft på att skydda statens lif, icke blott genom yttre utan äfven genom inre värnkraft. Och det har i dag framhållits, huru dessa gå hand i hand, huru den inre medför stärkande af den yttre och huru den yttre är oundgänglig för att skydda utvecklingen i det inre.

Den talare på göteborgsbänken, som fällde det yttrande, jag nyss citerat, och som gaf det mest krassa uttrycket åt mistanken, att regeringen icke sätter fosterlandet och dess värnande högst, han talade om »den *del* af partiet, som följer regeringen». Han trodde, att vi i detta afseende stode delade. Han visste icke, att vi alla, som tillhöra detta parti här i kammaren och Riksdagen, äro däruti ense, att man måste göra något nytt ifråga om försvaret och att det framför allt gäller att ånyo befästa den hörnsten för försvaret, som heter folkets fulla förtroende. En högerman, som här hade ordet kort före mig, har vid ett offentligt möte yttrat just dessa ord, att hörnstenen för försvaret är folkets förtroende. Det är detta, som regeringen nu söker återvinna. Den söker återuppbygga den hörnsten, som vittrat. Men regeringen måste ju hafva någon tid på sig. Den kan icke på annat sätt åstadkomma den planmässighet i försvaret, utan hvilken detta förtroende icke kan existera. I stället för att gifva ett erkännande åt regeringen för dess goda uppsåt, i stället för att främja försvarsberedningens arbete och afvakta dess resultat, i stället för att göra detta förklenar man denna beredning, utgjuter man sig öfver, att där skulle saknas den »sakkunskap», utan hvilken ingen utredning kan vara till nytta. Inser man då icke, att folkets förtroende *måste* byggas äfven på det slag af sakkunskap, som just finnes i en sådan försvarsberedning».

Jag har begärt ordet därför, att det syntes mig riktigt, att vi, som hylla regeringens åskådning, vi, som veta att regeringen sätter fosterlandet och dess försvar högst af allt, skulle gifva ett enigt uttalande åt denna vår uppfattning. Regeringens ställning bör nu vara fullt klar efter det anförande, hans excellens statsministern

hållit. Det synes mig, att efter det anförandet borde det talet för-
 stummas, att regeringen »sätter partiet framför fosterlandet» eller
 att regeringen förräder försvarets sak. Jag har erhållit uppdrag af
 mina partikamrater att göra ett uttalande i syfte att bestyrka, huru
 fullständigt vi gilla regeringens åskådning, sådan den här fram-
 ställts i afton liksom förut. Må det här tydligt och eftertryckligt
 uttalas, att partiet hyser ett *fullt* och *enigt* förtroende för regeringen
 och dess politik!

Statsverks-
 propositionen.
 (Forts.)

I detta anförande instämde herrar *von Friesen, Alexanderson, Lamm, Tamm, Eklund, Berglund, Fredrik, Gelotte, Ljunggren, August, Ödström, Ingmansson, Söderbergh, Eliasson, Stadener, Bruce, Olsson, Lars, Almer, Larsson, Johan, Neiglick, Karlsson, Mannheimer, Ekman, Johan Emilson, Pettersson, Kobb, Forss, Gullberg, Hellberg, Ingeström, Nilsson, Karl, Lindh, greve Mörner, Ljunggren, Elof, Hahn, Hult, Pers, Holmquist, Skarstedt, Ekman, Carl Gustaf, Jonsson, Erik, Kvarnzelius, Hagström, Stärner, Sehlin, Boman, Grubbström* och *Rosén*.

Herr Ekman, Karl Johan: Då tiden är långt framskriden, skall jag icke taga uppmärksamheten i anspråk mer än några få minuter. Jag anser dock, att då vi nu stå vid början af det parlamentariska statsskickets tillämpning i vårt land, är det på sin plats att vid detta tillfälle några ord därom säges.

Frisinnade landsföreningens valupprop innehöll som första programpunkt fordran på ett parlamentariskt statsskick med tyngdpunkten i Andra kammaren. Orden äro, såsom så många andra i det frisinnade valuppropet icke fullt tydliga; och de bli icke tydligare, om man jämför dem med hvad som yttrades under valstriden. Vänsterns främste talare, nuvarande hans excellens statsministern, uppkastade i sitt Dalatal frågan: Hvad är ett parlamentariskt styrelsesätt? Och han formulerade svaret så: Det är ett styrelsesätt som gör folkviljan bestämmande för landets politik, och detta så, att landets ansvariga regering tages ur parlamentsmajoritetens led — ur den företrädesvis folkvalda kammaren. Nåväl, sedan nu regeringen på det sättet bildats, hvad betyder *därefter* talet om tyngdpunkten i Andra kammaren? På den frågan har icke under valstriden lämnats något svar; och något vägledande sådant gafs icke heller i dag, när hans excellens statsministern i sitt anförande berörde frågan. Något annat svar torde heller icke vara att vänta, än det som utvecklingen själf gifver; ty just på denna punkt torde meningarna äfven inom vänstern vara ganska delade. Vänstern står härvid i valet mellan två sins emellan motsatta utvecklingslinjer. Antingen för utvecklingen hän till en regerande Riksdag efter frihetstidens mönster, eller ock för den fram emot — om jag så må säga — en regerande regering, emot ministerstyrelse efter engelskt mönster. Det är de två riktlinjerna, man har att räkna med. Hittills har utvecklingen alldeles gifvet gått i den förra riktningen med alltjämt ökad maktbe-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

fogenhet för Riksdagen. Så har också det liberala valprogrammet fattats. Jag tror nämligen, att för den stora massan af liberala väljare under årets valstrid just detta har hägrat, att den ur folkviljan framgångna Andra kammaren skulle hafva bestämmanderätt i alla frågor. Från ledande liberalt håll däremot har städse bestridts, att man syftat till återinförandet af frihetstidens regerande riksdag. Hvad man där åsyftar är kabinettsparlamentarism efter engelskt mönster. Vi hafva hört i dag, att det är en stark regeringsmakt, som behöfves och åsyftas. Men det tillhör just den engelska parlamentarismen, att all makt ligger hos regeringen, så länge den har parlamentets förtroende. Vi hafva nyligen sett, att under de kritiska septemberdagarne var Englands parlament icke underkunnigt om ställningen; och när kriget mellan Italien och Turkiet utbröt, var det italienska parlamentet ej heller underrättadt om saken. Så skjutes folkrepresentationen åt sidan. Synnerligen belysande i detta hänseende är den liknelse, hans excellens statsministern i ett af sina valtal i somras använde. Han liknade staten vid ett bolag, där aktiemajoriteten tillsätter styrelse. Det är sant, att makten inom ett bolag ligger hos aktiemajoriteten. Men det är endast vid två tillfällen, som detta är förhållandet, nämligen då det gäller att tillsätta styrelse och afsätta den. Däremellan ligger all makt hos styrelsen.

Jag vill icke säga, att utvecklingen nödvändigt kommer att gå i den af mig nu antydda riktningen. Men jag vill dock säga, att det ligger *fara* i, att Riksdagens maktbefogenhet på denna väg kommer att inskränkas, såsom redan herr vice talmannen påpekat. Jag tror icke, att det vore lyckligt för vårt land vare sig med en regerande Riksdag eller ett regerande kabinett. Jag hoppas, att vi skola kunna undgå bådadera och komma fram den väg, som jag anser vara den lyckligaste, där makten är väl afvägd mellan Riksdag och regering. Men därtill fordras, att såväl regering som Riksdag i alla sina handlingar framför allt låta sig ledas af fosterlandets väl.

Efter härmed slutad öfverläggning hänvisades den kungl. propositionen i hvad angick pensions- och indragningsstaterna till bankoutskottet, så vidt propositionen rörde de under jordbruksdepartementet lydande ärenden, till jordbruksutskottet och i öfrigt till statsutskottet.

Till respektiva utskott skulle jämväl öfverlämnas de i anledning af propositionen inom kammaren nu afgifna yttrandena.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts den 22 innevarande månad bordlagda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående uppförande af kvinnliga biträden i postverkets stat samt fastställande af postverkets stat för driftkostnader år 1913;

2:o) angående telegrafverkets anslag för driftkostnader år 1913; samt

3:o) angående anvisande af anslag för täckande af förvaltningskostnader för lånefonden för befrämjande af handverk och därmed jämförlig mindre industri år 1913.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts den 22 innevarande januari bordlagda nådiga proposition till Riksdagen angående driftkostnader under år 1913 för statens domäner.

Vid föredragning af de af herr *Ekman, Karl Johan*, den 22 i denna månad väckta och samma dag bordlagda motion, nr 1, angående skrifvelse till Konungen i fråga om bestämmande af särskildt kompetensvillkor för kristendoms lärare i folkskolor m. m., beslöt kammaren hänvisa denna motion till ett tillfälligt utskott.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet den af herr *Ekman, Karl Johan*, den 22 innevarande månad afgifna och då bordlagda motion, nr 2, om åvägabringande af utredning och förslag angående afsöndring under löpande arrendetid af lägenheter från prästerskaps löneboställen.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet följande den 22 innevarande månad bordlagda motioner:

nr 3, af grefve *Hamilton, Alexander*, m. fl., om anslag till svenska riksförbundet för sedlig kultur;

nr 4, af herr *Wavrinsky*, om ålderstillägg åt tygunderofficerarna vid artilleriets tygstater; samt

nr 5, af herr *Hellberg*, om åvägabringande af utredning i fråga om statsbidrag till byggnadsföreningar på landsbygden för åstadkommande af allmänna samlingslokaler.

Vid föredragning af Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående försäljning af lägenheten Petsarfverum på Gottland, och

2:o) med förslag till lag om ändring i vissa delar af värnpliktslagen den 14 juni 1901,
blefvo dessa propositioner hvar för sig på begäran bordlagda.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts nedannämnda under dagen aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående upplåtande af ett område från förra kaptensbostället Kulla nr 1 i Östergötlands län;

2:o) angående försäljning af lägenheten Norseskären nr 1 i Älfsborgs län;

3:o) angående upplåtande af lägenheter från förra korpralsbostället Öfra Ljungby nr 1 med Kiddön nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

4:o) angående upplåtande af vissa områden från förra löjtnantsbostället Åkra nr 1 och 2 jämte Hvalsta nr 4, en utjord, i Södermanlands län;

5:o) angående upplåtande af lägenheter från förra hospitals-hemmanet Näset nr 1 i Älfsborgs län;

6:o) angående upplåtande af vissa områden från förra häradshöfdingbostället Löfsta nr 1 i Södermanlands län;

7:o) angående upplåtande af en lägenhet från förra kronofogdebostället Slättåkra nr 6 Aspegården och nr 8 Månsagården i Jönköpings län;

8:o) angående eftergift å arrendeafgiften för arrendeåret 1910—1911 för en utarrenderad kronoegendom i Stockholms län; samt

9:o) angående upplåtande af lägenheter från förra häradshöfdingbostället Sunnegata nr 2 Uppgården i Skaraborgs län.

Afgåfvos och bordlades följande motioner:

nr 6, af herr *Trapp* m. fl. om anslag åt Hälsingborgs högre handelsinstitut;

nr 7, af herr *Steffen*, om inrättande inom filosofiska fakulteten vid universitetet i Uppsala af en professur i nationalekonomi;

nr 8, af herr *Malmberg*, om afsättande af en del af de genom spannmålstullar inflytande penningmedlen till en fond för bestridande af statens kostnader för en blifvande allmän ålderdomsförsäkring;

nr 9, af herr *Malmberg* m. fl., om beredande af förbättrad aflöning åt distriktsveterinärer;

nr 10, af herr *Larsson, Knut*, om upphäfvande af tullen å klorkalk eller restitution af erlagd tull vid utförsel af med klorkalk blekt cellulosa;

nr 11, af herr *Bäckström*, om sänkning af tullsatsen å mjöl och gryn af hafre;

nr 12, af herr *Bäckström*, om rätt för fullmäktige i riksbanken att medgifva räntegodtgörelse för medel, innestående å depositionsräkning;

nr 13, af herr *Tamm*, om pension åt förutvarande direktören för svenska trädgårdsföreningens skola vid Rosendal A. Pihl; och

nr 14, af herr *Gullberg*, om beredande af behörighet för frikyrkoorganisations församlingsföreståndare att förrätta dop och jordfästning.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 1, med uppgift å hvilande förslag till ändringar i grundlagarna; äfvensom

kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande af tjänstemän i Riksdagens kansli.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Hammar skjöld* under 10 dagar från och med morgondagen.

Justerades sju protokollsutdrag för denna dag.

Herr *Hellberg* väckte en motion, nr 15, angående förbud mot användande under Första kammarens öfverläggningar eller i dess protokoll af eventuella adelstitlar för kammarens ledamöter.

Denna motion blef på begäran bordlagd.

Kammaren åtskildes kl. 5,55 e. m.

In fidem
A. v. *Krusenstjerna*.